

Biblioteca Institutului
Teologic Univ. Cluj

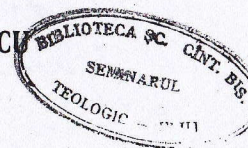
BIBLIOTECA
ACADEMIEI TEOLOGICE
DIN
CLUJ

Nr. Inv.

Sign.

Biblioteca Șc. de Cînt. Bis.
și Seminarul Teologic Cluj
Nr. 5748

PREOTUL Dr. MIHAIL BULACU
DOCENT UNIVERSITAR

ȘCOALA EXEGETICĂ BIBLICĂ DIN ANTIOHIA

ARHIEPISCOPIA ORT. ROM. CLUJ
BIBLIOTECA
Inv. nr. 2536
Cota nr. 220

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «ION C. VĂCĂRESCU», Strada Umbrei, 4

1931

Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον
τὸ τῶν Γραφῶν διδασκάλιον,
μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων
καιρῶν.

Sf. Vasile. Epist. CCLXX.
Migne. Patr. gr. tom. XXXII.
Col. 1000. B.

Introducere

I. Exegeza biblică impune aprofundarea disciplinelor ei. — II. Sectele de astăzi readuc pe teren vechile principii eretice. — III. Interpretarea deosebită a aceluiaș verset biblic dovedește arbitrariul rațiunii. — IV. Importanța tradiției explicative. — V. Necesitatea cunoașterii școalelor biblice patristice. Școala exegetică din Antiohia.

I. Concepția protestantă a raționalismului arbitrar pe terenul exegetico-biblic, începe să contagieze pe unii credincioși, ba din nefericire câte odată chiar pe unii clerici din cuprinsul bisericilor răsăritene, fie pe calea nouilor secte religioase, al căror număr este în plină creștere, fie pe calea simpatiei libertinajului exegetic al fracțiunilor protestantismului din apus. Primejdia unei asemenea acțiuni, poate fi cu atât mai mare, cu cât pe lângă multiplele mijloace de propagandă ale tehnicei tipografice moderne, mai poate afla câte odată și teren neconsolidat din punct de vedere defensiv. De aceea o popularizare a normelor tradiționale de interpretarea Sfintei Scripturi, o găsim cu atât mai oportună, cu cât acțiunea Bisericii noastre ortodoxe-române de a răspândi Sfânta Scriptură în mijlocul credincioșilor și a o explica, nădăjduim a fi pentru viitor într'un progres mai înaintat.

Originalitatea predicii biblice a amvoanelor zilei de

astăzi, față de cazaniile reeditate de altă dată, trebuie să se distingă prin metoda nouă de a face înțelese și a pune în lumină adevărurile creștine revelate, iar nu prin doctrină nouă. De aceea, Preotul ca învățător al Bisericii noastre de astăzi, trebuie să fie totdeauna pregătit, cu tot ce este necesar adâncirii adevăratei înțelegeri a Sfintei Scripturi. Astfel păstrarea și adâncirea normelor tradiționale ortodoxe de interpretarea Sfintei Scripturi, socotim că formează una din temele de actualitate ale studiilor biblice ale clerului nostru.

Subliniez cu acest prilej, cuvintele părintelui Prof. Dr. V. Gheorghiu, dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, rostite acum câțiva ani la inaugurarea cursurilor de Testamentul Nou: «Astăzi trebuie să ne înarmăm cu toate armele necesare pentru a putea respinge cu succes toate atacurile dușmane, care se îndreaptă împotriva Sfintei Scripturi și să-i apărăm prestigiul ei de carte inspirată și normativă pentru credința și viața noastră, dacă vroim să ajungem la adevărata și veșnică fericire. Azi studiul Sfintei Scripturi trebuie să fie bazat pe studii exacte și precise științifice, pentru ca teologul să fie în stare nu numai a preda poporului cuvântul Sfintei Scripturi întru toată curățenia sa, ci a-l și justifica din punct de vedere științific față de ori și cine».¹⁾

În ceea ce privește o interpretare bine întemeiată și unitară a Sfintei Scripturi, căci adevărul revelat nu poate fi decât unul, nu se poate da, dacă nu avem fixate principiile de interpretare și nu ne călăuzim de aceste principii ale ermeneuticii ortodoxe, adică de normele adevăratei interpretări a Sfintei Scripturi. Pe lângă partea ermeneuticii este necesară aprofundarea tuturor disciplinelor de care are nevoie o exegeză biblică științifică. Cunoașterea limbilor în care s'au scris cărțile Sfintei Scripturi, arheologia biblică, introducerea în Sf.

1) Dr. V. Gheorghiu. Discurs de inaugurare al cursurilor din Testamentul Nou. Candela 1925, p. 1.

Scriptură, istoria biblică și teologia biblică sunt discipline, de care nu se poate dispensa exegetul.

II. Nu este multă vreme, de când mi-a căzut în mână o carte de propagandă religioasă, în care credincioșii Bisericii noastre erau îndemnați de un predicator eretic, să citească cu toții sârguincios Sfânta Scriptură, asigurându-i mai întâi că partea înțelegerii cuprinsului Sfintei Scripturi, le revine tot lor în chip automat: «Nu este rău ca atunci când deschizi cartea ca să citești, să ceri Domnului putere ca să înțelegi ce citești. Ține seama că atunci când citești Scriptura, Dumnezeu însuși îți vorbește prin ea, căci Scriptura este cuvântul lui Dumnezeu. După ce ai citit cât ai putut, întreabă-te ce ai înțeles și ce ți-a rămas din ce ai citit. Dacă ți-a rămas o vorbă, un gând, fi mulțumit. Dacă dai peste cuvinte pe care nu le înțelegi, nu te neliniști de asta, citește-le și mai târziu le vei înțelege.»¹⁾

III. Cu alte cuvinte orice cititor poate să înțeleagă singur Sfânta Scriptură, fără să aibă vre-o altă pregătire, decât a cunoaște literile alfabetului, și dacă i-ar rămâne ceva neînțeles dela prima lectură, va putea înțelege tot singur, cu prilejul lecturilor ulterioare. Oare nu protestanții erau acei ce afirmă prin Confessio Helvetica prior (Art. 2) că: «interpretarea Scripturii trebuie căutată în ea însăși, încât ea singură să-și fie interpret?»²⁾ Rupând orice legătură cu autoritatea bisericească, protestanții au terminat și cu consensul Sf. Părinți asupra principiilor de interpretare a Sfintei Scripturi. Adică cetitorul Sfintei Scripturi, ar avea după cum spunea Luther, un fel de ungeră internă, prin descoperirea pe care Dumnezeu i-o face în chip deosebit prin Sfântul Duh și astfel poate afla adevăratul înțeles al celor citite. Această afirmație a sectanților din vremea noastră, ne duce îndată cu gândul, la maxima protestantă «Scriptura

1) Din planul de mântuire. București. Autorul anonim. p. 28.

2) I. Mihălcescu. Compendiu de simbolică. București 1902. Învățătura protestantismului. Sfânta Scriptură. p. 248.

Scripturae interpretes», adică Scriptura se interpretează prin sine însăși.

Fiecare creștin putând fi și preot și nefiind nici o trebuință de o ierarhie de drept divin, toate comentariile biblice al Sf. Ioan Chrisostom, Sf. Vasile cel Mare și ceilalți Capadocieni, își pierd în fața lor valoarea normativă, în ceea ce privește doctrina mărturisită de Biserica apostolică. Interpretarea făcută, de orice cizmar, zidar, ori alt meseriaș, avea aceiași însemnătate ca și a acestor părinți bisericești, întrucât putea să fie după așa zisa înrăurire a sf. Duh, împărtășită individual.

Zwingli afirmă și el la rândul său: «Cuvântul lui Dumnezeu, îndată ce apare luminează mintea omului, așa încât îl înțelege, îl mărturisește și e sigură de el».¹⁾

De aceea au și ajuns protestanții la tragedia firimii proprii lor comunități, în funcție tocmai de această diversitate a interpretării Cuvântului lui Dumnezeu, din Sfânta Scriptură. Chiar cuvintele Mântuitorului, rostite la Cina cea de taină: «Luați mâncăți. Acesta este trupul meu.... Beți dintru acesta toți, căci acesta este sângele meu»....²⁾ au fost interpretate de protestanți în toate chipurile, numai să poată eși din interpretarea tradițională. Luther vede trupul Domnului: «In pane, cum pane et sub pane», iar sângele Domnului «in vino, cum vino, et sub vino», sau cu alte cuvinte «praesentia per impanationem». Zwingli ia instituirea Sfintei Euharistii, în sens figurat, și anume ca un simplu act comemorativ, o ceremonie care ne amintește de cea din urmă serbare a Paștelui, de către Mântuitorul cu ucenicii Săi. Calvin ține calea de mijloc, între Luther și Zwingli. În Sf. Euharistie, după Calvin sunt de față trupul și sângele Domnului, dar nu în chip material, ci spiritual. Pâinea și vinul nu se prefac, nici nu obțin prin impanațiune trupul și sângele Domnului, ci sunt mijloace prin care

1) Ibid p. 247.

2) Matei XXVI. 26—28. 6.

ni se dă trupul și sângele Domnului, simboale care prezintă și oferă trupul și sângele Domnului.

Iată ce sporturi spirituale știm că a putut face doamna rațiune a interpreților protestanți. Ori dacă citim interpretarea aceluiași cuvinte ale Mântuitorului, făcută de Sf. Apostol Pavel, găsim că este tocmai interpretarea ortodoxă: «Vă vorbesc ca unor oameni cu judecată. Judecați ce vă spun: Paharul binecuvântării pe care-l binecuvântăm, nu este oare împărtășirea sângelui lui Christos? Pâinea pe care o frângem, nu este oare împărtășirea trupului lui Christos?»¹⁾. Cuvintele Sf. Apostol Pavel, ni se prezintă ca un dreptar de lumină, în care sunt puse cuvintele Mântuitorului Christos, față de speculațiunile teologice ale protestanților. De altfel și interpretările marilor noștri dascăli și părinți bisericești, s'au întemeiat tocmai pe această tradiție explicativă de pe vremea Sf. Apostoli, împărtășită de Biserica ortodoxă ecumenică.

Astfel Sf. Ioan Chrisostom, marele învățător și părinte bisericesc, când își propune să vorbească despre prezența reală a trupului și sângelui Domnului nostru Iisus Christos la Sf. Euharistie, într'una din omiliile pe care le rostește la Antiohia (392), interpretează tocmai aceste cuvinte ale Sf. Apostol Pavel din epistola I către Corinteni: «Paharul pe care-l binecuvântăm nu este el împărtășirea sângelui lui Christos?» Apostolul a vrut să spună că ceea ce este în pahar este același (sânge) ce a curs acolo (pe cruce) din trupul Domnului, și noi la aceasta luăm parte... Pentru ce adăugă: «Pâinea pe care o frângem?» Noi vedem că această frângere se face la Euharistie, în timp ce pe cruce nimic (asemenea), din contra, căci este scris. «Nu i-se va sfărâma nici un os». Dar ceea ce n'a suferit pe cruce, el suferă pentru tine în

1) I. Corinteni X. 15—16.

proadcere și el consimte să fie rupt pentru a vă sătura pe voi pe toți». ¹⁾

Dintr-o astfel de interpretare vedem că fără să fie nevoie a ne pierde vremea cu speculațiile teologice, fie ele alexandrine, fie ele gnostice, fie chiar ale sectanților din vremea noastră, atunci când mergem pe căile luminoase ale unui dascăl și părinte bisericesc ca Sf. Ioan Chrisostom, ni se umple sufletul de liniște și de lumină că mergem pe cărările tradiției apostolice și deci ale însuși adevărului spus de Mântuitorul Christos. Sf. Ioan Chrisostom, ca cel mai de seamă reprezentant al școalei exegetice biblice din Antiohia, ne atrage prin felul său de a explica Sf. Scriptură, către cunoașterea mai de aproape a așa zisei școale biblice antiohiene și deci către principiile ei exegetice biblice.

IV. Luteranii și Calvinii, cari au aruncat tradiția bisericească, au simțit nevoia pentru consolidarea grupării lor, de o tradiție nouă în locul celei abandonate și anume prin «Cărțile Simbolice», în care erau interpretări făcute de întemeietorii protestantismului, la locurile cele mai importante ale sfintei Scripturi. ²⁾ Cu atât mai mult la noi ortodoxii, nu se poate vorbi de o interpre-

1) Sf. Ioan Chrisostom. Omilia XXV la epistola I către Corinteni. Migne. Patr. gr. tom. LXI, col. 199 și 200.

Τὸ Πούριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι;... Τοῦτο τὸ ἐν τῇ ποτηρίῳ ὄν, ἐκεῖνός ἐστι τὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ῥεῦσαν, καὶ ἐκεῖνον μετέχομεν... Διὰ τὴν δὲ προσέθεσιν, ὅτι κλῶμεν; τοῦτο γὰρ ἐπὶ μὲν τῆς εὐχαριστίας ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ σὺνέτι, ἀλλὰ καὶ τουνάντιον τούτῳ. Ὅσοι γὰρ αὐτοῦ, φησὶν, οὐ συντριβήσεται. Ἄλλ' ὅπερ οὐκ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦτο πάσχει ἐπὶ τῆς προσφορᾶς διὰ σέ, καὶ ἀνέχεται διακώμενος, ἵνα πάντας ἐμπλήσῃ.

2) Introducere în sfintele cărți ale Testamentului nou de Arhiepiscopul Mitrofor Dr. Vasile Gheorghiu. Prof. titular al Studiului Biblic și al Exegezei T. N. la Facultatea de Teologie din Cernăuți 1929. Sf. Scriptură și Tradițiunea p. 6—7.

tare a Sfintei Scripturi, fără cunoașterea principiilor de interpretare ortodoxă și fără să cunoaștem consensul Sf. Părinți în materie de doctrină. ¹⁾

În felul acesta ne explicăm imposibilitatea și de viitor a unei concordanțe a principiilor Bisericii noastre cu vederile protestanților, când aceștia vor rămâne tot la absurditățile așa numitei școale biblice moderne. Spre exemplu unul din reprezentanții școalei Tübingiene, Ferdinand Christian Baur, mergea până acolo că împărțea cărțile Noului Testament după cele trei concepții diferite, sub a căror influență au fost scrise: concepția judaică, concepția paulină și concepția catolică. Bruno Bauer socotea chiar Creștinismul ca un produs al lumii greco-romane. ²⁾ Reprezentanții noii școale critice între care se disting Ritschl, Pfleiderer, Holtzman ș. a., s'au ridicat la o altă apreciere a cărților Sfintei Scripturi, trecând la o critică literară istorică, până când ajung la Th. Zahn, elevul lui Hoffmann, care nu numai că nu contesta autenticitatea Sfintelor cărți, ci chiar susținea că știrile tradiționale despre canonul cărților Noului Testament sunt destul de bine fondate. ³⁾ Ne putem deci închipui la ce fel de interpretare temeinică puteau ajunge protestanții, când nici asupra cărților Sfintei Scripturi nu erau înțeleși.

Canoanele Sinoadelor ecumenice ale Bisericii ortodoxe, mai ales în materie de doctrină, rămân pietre de temelie dealungul veacurilor la așezământul ei, neputând-o răsturna nici o erezie. Ele ne vorbesc clar asupra îndatoririi exegetului, de a ține seama de doctrina sfinților Părinți: «Înainte-stătătorii Bisericii trebuie să învețe în toate zilele și mai ales în Duminici, întreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegând ideile și judecățile adevărului din Dumnezeuiasca Scriptură și

1) Econ. I. Popescu-Mălăești. Cursul de Ermeneutică biblică. Facultatea de Teologie din București 1928.

2) Dr. V. Gheorghiu. op. cit. p. 59—60.

3) Ibid p. 64.

fără să treacă peste hotarele puse deja sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor părinți.¹⁾

Comentarea acestui canon, în ciuda faptului că privește principiul ortodox referitor la interpretarea Sf. Scripturi, o găsim dezvoltată pe larg într-o enciclopedie a Patriarhilor răsăriteni (cap. 2), pe care canonistii noștri ortodoci, o menționează chiar în textul comentariului făcut la acest canon: «Credem că Dumnezeuasca și Sfânta Scriptură este inspirată de Dumnezeu, de aceea trebuie să o primim întru toate fără condiții, în felul cum învață Biserica sobornicească, iar nu altcum. Căci și falsa înțelepciune a erezicilor primește Dumnezeuasca Scriptură, numai că o interpretează greșit, folosind expresii asemănătoare și de alt sens, cari sunt produse ale vicleniei și înțelepciunii pur omenești, amestecând ceea ce nu se poate amesteca și jucându-se copilărește cu lucrurile, cu care nu se poate glumi. Astfel dacă oricine și în fiecare zi ar interpreta Sf. Scriptură în felul său, atunci biserica cea sobornicească prin harul lui Christos n'ar rămâne unitară într'un cuget și o credință, n'ar crede totdeauna la fel și neschimbabil, ci s'ar desbina în nenumărate părți, ar cădea în erezii și ar înceta să fie Biserica sfântă, stâlpul și temelie adevărului, ar deveni Biserica celor vicleni, adică fără încredință, a erezicilor, care nu se rușinează a învăța dela Biserica și apoi a o lepăda. Căci în amândouă cazurile autorul este același Duh Sfânt, deci același lucru este să învățăm dela Scriptură sau dela Biserica ecumenică. Omul, care le vorbește numai dela sine, poate greși, poate să înșele și să se înșele. Biserica ecumenică însă, care niciodată nu a vorbit și nu vorbește dela sine, ci dela Duhul lui Dumnezeu (pe carele ea îl are și îl va avea neîncetat ca pe învățătorul său până la sfârșitul veacului), nici odată nu poate greși, nu poate să înșele, dimpotrivă ea este infailibilă asemenea Dumnezeuascei

1) Canonul 19 al Sinodului VI ecumenic.

Scripturi, și nici odată nu pierde din însemnătatea sa de totdeauna».¹⁾

V. Comentarea acestui canon, ne amintește de luminoasa interpretare a sfântului Ioan Chrisostom, care este și clară și tradițională. De asemenea ne amintește și de primejdiile și desbinările la care poate duce interpretarea înțelepciunii pur omenești. În acest gând ne îndreptăm privirile către vestita școală antiohiană, al cărei învățător de frunte, știm că era Sf. Ioan Chrisostom. Școala antiohiană a fost centrul care ne-a dat principiile ermeneutice pentru exegeza strict științifică, dând cuvintelor Sf. Scripturi o interpretare gramaticală și istorică și combătând extrema alegorismului alexandrin. Această școală ne-a dat calea de mijloc a interpretării, pentru care motiv ne-am gândit să ne întoarcem și noi privirile către metoda întrebuițată de marii exegeți ai Antiohiei, ce au rămas celebri nu numai în Biserica răsăriteană, dar după cum vom vedea și în Biserica romano-catolică.

Grație acestei interpretări sănătoase a Sfintei Scripturi, s'a putut ajunge la cristalizarea consensului Sfinților Părinți prin dogmele primite în unanimitate de Biserica ecumenică, iar marii Părinți bisericești au stabilit normele sănătoase pentru interpretarea Sf. Scripturi.

Ecoul școlii antiohiene, depășește în obiectivul ei combaterea temporară a alegorismului alexandrin, căci prin acțiunea ei a putut înrăuri întreaga școală exegetică biblică de mai târziu. De aceea școala antiohiană, a fost și este apreciată după cum am spus, nu numai în Biserica ortodoxă ci și în celelalte Biserici din occident. Cu atât mai mult deci, socotim o datorie pentru noi și pentru vremea noastră, de a frământa principiile

1) Enciclica Patriarhilor răsăriteni, cap. 2. Ed. din 1848, p. 14—15, citat de Dr. Nicodim Milaș. Canoanele Bisericii ortodoxe însoțite de comentarii. Vol. I, partea II, trad. făcută de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, Arad, 1931. p. 373—374.

ermeneuticii și practica exegezei antiohiene. La aceasta ne îndeamnă mai ales anarhia religioasă, pe care o încearcă sectele, care de care mai variate.

Iată de ce am socotit ca actuală, încercarea de a spune ceva despre însemnătatea școalei antiohiene și de a arăta însemnatele ei contribuții aduse ortodoxiei pe terenul exegetico-biblic. Lucrarea noastră o socotim deci de actualitate, deopotrivă prin incidentele ce se ivesc în afară și înăuntrul Bisericii noastre, ca și prin legătura permanent strânsă între principiile ortodoxe de acum aproape șasesprezece veacuri și însăși vremea noastră.

I. Geneza școalei biblice din Antiohia

I. Antiohia ca centru de seamă al creștinătății răsăritene. — A. Antiohia păgână. — B. Antiohia încreștinată. — C. Antiohia reședința Patriarhiei ortodoxe.

II. Antiohia ca școală creștină în răsărit. — A. Școala iudaică. — B. Școala catehetică creștină. — C. Școala biblică. — D. Reprezențanții de seamă ai școalei biblice. — E. Biblia și exegeza, ca preocupări de seamă ale acestei școale.

I. Antiohia. — Antiohia este una din marile metropole ale creștinătății răsăritene, ce interesează în chip deosebit Biserica ortodoxă, din veacul apostolic și până în vremea noastră. Aci în Antiohia întâlnim pentru prima dată numele de creștini (χριστιανοί) la acei ce urmau învățăturilor Domnului Christos.¹⁾ Antiohienii auziseră de Mântuitorul, mai întâiu dela creștinii ce se împrăștiaseră din turburarea întâmplată cu Ștefan și pătrunseseră până în Fenicia, în Cipru și în Antiohia.¹⁵⁾ Antiohia se afirmă dela început ca centru creștin, binecuvântat de Dumnezeu, de a avea grația deosebită să fie sălașul animator al celor convertiți la creștinism, socotind lucru de cinste să poarte numele lui «Christos». Mai târziu, se afirmă ca centru prielnic al celor mai

1. Fapt. Apost. XI.26.

2. Fapt. Apost. XI.19—20.

sănătoase principii în interpretarea Sfintei Scripturi. Providența a făcut ca Antiohia să fie centrul de sinteză al creștinismului primar de pe vremea Sf. Apostol Pavel, cu al dreptei interpretări de pe vremea sfântului Ioan Chrisostom și deci al ortodoxiei noastre. Un argument mai mult pentru noi, de a ne întări convingerea, că în ortodoxie avem creștinismul genuin, iar că în creștinismul primar, avem structura de fond a ortodoxismului.

A. Antiohia păgână. — Antiohia cea mare a Siriei, este așezată pe malul stâng al râului Oronte (Nah-el-Asi), la 25 km. departe de marea Mediterană, prin marea fluviului și la 92 km. de Alep. Fondată de Seleucus Nicator, în urma desmembrării imperiului lui Alexandru, și clădită după planurile Alexandriei, ce erau cu mare trecere în vremea aceia, devine reședința înfloritoare a Seleucizilor, timp de trei veacuri.

Renan în descrierea pe care i-o face, admiră varietatea florilor și frumusețea plantelor ce îngrădeau Orontul la Antiohia și menționează faptul că inspirau ceva din parfumul suav de care se învredniciseră marile genii, în fruntea cărora pune pe sfântul Ioan Chrisostom. După unii Antiohia este așezată la rând după Roma și Alexandria, iar alții mai adaogă Atena și Constantinopole. Prestigiul Antiohiei însă s'a afirmat nu numai ca cetate antică, demnă de admirat, dar și prin frumusețea situației și prin istoria monumentelor ei.¹⁾

Ca locuitori, ludeii fiind bine primiți aci, au obținut aceleași drepturi ca și locuitorii ceilalți, lucru care ne interesează, pentru faptul că școala antiohiană de aci

1. *Procopius de bello pers.* II, 8 ed. Dindorf, Bonn 1838. Vol. p. 189. nennt sie πόλιν ἀρχαίαν τε καὶ λόγον ἀξίαν καὶ πρώτην Ῥωμαίοις οὖσαν τῶν κατὰ τὴν ἑω πασῶν πόλεων πλούτω τε καὶ μεγέθει καὶ πολυανθρωπία καὶ κάλλει καὶ τῇ ἄλλῃ εὐδαιμονία, citat de Dr. Heinrich Kihn, Professor der Theologie an der Kat. Universität. Würzburg. Theodor von Mopsuestia und Junilius Africanus als Exegeten. Freiburg in Breisgau 1880. Die antiochienische Exegetenschule p. 4.

va avea mai departe în vecinătate și școala judaică.¹⁾ Populația Antiohiei, era deci destul de variată, cuprinzând Sirienii ca element indigen, și mai mult Greci, Judei și Romani.²⁾ Numărul locuitorilor cetății, se zice după unii că ar fi ajuns la 500.000, iar după alții că ar fi fost mai mic.³⁾

B. Antiohia creștină. — Acesta era mediul Antiohiei, când a venit sfântul Apostol Pavel să predice pe Iisus Christos cel crucificat și înviat, întemeind comunitatea creștină de care ne vorbesc Faptele Apostolilor, ca și epistolele sale. Primii creștini, după cum cetim în cartea Faptele Apostolilor,⁴⁾ au venit în Antiohia din Cipru și din Cirene, binevestind Elinilor de aci pe Domnul Iisus. Ajungând vestea de creștinii de aci până la Biserica din Ierusalim, au trimis mai întâiu pe Barnaba, până la Antiohia. Barnaba bucurându-se de cele aflate, i-a îndemnat pe toți să stăruiască întru Domnul cu tot dinadinsul inimei.⁵⁾ După aceasta Barnaba a plecat la Tars, ca să caute pe Sf. Apostol Pavel și după ce l-a aflat, l-a adus în Antiohia și au stat acolo un an întreg, adunându-se în Biserică și învățând mult popor. Și cu acest prilej ucenicii lor, s'au numit în Antiohia, pentru întâia dată creștini.⁶⁾

În această comunitate a Antiohiei, Creștinismul prinsese rădăcini așa de puternice, că începuse să dea roade și în domeniul vieții creștine sociale. Astfel la foametea cea mare, ce a avut loc în zilele lui Claudiu, creștinii

1. *Flavius Josephus.* Antiquités judaïques XII 3,1; XIV, 2, 6 et Guerre juive, II, 18, 5; VII, 3, 2-4.

2) *Saint Paul.* Apôtre des gentils par A. Tricot. Paris. 1927. III En Cilicie et à Antioche. p. 65.

3) După Chrisostom număra douăzeci de miriade sau două sute de mii locuitori și ex. πόλεων τῶν ὑπὸ τὴν ἑω κειμένων κεφαλὴ καὶ μητρη. Omilia III de statu. Migne Patr. gr. tom. XLIX.

4) *Fapt. Apost.* XI, 22.

5) *Fapt. Apost.* XI, 20-23.

6) *Fapt. Apost.* XI, 26.

din Antiohia s'au hotărât ca fiecare dintre ei să trimită ajutoare după putere fraților înfometați din Judeia. Sfântul Apostol Pavel și Barnaba au fost chiar purtătorii acestor ajutoare materiale, dela Antiohia în Judeia.¹⁾

Deasemenea biserica din Antiohia are și prooroci și învățători, pe lângă cei cunoscuți, pe Simeon căruia îi zicea *Niger*, pe *Luciu Cirineul*, și pe *Manain* cel ce fusese crescut împreună cu Irod tetrarhul și Saul.²⁾

Creștinii din Antiohia se învredniciră cei dintâi de scrisoarea împăciuitoare, venită de la sinodul apostolic dela Ierusalim, în care se clarifică interpretarea deosebită a chestiunii circumciderii, care diferea între Sf. Apostoli Petru și Pavel. Căci în adevăr după cum ne istorisește Sf. evanghelist Luca, toți frații ce se adunaseră pentru epistola ce li se adusesse, după ce li s'a citit, s'au bucurat de îmbărbătarea, pe care le-o aducea,³⁾ iar *Pavel și Barnaba au rămas în Antiohia, învățând pe norod și propoveduind cu mulți alții, Cuvântul Domnului.*⁴⁾

Astfel Antiohia devine dela început un centru creștin de seamă în interpretarea Sfintei Scripturi, înlăturându-se erorile judaizante, potrivit celor hotărâte de soborul apostolic dela Ierusalim. Petrinismul și Paulinismul, pe care protestantul F. Baur le mai vede încă și prin veacul XIX în Noul Testament, dispăruseră încă din veacul apostolic. Incât creștinii din Antiohia încep să trăiască în atmosfera drept credincioasă, luminată chiar de epistola sobornicească a Sf. Apostoli.

C. Antiohia reședința patriarhiei ortodoxe. — În ceea ce privește organizarea ierarhică bisericească cu jurisdicția respectivă, Antiohia se află între patriarhiile istorice, ocupând locul al patrulea, chiar înaintea cetății Ierusalimului, după cum precizează canonul 36 al sinodului

1) *Fapt. Apost.*, XI, 30.

2) *Fapt. Apost.*, XIII, 1.

3) *Fapt. Apost.*, XV, 31.

4) *Fapt. Apost.*, XV, 35.

al șaselea ecumenic: «*Repeșind cele legiferaute de cei o sută cincizeci de sfinți Părinți adunați în această de Dumnezeu păzită cetate împărătească și de cei șase sute treizeci întruniți la Calcedon, hotărâm ca scaunul Constantinopolului să beneficieze de prerogative identice cu tronul Romei vechi și să se înalțe ca acela în afacerile bisericești, fiind al doilea după acela, după carele să se numere scaunul marelui cetăți Alexandria, apoi cel al Antiohiei și după acesta cel al cetății Ierusalimului.*»¹⁾

În ce privește extinderea jurisdicției acestei patriarhii a Antiohiei, ni se spune că se extindea peste Siria, parte din Palestina, Phoenicia, Arabia, Cilicia, Isauria, Mesopotamia, Ossoëna, Euphratensis și Cypria. Chiar în primul sinod ecumenic dela Niceia, prin canonul VI se amintește că și Bisericii din Antiohia, asemenea Bisericii din Alexandria și celei din Roma, trebuiesc recunoscute prerogativele provinciilor determinate.²⁾ Aci la Antiohia s'au ținut mai multe sinoade, dintre care remarcăm sinodul local din anul 341, întrunit cu prilejul sfințirii bisericii celei din cetate, la care au luat parte, se spune 200 de episcopi.³⁾ Cu acest prilej, episcopii adunați și întruniți în sinod au dat câteva canoane pentru conducerea uniformă a întregii Biserici ortodoxe.

II. Școalele creștine ale orientului. — Antiohia fiind astfel un centru creștin destul de însemnat, în chip firesc era în legătură și cu celelalte centre creștine, ca Ierusalimul, Alexandria, Atena și Roma. În vestita școală catehetică din Alexandria, pe lângă pedagogia creștină a catehumenilor, Sfânta Scriptură ocupa locul de frunte în instruirea creștinilor, lucru care a ajuns cunoscut și Antiohiei. Exapla și comentariile lui Origen, pe lângă omi-

1) Canonul 36 al Sinodului al șaselea ecumenic, trulan.

2) Dr. *Nicodim Milaș*. Comentariu la canonul VI al sinodului I ecumenic dela Niceia. Canoanele Bisericii ortodoxe, însoțite de comentarii. Vol. I, partea II de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici. Arad 1931 p. 42.

3) Ibid. op. cit. Vol. I, partea I. Introducere p. 43.

liile rostite, au intrat în opera sa, ca învățător al Bisericii și anume la școala catehetică din Alexandria. Curentul dat de școala catehetică din Alexandria în domeniul biblic, i-a dat aspectul unei adevărate școale biblice, de al cărei ecou au vorbit toate veacurile creștine, până în vremea noastră.

Despre *Origen* ni se spune că a vizitat personal Antiohia, în rândul celorlalte centre creștine vizitate de el, Cezareia Palestinei, Efesus și Atena, cu prilejul exilului ce i-se făcuse de către episcopul Demetrius.¹⁾ Astfel refugiat în asemenea împrejurări din Alexandria, Origen face ca o nouă școală creștină să înflorească la Cezareia-Palestinei, sub propria sa conducere. Tinerimea creștină era atrasă în număr mare, de marele dascăl Origen. Iar despre Antiohia, spun istoricii, că nu mult după aceasta avea să strălucească în genul ei specific.

Astfel creștinii orientului, simțeau fireasca nevoie de a avea școli pur creștine, în care să facă mai ales studiul și interpretarea Sfintei Scripturi, după cum și Judeii studiau în școalele iudaice, talmudicele *Bet-Sopherim* și *Bet-Midrash*,²⁾ iar păgânii în școalele lor literatura elenică și filosofia.

A. Școala iudaică. — La Judei era o veche tradiție iudaică, după vremea lui Hilel și Șamai, de a avea asemenea școale publice. Predarea învățaturii și răspândirea ei în popor, o făceau preoții cărora după porunca Vechiului Testament, li se spunea: «Să învățați pre fiii lui Israel, toate legile pe care le-a grăit Iehova»³⁾. Aceste

1) Origène par Eugène de Faye. Paris 1923. Alexandrie, Chap. III, p. 35.

2) Nach der Zerstörung Jerusalems durch die Römer bestanden zahlreiche Schulen jüdischer Schriftgelehrten in Syrien und Mesopotamien, zu Sora, Nahardea, Pumbedita, Nareska, Machuza, u. a., so wie im Westen in den Städten Jabne (Jammia), Cäsarea, Lydda, Ziphoria und Tiberias. Assemani, bibl. orient. T. III, P. II, p. 928. T. I. prologus de script. Syr. II. Dr. Heinrich Kihn. op. cit. Die christlichen Schulen in Antiochia, p. 4.

3. Levitic. X. 11.

școale publice în adevăratul înțeles al cuvântului, apar la Ebrei cu puțin timp înainte de venirea Mântuitorului, după cum atestă și *Iosif Flaviu*.¹⁾

Aceste școale publice, se deosebesc de școalele profetice de pe timpul lui Samuel, Elie și Eliseu. Samuel înființase școalele profetice, în care se formau propoveduitorii, pe care-i trimitea la toate triburile, pentru a-i aduce la credința monoteismului, pe care vroia s'o ridice la înălțimea și splendoarea de pe timpul lui Moise și Iosua.²⁾ *Gamaliel*, dascălul Sf. Apostol Pavel, era tocmai din școala cu ideile lui Hilel. Chiar Sf. Apostol Pavel, în cuvântarea rostită după ce a fost prins în Templu și a fost legat, amintește de școala lui Gamaliel: «Am fost crescut în cetatea aceasta am învățat la picioarele lui Gamaliel să cunosc cu deamănuntul Legea părinților noștri»...³⁾ Școalele purtau numele de «Bet-Hamidraș» (de la verbul שָׁרָה, a explica, a cerceta), adică «Școli de cercetare».⁴⁾ Distincția între aceste școale iudaice, este că pe când școalele publice explicau legea, vechile școale profetice se refereau mai mult la reînnoirea ideii religioase și la unitatea religioasă a poporului.

Este interesant de menționat faptul, că de numele lui Hilel și Șamai, deși amândoi din partida fariseică, se leagă amintirea, a două școli rivale în interpretarea Sfintei Scripturi. Școala liberală în aplicarea Legii, după principiile lui Hilel și școala în aplicarea rigoristă, după principiile lui Șamai. De aici a trebuit să se ajungă la partizani pe grupe, de o parte Hileliști și de altă parte Șamaști. Deci și Saul prin dascălul său Gamaliel, era sub influența rabinică a grupei Hileliștilor. Astfel pe vremea sa, toată cetatea Ierusalimului era plină de

1. Antiquitates. Cap. XV, 10 — 5. Arheologia biblică. *Curs Prof. Econom I. Popescu-Mălăești*, p. 161—162.

2) *Prof. Econom I. Popescu-Mălăești*. *Curs de Teologia biblică a Vechiului Testament*. Înființarea școalelor profetice. p. 15.

3) *Faptele Apostolilor*. Cuvântarea lui Pavel. XXII, 3.

4) *Prof. Econ. I. Popescu-Mălăești*. *Arheologia biblică*, p. 162.

locuri de adunări pentru învățătură. Nu numai lângă templu și sinagogile de seamă, dar și prin piețele publice, la răspântii, la intrări în cetate, se obișnuia ca rabinii să învețe Legea. Acești învățători (rabani) ai Legei, practicau exegeza specific rabinică, despre care ni se spune că era o exegeză cu adevărat bizară.¹⁾ După unele reguli, ale așa ziselor școale rabinice, un cuvânt al textului biblic, putea fi înlocuit cu altul, cu singura condițiune ca al doilea cuvânt să aibă aceeași valoare numerică ca primul. Echivalarea aceasta se făcea ușor, tocmai prin faptul că cifrele erau reprezentate prin literile alfabetului. Această exegeză formală a Judeilor, a fost complect înlocuită în Creștinism.

B. Școala catehetică creștină din Antiohia. — Școala catehetică din Antiohia, prinde putere de afirmare către sfârșitul veacului al treilea. Având de luptat cu combaterea Gnosticismului, Arianismului și Apolinarismului și deci exercitându-se mai mult în domeniul interpretării Sfintei Scripturi, adică al exegezei biblice pentru combaterea sectelor, școala catehetică din Antiohia, ia caracterul unei adevărate școale exegetice. Acelaș proces de evoluție îl observăm și la școala catehetică din Alexandria,²⁾ după cum mărturisesc chiar istoricii acestor școale. Cadrul și fondul pedagogiei creștine, cu laturea exegetică biblică, formau corolarul acțiunii didactice pe care o desfășura biserica creștină cu multă râvnă în primele veacuri, din cuprinsul Sfintelor Cărți.

1) A. Tricot. Professeur à l'Institut Catholique de Paris. Saint Paul apôtre des gentils. Paris, 1927. Le scribe pharisien. A l'ombre du Temple p. 19—21.

2) Die alexandrinische Catechetenschule, die auch Profanwissenschaften umfasste, hatte dem Gnosticismus entgegnetend, eine spekulative Richtung. Die Neigung zum Mystischen auf Mystischen musste daher auch in ihrer Schrifterklärung sich geltend machen. Zudem war die gesamtente Exegese der ersten Jahrhunderte... Ph. Hergenröther. Die antiochianische Schule und ihre Bedeutung auf exegetischen Gebiete. Würzburg 1866. Die alexandrinische Schule. p. 6.

C. Școala biblică a Antiohiei. — Astfel școala biblică a Antiohiei, începe să lucreze pe terenul exegetic, într-o epocă când ereziile se iveau una după alta. De aceea pentru a evita cascadele speculațiilor teologice ale alegorismului alexandrin, școala Antiohiei, ia calea în interpretarea Sfintei Scripturi, literală-istorică-gramaticală. Cel dintâi dintre maeștrii acestei școale, Doroteu, este remarcat tocmai prin faptul că lucrează în chip deosebit de alexandrin, interpretând cu măsură (μετρώς), moderat. Eusebiu îl distinge în istoria bisericească pe Dorotei, ca profund cunoscător al limbilor elină și ebraică și admirabil tălmăcitor al Sfintei Scripturi, mărturisind că și el l-a auzit explicând sfânta Scriptură poporului.¹⁾ Timpul când se crede că ar fi fost întemeiată această școală, se socotește prin anul 260.²⁾

Lucian martirul, supranumit și Lucian de Samosata, după origine și Lucian al Antiohiei, prin faptul că a fost preot în Antiohia, dă acestei școale directive proprii în domeniul exegezei biblice.³⁾ Despre pregătirea lui Lucian, ni se spune că s'a făcut pe lângă Efrem

1) Eusebiu Hist. Eccles. Lib. VIII. Cap. XXXII. Migne. Patr. gr. tom. XX. col: 722 B:

Καθ'ὃν Δωρόθεον πρεσβείον τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν ἡξιωμένον τῶν τῆνικαδε λόγιον ἀνδρᾶ ἔγνωμεν. Φιλόκαλος δ'οὗτος περὶ τὰ θεῖα γεγονώς, καὶ τῆς Ἑβραίων ἐπεμελήθη γλώττης, ὥς καὶ αὐταῖς ταῖς Ἑβραϊκαῖς γραφαῖς ἐπιστημόνως ἐντνγχάνειν. Ἦν δ'οὗτος τῶν μάλιστα ἐλευθερίων. Προπαιδείας τε τῆς καθ' Ἑλληνας οὐκ ἄμοιρος.... Τοῦτου μετρώως τὰς Γραφὰς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας διηγουμένου κατηκούσαμεν»....

2) F. Capré. Professeur de Patrologie. Précis de Patrologie. Tom. I. Paris 1927. Les auteurs syriens. p. 270.

3) Eusebiu îl numește τῶν δ' ἀπ' Ἀντιοχείας μαρτύρων τὸν πάντα βίον ἀριστος πρεσβύτερος τῆς αὐτόθι παρουσίας Λουκianoῦς... Euseb. Hist. Eccles. Lib. VIII, Cap. XIII. C. Migne Patr. gr. Tom. XX, col. 774. βιω τε ἐγκρατῇ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι συγκεκροτημένος. Lib. IX, c. VI, col. 809. Sozomen: εὐδοκιμώτατον καὶ ἱερὰς γραφὰς εἰς ἄκρον ἡκριβωκότα. L. III, c. 5.

Mărturisitorul din Edesa.¹⁾ După exemplul lui Origen în domeniul studiilor biblice, a făcut și Lucian o traducere după cei șaptezeci și apoi a început interpretarea în sensul literal, deosebit de alegorismul alexandrin.

În chipul acesta, vedem născându-se o nouă școală biblică în Antiohia, al cărei înțeles nu se poate restrânge strict la o școală cu profesori și elevi, ci mai ales la acea grupare a ierarhilor ortodoksi ai răsăritului din jurul Antiohiei, ce au lucrat în domeniul exegezei biblice cu sensul literal. Grupați în jurul aceluiaș centru al creștinătății, cu o directivă asemănătoare în interpretarea Sf. Scripturi și deci deosebită de ceilalți, reprezentanții acestui centru, dau caracterul unei adevărate școale biblice, creind un curent nou, ce influențează întreaga biserică creștină de mai târziu.²⁾ Acești reprezentanți sunt împărțiți în trei mari categorii, după cele trei perioade de întemeiere a școalei, de dezvoltare și de înflorire și de decădere în luptele cu Nestorianismul și Monofizitismul.³⁾ Redăm aceste trei perioade, cu etapele școalei antiohiene, enumerând în ordinea cronologică după lucrarea amintită a Dr. Heinrich Kihn, pe toți reprezentanții ei mai de seamă.

D. Prima perioadă. — Întemeierea și dezvoltarea școalei exegetice antiohiene, este fixată în timpul dela *Lucian* până la *Diodor* (290—370).

1) Gh. Enăceanu. (Arhimandrit). Raporturile Sfinților trei ierarhi cu filosofia antică și modernă, sau raporturile Creștinismului cu filosofia. București, 1871, p. 65.

2) «Man kann dasselbe fassen im strikten Sinne eines geordneten äusseren Verbandes von Lehrer und Schüler oder auch im Sinne eines blos geistigen Verbandes, gemeinsam verfolgten geistigen Richtung. Wir nehmen das Wort «Schule» hier mehr im letzteren Sinne, obwohl auch der äussere Verband sich meist nachweisen lässt. Die antiochienische Schule und ihre Bedeutung auf exegetischen Gebiete. Von Ph. Hergenröther, Würzburg 1866. Entstehung und Entwicklung der antiochienischen Schule auf dem Gebiete der Exegese nach ihren Hauptrepräsentanten, p. 7.

3) Dr. Heinrich Kihn, op. cit. Perioden der Exegetenschule, p. 17—20.

Dorotei, preot la Antiohia, contemporan cu *Lucian*; *Lucian*, preot la Antiohia (+ 311); *Eustațiu* (+ 360) episcop al Antiohiei, fost în exilul de la Trajanopol din Tracia. *Meletie* (+ 381), Patriarh al Antiohiei, profesorul lui Ioan Chrisostom; *Flavian* al Antiohiei, monah și preot în acelaș loc, profesorul lui Diodor și Teodor; *Ciril* al Ierusalimului, este socotit ca aparținând aceleiași școale, prin directivele metodei sale exegetice, probabil de când și-a făcut pregătirea.¹⁾

Perioada doua. — Timpul de înflorire al școalei exegetice antiohiene, este socotit de la *Diodor* până la *Teodoret* (374—450). *Diodor*, școlarul lui Silvan din Tarsul Ciliciei și al lui Flavian, arhimandrit la o mănăstire din Antiohia și episcop la Tars, de la 378 până la 394; *Evgarius*, preot și colaborator al lui Diodor în biserica Antiohiei, dela 373 în legătură cu prietenul său *Ieronim*, episcop al Antiohiei (388—392); *Ioan Chrisostom*, (+407), antiohian de origine (347), școlar al retorului Libanius, al lui Meletie, Carteriu și Diodor, preot la Antiohia (386) și patriarh la Constantinopole (398); *Teodor al Antiohiei*, conșcolarul lui Chrisostom la cunoștința profesorilor, episcop în Mopsuestia; *Polychroniu*, instruit de aceiași dascăli ca și fratele său Teodor, episcop de Apamea (+430); *Adrian* monah antiohian din prima jumătate a veacului al V, discipol al lui Chrisostom; *Isidor de Peluziu*, (+434) școlarul lui Chrisostom, ale cărui opere le folosea; *Nestorie* (+440) școlar al lui Teodor, patriarh de Constantinopole, căzut în erezie; *Teodoret*, conșcolarul lui Nestorie într-o mănăstire din Antiohia, episcop la Cyr în Siria.

Perioada a treia. Decăderea școalei exegetice antiohiene, prin luptele nestoriene.

Marcu, școlar al lui Chrisostom, împreună cu *Isidor Peluziotul*; *Nilus*, (+450) școlarul lui Chrisostom la Constantinopol, mai târziu monah pe muntele Sinaii;

1) Ibid, p. 18. Vgl. Reischl und Rupp, Cyrilli opp. München 1848. Vol. 1, p. CXXXIII. Citat de Dr. H. Kihn, op. cit. p. 18.

Victor, școlarul lui Ioan Chrisostom și preot la Antiohia; Cassian, școlarul lui Chrisostom, hirotonit de el diacon, mai târziu intră în monahism și este preot în Galia de sud, lăsând scrieri în limba latină; Proclu (+447) patriarhul Constantinopolului; Vasilie, preot în Antiohia, episcop de Irenopol în Cilicia; Cosma, devenit nestorian, a urmat în exegeză pe Teodor de Mopsuestia, etc.

Antiohia este deci centrul de activitate al atâtor personalități ierarhice, care sunt legate unele de altele nu numai prin originea localității, ci mai ales prin influența pe care o exercitau unele asupra altora. Persoana covârșitoare a Sf. Ioan Chrisostom, remarcă însă această școală nu numai ca făcând parte din cuprinsul ei, dar și prin numărul mare de ucenici pe care îi formează, fie dela Antiohia, fie dela Constantinople.

E. Biblia și exegeza, ca preocupări de seamă ale acestei școle. În exortările pe care Ioan Chrisostom le ținea neofitilor, le vorbea despre neîntrecuta utilitate a citirii Sfintei Scripturi. Socotindu-i în anotimpul primăverii lor sufletești, cobora cu ei împreună, după cum îi instruia în chip intuitiv, în livada divină a Sfintelor Scripturi. Aci în boschetele așa de frumos împodobite ale acestui paradis, sufletul său și al discipolilor se animau de sentimentul curatei bucurii și mângâieri creștine.

Despre această grădină a Scripturilor, el spunea că se întinde din Orient până în Occident, după glasul profetului care a spus: «Glasul lor s'a răspândit în univers, cuvintele lor au mers până la sfârșitul lumii (Psalmi 18).¹⁾

Din Indiile, regiunile privilegiate de primele raze ale soarelui, până dincolo unde inundă imensul ocean, din

1) Sf. Ioan Chrisostom. De utilitate lectionis Scripturarum in princip. actorum. III.

Καὶ ὅτι πανταχοῦ τῆς προφήτου λέγοντες. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρας τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. (Ps. XVIII, 5; Rom. X, 18). Migne. Patr. tom. LI. col. 87.

insulele britanice până la țărmurile Euxinului, din regiunile polare, până la sudul Australiei, peste tot le spune Ioan Chrisostom neofitilor săi, că pot vedea oameni care vorbesc despre înțelepciunea Sfintelor Scripturi.¹⁾

Cu acest prilej, Ioan Chrisostom îi îndeamnă, să nu se mulțumească numai cu explicațiile făcute în cele câteva ore de la biserică. (Προσέχουμεν τοιῶν τῇ ἀναγνώσει, μὴ τὰς δύο μόνον ταύτας ὥρας...). Ci fiecare creștin, mergând la sine acasă, să ia în mână mănunchiul Sfintelor Scripturi, să parcurgă din nou ideile ce s'au explicat împreună, pentru ca să poată ajunge în adevăr la folosința deplină și continuă a Sfintei Scripturi.²⁾ Printr'o asemenea lectură regulată, vor putea creștinii înțelege și reține comentariile cele mai grele.

Acesta este spiritul în care marele dascăl, vroia să se pregătească creștinii, în ceea ce privește cunoașterea temeinică a Sfintei Scripturi. Aceasta era prima datorie a creștinului, după ce primea botezul. Căci în lectura și meditarea Sfintelor Scripturi de către credincioși, vedea un mijloc puternic de a-și salva sufletele de patimele rele.

Acelor ce obiectau că n'au timp să citească Sf. Scriptură din cauza mulțimii ocupațiilor, Ioan Chrisostom le

1) Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς ἀπέλθῃς οὓς πρώτους ἀνίσχων ὁ ἥλιος ὁρᾷ, κἂν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀπέλθῃς κἂν πρὸς τὰς Βρετανικὰς νήσους ἐκεῖνας, κἂν εἰς τὸν Εὐξείνιον πλεύσης πόντον, κἂν πρὸς τὰ νότια ἀπέλθῃς μέρη, πάντων ἀκούσῃ, πανταχοῦ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς φιλοσοφούντων, φωνῇ μὲν ἑτέρα, πίστει δὲ οὐχ ἑτέρα, καὶ γλώσσῃ διαφόρῃ, διανοίᾳ δὲ συμφώνῃ.

Ibid. tom. LI. col. 88.

2) ...«Καὶ ἕκαστος οἴκαδε ἀναχωρήσας τὰ Βιβλία μετὰ χειρὸς λαμβανέτω, καὶ τῶν εἰρημένων ἐπερέσθω τὰ νοήματα, εἴ γε μέλλῃ διηνεκῇ καὶ ἀρκούσαν ἔχειν τὴν ἀπὸ τῆς Γραφῆς ὠφέλειαν».

Ibid., col. 90.

spunea că le lipsește judecata sănătoasă a lucrurilor lăsându-se absorbiți tocmai de grijile trecătoare, în loc de a da întâietate lucrurilor vecinice, în legătură cu sufletul nemuritor. Când este vorba să fie invitat cineva să stea de vorbă cu prietenii, să meargă la teatru, să asiste la cursele hipodromurilor, să piardă chiar zile întregi în asemenea împrejurări, nu mai poate pretexta că este reținut de ocupații. Acelor ce obiectau că n'au nici un exemplar din Sf. Scriptură și deci această lipsă ar constitui un motiv că nu pot să o cerceteze, iarăși le dădea răspunsurile convenite unor suflete indiferente și chiar lașe. Nu numai bogații nu se pot plânge că n'au mijloace să cumpere Sf. Scriptură, dar nici chiar săracii. Când este vorba să-și procure instrumentele profesiunii lor, sărăcia nu este un obstacol, și nimic nu crușă pentru a scăpa de această lipsă.¹⁾

Acelor ce pretextau cu greutatea înțelegerii cuprinsului Sfintei Scripturi, le spunea că acest lucru se întâmplă numai cu acei ce nu sunt atenți. Cum se face că mulți creștini sunt văzuți în piețele publice, istorisind cu exactitate numele vizitiilor de pe la circuri și al saltimbancilor, cunoscându-le originea, patria și locuința? Și iarăși se găsesc creștini în stare să poată cunoaște mai degrabă defectele cailor prin circuri și să ignoreze adevărurile ce se explicau în Biserică până chiar și numărul cărților Sfintei Scripturi?²⁾

1) «Καὶ πρὸς μὲν τοὺς πλουτοῦντας, γέλως ὑπὲρ ταύτης ἡμᾶς ἀποτείνεσθαι τῆς προφάσεως ἐπειδὴ δὲ τῶν πενεστέρων πολλοὺς οἶμαι κατακερῆσθαι αὐτῇ συνεχῶς, ἐκεῖνο ἃ ἡδεὺς ἐροίμην αὐτοὺς, εἰ μὴ πάντα τὰ τῆς τέχνης ὄργανα, ἧς ἕκαστος ἐστὶ δημιουργὸς, πλήρη καὶ ὁλόκληρα ἔχει, κἂν μυρία κωλύῃ πενία. Sf. Ioan Chrisostom. Ioan. Homil. XI. Migne. Patr. gr. tom. LIX, col. 78.

2) Πῶς γὰρ οὐκ ἀτοπον, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθημένους, καὶ ἡνιόχων καὶ ὀρχηστῶν καὶ ὀνόματα, καὶ γένη, καὶ

Aceste muștrări ale marelui ierarh, n'au rămas simple chestiuni istorice, ci trebuie să recunoaștem, că sunt pline de actualitate și pentru vremea noastră. Greutățile școlii biblice de pe vremea lui Chrisostom, s'au mărit prin lipsa zelului chrisostomic din partea dascălilor și câte odată, trebuie să mărturisim cu durere, chiar prin lipsa de preocupări în direcția aceasta. Incât muștrările marelui ierarh, își măresc cercul celor către care se îndreptează.

Acesta era deci punctul de plecare al marilor dascăli antiohieni, dornici de a face cunoscută și înțeleasă Sf. Scriptură credincioșilor, din amvon și din afară de amvon în restul timpului. Noțiunile de ἐξήγησις și ἐρμηνευτική, deși apar ca termeni sinonimi, își găsesc fiecare întrebuițarea lor. Prima într-o aflare înțeleșului Sfintei Scripturi (ἐξηγεῖσθαι) și cea de a doua într-o extragere reguli (ἐρμηνεύειν) după care să se poată ajunge la scopul celei dintâi.

Vom avea deci prilejul să cunoaștem atât din cadrul mai larg al exegezei antiohiene, cât și din cadrul ermi-neuticii antiohiene, care devine o știință teoretică a celei dintâi. *Fericitul Augustin*, care în bună parte a fost influențat și de școala antiohiană, sintetizează admirabil aceste capitole însemnate, ale exegezei biblice, în următoarele cuvinte: «*due sunt res, quibus utitur omnis tractatio Scripturarum, modus inveniendi quae intelligenda sunt, et modus proferandi quae intellecta sunt*». ¹⁾

πόλεις, καὶ ἐνεργείας λέγειν τρόπους, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἵππων καὶ ἀρετὴν καὶ κακίαν μετὰ ἀκριβείας ἀπαγγέλλειν. Τοὺς δὲ ἐνταῦθα ἀπαντῶντας μηδὲν τῶν ὧδε γινομένων εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν βιβλίων τὸν ἀριθμὸν ἀγνοεῖν.

Sf. Ioan Chrisostom. In Ioannem Homil. XXXIII, al. XXXII. Migne. Patr. gr. tom. LIX, cot. 187—188.

1) *Augustin*. De doctrina christiana. I. 1. Migne. Patr. lat. tom. XXXIV. col. 15.

Această preocupare de a găsi sensul Sfintei Scripturi și de a-l expune și acelor ce nu-l cunosc, constituind după o experiență de multe veacuri un depozit de principii sănătoase în tălmăcirea Sfintei Scripturi, formează tocmai temelia cu așezământul școalei biblice antiohiene. Fără să negăm abaterile cu ereziile, la care au ajuns unii din reprezentanții perioadei de decădere a acestei școale, noi ne vom ocupa de opera constructivă a acestei școale în spiritul ortodoxiei, subliniind tocmai această contribuție pozitivă, ca un exemplu pilduitor.

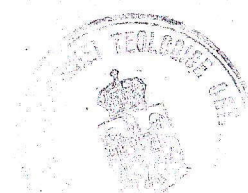
II. Cunoștințele utilizate de exegeza antiohiană

I. *Cuprinsul Sfintei Scripturi.* — A. *Ereziile provin din necunoașterea Sfintei Scripturi de credincioși.* — B. *Ereziile și cunoașterea greșită a Sfintei Scripturi.* — II. *Cunoștințele necesare unei exegeze științifice.* — A. *Cunoașterea textului Sfintei Scripturi.* — B. *Arheologia biblică.* — C. *Istoria biblică.* — D. *Istoria Creștinismului.* — IV. *Principiile exegezei ortodoxe.* — A. *Equivocul exegezei protestante.* — a) *Înțelegerea Sfintei Scripturi prin darul Sf. Duh.* — b) *Practica teologilor protestanți.* — B. *Superioritatea exegezei ortodoxe.*

I. Cunoașterea cuprinsului Sfintei Scripturi.

După cum am văzut, școala biblică din Antiohia, ia naștere în chip spontan, din însăși nevoia de a cunoaște creștinii cuprinsul și explicarea Sfintei Scripturi și înțelegerea acestui lucru, de către ierarhii Bisericii ortodoxe a timpului.

O veche tradiție canonică și chiar din vremea Sf. Apostoli, îngăduia și creștinilor mireni, de a cunoaște cuprinsul cărților Sfintei Scripturi. A fi oprit pe creștini de la Sfintele Scripturi, era anticanonic, întrucât canoanele apostolice, confirmate în hotărârile lor și de sinodul

trulan (691) încuviința laicilor cunoașterea și cinstirea cărților Sfintei Scripturi, ca și clericilor.¹⁾

Canoanele apostolice, deși apar ulterior, sunt expresia fidelă a celor învățate de Apostoli și a ceea ce au transmis verbal celor dintâi succesori ai lor. În urma necesității ivite în Biserică, înainte de primul sinod de la Niceia, au fost cuprinse în scris de către o persoană evlavioasă necunoscută, care a dat acestor canoane numirea de apostolice, pentru ca prin aceasta să arate că provin prin tradiție dela Apostoli.²⁾

O singură carte se menționează către sfârșitul canonului, că nu trebuie răspândită «tuturor în popor», adică tuturor creștinilor și aceasta este cartea Așezămintelor episcopilor (opt cărți) a lui Clinent. Motivul este pentru cele tainice dintr'ânsele, adică privind numai pe păstori. Prin urmare din textul canonului fără altă interpretare, se vede ideea fundamentală, de a se răspândi toate cărțile Sfintei Scripturi în popor, fiind «cărți vrednice de

1) «Fie vouă tuturor clericilor și laicilor cărți vrednice de cinstire și sfinte acestea: ale Testamentului vechiu, cinci ale lui Moisi: Facerea, Eșirea, Leviticul, Numerii, a doua Lege; a lui Iisus Nav, una; a Judecătorilor una; a lui Rut una; ale Împăraților patru: Paralipomena cartea zilelor, două; Esdra două; Estir una; ale Macabeilor trei; Iob una; a Psaltirei una; ale lui Solomon trei: Pildele, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor; ale Proorocilor douăsprezece: a lui Isaia una, a lui Ieremia una, a lui Ezechiel una, a lui Daniil una. Afară de acestea însă se mai adaugă înțelepciunea mult învățatului Sirah, spre a învăța pe fiii voștri. Iar ale noastre, adică ale Testamentului nou: Evangheliile patru: a lui Mateiu, a lui Marcu, a lui Luca și a lui Ioan; patrușprezece epistole ale lui Pavel; două epistole ale lui Petru; trei ale lui Ioan; una a lui Iacov; una a lui Iuda; ale lui Climent două epistole; și Așezămintele publicate vouă episcopilor în opt cărți prin mine Climent, cari nu trebuiesc răspândite tuturor în popor pentru cele tainice dintr'ânsele; și Faptele noastre ale Apostolilor».

Canonul 85 din Canoanele Sfinților Apostoli.

2) Dr. Nicodim Milaș. Canoanele Bisericii ortodoxe, însoțite de comentarii. Vol. I, partea I, traducere făcută de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici. Arad, 1930. Canoanele Sfinților Apostoli, p. 10—11.

cinstire tuturor clericilor și laicilor». Deci școala biblică antiohiană, continua o tradiție apostolică, de a instrui pe creștini și asupra cuprinsului Sfințelor Cărți. Îndemnul creștinilor de a avea Sfânta Scriptură, de a o citi, de a asculta explicarea ei, l-am văzut la Ioan Chrisostom, care recurgea și la muștrări.

A. Ezeziile provin din necunoașterea Sfintei Scripturi de către creștini. — Necunoașterea Sfintei Scripturi, era socotită ca una din cauzele, care au ca efect înmulțirea ereziilor. Ceva mai mult, această lipsă duce chiar la pierderea mântuirii, la o viață coruptă și plină de păcat.¹⁾

Sfânta Scriptură este cartea cărților care ne luminează și ne întreține credința. Ea ne luminează în mijlocul întunecului și în primejdia rătăcirii.

B. Ezeziile și cunoașterea greșită a Sfintei Scripturi. — Câte dogme n'au fost denaturate și negate! Unii eretici atacă Sf. Treime, alții întruparea Cuvântului, iar alții maternitatea divină a Sfintei Fecioare. Alții se încearcă să răstoarne chiar ideea de Dumnezeu... Cine ne va putea lumina în mijlocul atâtor rătăcirii? Numai Biserica interpretând Sfânta Scriptură.²⁾

1) Μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν τῶν Γραφῶν ἢ ἀνάγνωσις, μέγας κρημνὸς καὶ βάραθρον βαθὺ τῶν Γραφῶν ἢ ἄγνοια, μεγάλη προδοσία σωτηρίας τὸ μηδὲν ἀπὸ τῶν θείων εἰδέναι νόμων. τοῦτο καὶ αἰρέσεις ἔτεκε...

Sf. Ioan Chrisostom. De Lazaro. Concio III. Migne. Patr. gr. tom. XLVIII, col. 995.

2) «Μετ' ἐκείνην ἡ Σαβελλίου. τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν πρόσωπον εἶναι λέγουσα. Εἴτα ἡ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ, καὶ αὕτη τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσα. Εἴτα ἡ Παύλου τοῦ Σαμοσάτεως, ἐκ Μαρίας λέγουσα τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐσχηκέναι. Εἴτα ἡ Μανιχαίων αὕτη γὰρ πασῶν νεωτέρα... Καθάπερ γὰρ οἱ τοὺς κανόνας διδόντες οὐκ ἀναγκάζουσι μυρία μέτρα περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ δοθὲν ἐκεῖνο κατέχειν κελεύουσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων. Ἄλλ' οὐδεὶς βούλεται ταῖς Γραφαῖς προσέ-

De la început observăm deci concepția superioară, de care erea călăuzită școala biblică a Antiohiei. Cunoașterea Sfintei Scripturi de către creștini și anume, nu aceea cunoaștere din simpla lectură izolată de Biserică, care să ducă la diferite înțelesuri, ci aceea cunoaștere însoțită de adevărata interpretare a Sfintei Scripturi, o da numai Biserica. Căci ea este singura împuternicită pentru aceasta, chiar de Domnul Christos, prin Sfinții Apostoli.

Acelor ce încearcă să ne acuze că școala ia ca autoritate în materie de exegeză biblică, ierarhi ai veacurilor posterioare timpului apostolic, Biserica le răspunde chiar cu cuvintele Sfinților Apostoli. Astfel Sf. Apostol Petru în epistola a doua sobornicească, scrie creștinilor: «Fiindcă mai întâi de toate, să știți că nici o proorocie nu se tâlcuește singură.¹⁾ Nici o proorocie nu se tâlcuește singură, adică Sfânta Scriptură nu se interpretează prin ea însăși, nu se poate restrânge la interpretarea individuală. Mai departe Sf. Apostol Petru, vorbește despre greutatea înțelegerii epistolelor pauline, când zice: «In ele (epistole), sunt unele lucruri grele de înțeles, pe care cei neștiutori și nestatornici le răstălmăcesc ca și pe celelalte Scripturi, spre pierzarea lor». ²⁾ Pierzarea aceasta despre care ne vorbește Sf. Apostol Petru, este exact pierzarea sufletească pe care o repetă Sf. Ioan Chrisostom în omiliile sale.

Cu tot zelul misionar al Sf. Apostol Pavel, de a face

χειν, εἰ γὰρ προσείχομεν, οὐ μόνον οὐκ ἂν περιπέσομεν τῇ ἀπάτῃ, ἀλλὰ καὶ ἐτέροισι ἀπατωμένους ἀπηλλάξαμεν ἅν, καὶ τῶν κινδύνων ἐξελεύσαμεν.... Ὅτι γὰρ καὶ τοῦτο τέχνη ἐστὶ διδασκαλίας δεομένη, ἀκουσον τὸν προφήτου λέγοντος. Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. (Psalm. XXXIII, 12—14).

Sf. Ioan Chrisostom. In Epist. ad Hebraeos. Cap. V. Homil. VIII. Migne. Patr. gr. tom. LXIII, col. 73—74.

1) II. Petru I, 20.

2) II. Petru, II, 16—17.

cunoscut Cuvântul lui Dumnezeu, tuturor neamurilor, când este vorba de explicarea Sfintei Scripturi, precizează că nu toți pot fi tălmăcitori: «Și Dumnezeu a rânduit în Biserică, întâi apostoli; al doilea profeți, al treilea învățători... Oare toți sunt apostoli? Toți sunt prooroci? Toți sunt învățători?... Toți tălmăcesc?...¹⁾»

Aceasta este deci tradiția apostolică, care este respectată de școala biblică din Antiohia, mai mult decât cea din Alexandria. Dreptul de a predica și a învăța în Biserică, se trece la Antiohieni în chip canonic, prin ierarhia hirotoniei. Aici nu mai întâlnim reprezentanți de frunte laici, ca Origen și Clement Alexandrinul, la Alexandria. Datoria de a populariza cuprinsul Sfintei Scripturi și a-l explica, revine ca o poruncă a Mântuitorului Christos, transmisă prin Sf. Apostoli: «Mergând învățați toate neamurile». ²⁾ Căci nu tuturor le-a spus Mântuitorul aceasta, ci numai Apostolilor și aceștia numai acelor ce i-au găsit vrednici și pregătiți pentru aceasta.

II. Cunoștințele necesare unei exegeze științifice.

A. Textul Sfintei Scripturi. — Una din preocupările de seamă ale Antiohienilor, era cunoașterea textului Sfintei Scripturi. Cunoașterea exactă a cuvântului în sine, își are în adevăr importanța ei durabilă, mai ales pentru interpretare. Adrian, ieromonahul antiohian din prima jumătate a veacului V, aderent al principiilor școalei biblice antiohiene și învățăcel al lui Ioan Chrisostom, este monahul exeget care ne-a lăsat prima operă în acest gen! ³⁾ Deși intitulată ca introducere în Sfintele Scripturi, scrierea este apreciată mai mult pe terenul ermi-

1) I. Corinteni XII, 28, 29 și 30.

2) Matei, XXVIII, 19.

3) Ἀδριάνου εἰσαγωγή εἰς τὰς Θείας γραφάς. Migne. Patr. gr. tom. XCVIII, col. 1274—1311.

neutic, decât introductiv, întrucât ne prezintă o colecție de explicări ale diferitelor fraze și figuri din Sfânta Scriptură, aranjate din punct de vedere logic.¹⁾ Pe lângă importanța ermineutică a lucrării, Adrian este remarcat ca cel dintâi care a întrebuițat în studiul Sfintei Scripturi, cuvântul εἰσαγωγή, adică introducere.²⁾

Astfel ieromonahul Adrian socotește de mare importanță cunoașterea particularităților Sfintei Scripturi (τὴν τῶν γραφικῶν ἰδιωμάτων εἶδῃσιν), discernământul formulelor sau figurilor (τὴν τε τῶν σχημάτων διάγνωσιν) și distincția tropilor (τὴν τῶν τρόπων διάκρισιν) și nu mai puțin stilul.³⁾

În adevăr plecând dela acest principiu, ieromonahul Adrian urzește o întreagă lucrare în direcția aceasta, care a rămas până astăzi cel mai vechiu tratat patristic în domeniul ermineuticii—după fragmentele ce s'au mai aflat din scrierea lui Meliton, episcopul de Sardes, intitulată «ἡ κλεῖς».⁴⁾

În lucrarea aceasta, Adrian remarca mai întâi felurile deosebite ale textului Vechiului Testament în limba ebraică în funcție de cugetare, de stil și de dispozițiune. Fiecare prezintă interes exegetului, pentru care motiv Adrian le dedică câte un capitol.⁵⁾

De fapt însuși *Lucian*, întemeietorul acestei școale biblice, făcuse o revizuire a textului traducerii alexandrine, luând ca bază textul original, combătând și

1) *Arhipresbiterul-Mitrofor Dr. V. Gheorghiu*. Introducere în Sfintele cărți ale Testamentului-Nou. op. cit. Istoria literaturii introducerii biblice, p. 34.

2) *Arhipresbiterul-Mitrofor Dr. Vasile Tarnawschi*. Introducere în Sfintele cărți ale Testamentului Vechi. Cernăuți 1928, p. 17.

3) *Adriani Isagoge* în S.S. Scripturas, Migne. Patr. gr. tom. XCVIII, col. 1309. D.

4) *Migne. Patr. gr. tom. V, col. 1223—1226.*

5) «Τοῦ Ἑβραϊκοῦ χαρακτήρος ἰδιωμάτων ἐστὶν εἶδη τρία. ὧν τὸ μὲν ἐπὶ τῆς διανοίας εὖρι τις ἔστω, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς λέξεως, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς συνθέσεως».

Adriani Isagoge. Op. cit. col. 1273.

«*Peșitta*», traducerea cea mai veche și cea mult întrebuițată în biserica siriacă, după cum remarca fericitul Ieronim.¹⁾ Această revizuire s'a păstrat în multe manuscrise, precum și în operele Invățătorilor și Părinților ce aparțin școalei antiohiene, mai ales Teodoret și Chrysostom.²⁾

Versiunile lui *Akil*, a lui *Simah*, și a lui *Teodoțion* din exapla lui Origen, le găsim citate de Ioan Chrysostom, Teodoret (ἐν τῷ ἐξαπλῷ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις), ca și de *Lucian* și *Teodor* de Mopsuestia.³⁾

Textul original în limba ebraică a Sfintei Scripturi, era în deobște cunoscut Antiohienilor.⁴⁾

B. *Arheologia biblică*. — În ceea ce privește cercetarea și cunoașterea textului Sfintei Scripturi, oricât s'ar ține seamă de structura cuvântului la interpretare și aflarea sensului adevărat, exegetul trebuie să cuprindă cu cercetarea mai mult de cât cuvântul, ca noțiune generică. A lua cuvintele biblice, despărțite de orice alte cunoștințe ce trebuie să avem de timpul în care au fost scrise, de autor și cultura pe care o are, ca și de cele ce preced și urmează în text, este a face ca sectanții care-și argumentează ereziile lor cu frânturi de texte biblice, izolate de orice alte cunoștințe.

Ioan Chrysostom, tocmai această primejdie pentru interpretul Sfintei Scripturi, dorește să fie de la început

1) *Lucianus, vir disertissimus tantum in Scripturarum studio elaboravit ut usque sume quedam exemplaria Scripturarum Lucianea nuncupentur. Ieronim. De vir. illustr. III. 77. Migne. P. L. tom. XXIII, col. 723.*

2) *V. Tarnawschi*, op. cit. Recenziunile traducerii alexandrine, p. 124.

3) *H. Kihn*, op. cit. Theodor Verhältniss zum Urtext und den Uebersetzungen des alten Testamentes. p. 93.

4) ...den selbst die Antiochener unter denen vielleicht Polychronius in dieser Beziehung den ersten Rang einnimmt, berücksichtigen nur sehr selten, meistens mit Berufung auf andere «*Kenner der hebr. Sprache*» den billischen Grundtext. *H. Weiss. op. cit. Real und sprach-kennntnisse p. 30.*

înlăturată. În scrierile sale găsim principiile de seamă ale exegezei antiohiene. El ne sintetizează într'un mănunchi, considerațiunile de care trebuie să țină seamă exegetul. A explica cuvintele Sfintei Scripturi ca simple cuvinte goale (γυμνὰ τὰ ῥήματα), scofând lucrurile și evenimentele seculare din mediul corespunzător, din locul în care s'au petrecut, de timpul în care s'au desfășurat, ca și de timpul în care au fost scrise, a face abstracție de împrejurările timpului, Ioan Chrisostom socotește ceva absurd (ἄτοπον). Cu atât mai mult este nevoie de exactitatea ideii ce se ascunde în text, cu cât este vorba de adevăruri revelate, de mântuirea sufletului nostru, de viața eternă. De aceea Chrisostom socotește că mediul (μέσον), locurile (τόπους), timpurile (καιρούς), cauzele (αἰτίαι), persoanele (πρόσωπα), ¹⁾ sunt atâtia factori esențiali, de care exegetul trebuie să țină seama în interpretarea Sfintei Scripturi. Viața cu moravurile poporului ebru, geografia biblică, epoca scriitorilor inspirați, împrejurările în care au scris, sunt pe drept cuvânt cunoștințe indispensabile exegetului.

Cu aceste principii, Ioan Chrisostom releva spiritul realist în care lucra școala antiohiană, care nu înțelegea să facă filosofie biblică din adevăruri istorice, venite pe cale revelației. Interpretarea Sfintei Scripturi, nu mai putea fi socotită ca o ocupare distractivă a timpului, ci un lucru de studiu serios, ce nu se poate face fără competența exegetului pregătit pentru aceasta.

1) ...οὐδὲ ἔρημα καὶ γυμνὰ τὰ ῥήματα τῆς τῶν ἐπομένων ἢ προλαβόντων βοήθειας λαμβάνοντας σικοφαντεῖν ἀπλῶς καὶ ἐπηρεάζειν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐν δικαστηρίῳ μὲν περὶ βιωτικῶν δικαζομένους πραγμάτων, ἅπαντα εἰς μέσον προτιθέναι τὰ δικαιώματα, καὶ τόπους καὶ καιρούς καὶ αἰτίας καὶ πρόσωπα καὶ μυρία παράγειν ἕτερα, περὶ δὲ ζωῆς αἰωνίου προκειμένων ἡμῖν ἀγώνων, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ἀπὸ τῶν Γραφῶν παραφέρειν.

Sf. Ioan Chrisostom. Migne. Patr. gr. tom. LVI., col. 158. In locum prophetae, Ieremiae, Domine, non est in homine via eius, neque homo ibit, et dirigit gressum suum. (Ieremia X, 23).

C. D. Istoria biblică și istoria creștinismului. — Istoria biblică și istoria creștinismului în general, pe lângă istoria universală în care se încadrează subiectul ce vrem să-l analizăm, sunt atâtea ramuri de studiu, pe care antiohienii le socotesc absolut necesare de a fi parcurse în chip temeinic, pentru ca interpretarea Sf. Scripturi să se facă cu cea siguranță științifică, pe care o merită cartea sfântă. Teologia biblică, care se ocupă cu gruparea ideilor singurite, înlănțuirea lor și prinderea firului ce le leagă, nu numai într'o carte, ci în întreaga literatură biblică, a fost apreciată de marii antiohieni în comentariile și opiniile lor, după cum și astăzi se socotește necesară în pregătirea interpreților biblici.¹⁾ Cu aceste principii școala antiohiană nu a aderat la individualismul rațional, ci a acordat toată autoritatea ecumenicității luminată de Sf. Duh la Sinoadele ecumenice. Principiul christocratic adoptat de soborul Sf. Apostoli la Ierusalim, a fost împărtășit și de antiohieni, care au acceptat doctrina fixată de sinoadele ecumenice.

În felul acesta, ne putem explica de ce canoanele sinoadelor ecumenice, nu enumerau obiectele teologice, pe care trebuia să le fi cunoscut candidații la treptele bisericesti ale ierarhiei superioare, ci li se spunea să fie buni cunoscători ai Sfintei Scripturi. Adică să cunoască tot ce este necesar, pentru ca cineva să fie exegetul luminător și al clericilor și al credincioșilor ce-i se încredințează spre luminare. Nu ne mai putem deci mira, de ce vedem în canonul doi al sinodului VII ecumenic, enunțate atât de moderat cunoștințele pe care trebuie să le aibă un ierarh al bisericii: a citi cu pătrundere, iar nu superficial, *Sfânta Evanghelie, Cartea dumnezeescului Apostol și toată dumnezeiasca Scriptură*.... Căci ființa ierarhiei noastre sunt cuvintele predanisite de Dumnezeu, adică *cunoașterea adevărată a dumnezeieștilor Scrip-*

1) Prof. Econom. I. Popescu-Mălăești. Cursul de teologie biblică a Vechiului Testament, 1930—1931.

turi... Căci Dumnezeu a zis prin prooroci: «*Tu ai lepădat cunoștința și eu te voi lepăda pe tine ca să nu-mi fi mie preot*», (Osie, IV, 6).¹⁾

Cunoașterea temeinică a Sfintei Scripturi, este deci condiția esențială a celui ce dorește să intre în ierarhia bisericească. Zonara când comentează acest canon și se referă la această obligație a cunoașterii Sfintei Scripturi, ne explică și mai bine că acel ce intră în ierarhia bisericească «*să se adâncească profund în spiritul Sfintei Scripturi, astfel încât să cunoască înțelesul fiecărui cuvânt*». ²⁾

Aceasta este tradiția pentru studiul temeinic al Sfintei Scripturi în Biserica ortodoxă, creiată în special de școala biblică a Antiohiei. Cu aceasta, avem și prilejul de a ne convinge, de obligația ce se impune credincioșilor cetitori ai Sf. Scripturi, să țină regulat legătura cu Biserica și deci cu tălmăcirile și comentariile dela amvon.

III. Principiile exegezei ortodoxe.

Posedând cunoștințele necesare exegezei biblice, exegetul trebuie să le aplice după anumite principii. Altfel pot fi ca și alte lucruri bune, care întrebuițate fără metodă, ori la un scop greșit, pot avea urmări rele.

Consensul ecumenic în materie de doctrină a primat întotdeauna părerilor individuale. Tradiția a constituit un izvor de seamă după Sf. Scriptură, în ceea ce privește adevărurile revelate. Adică principiile ortodoxe de astăzi, își găseau întrebuițarea în școala biblică antiohiană, așa precum vorbesc și canoanele Bisericii.

Zelul de popularizarea Sfintei Scripturi, din partea reprezentanților școlii biblice antiohiene, a ținut seama

1) Canonul 2, al Sinodului VII ecumenic.

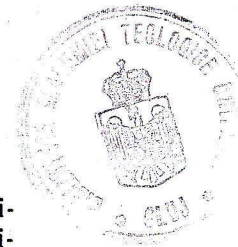
2) Sintagma Ateneiană, II, 562. citat de Dr. Nicodim Milaș, op. cit. vol. I. partea II, p. 492, la comentariul can. 2 Sinodul VIII ecumenic.

și de predanie, pe care au relevat-o Sf. Apostoli creștinilor de repetate ori. Epoca în care s'a desfășurat activitatea lor însă, a fost cu atât mai primejduită, cu cât nu aveau fixate de Sinoade în dogme, multe din adevărurile revelate. Doctrina creștină păstrată pe calea tradiției, era atacată de unii ierarhi și creștini, tocmai în năzuința de a afla adevărul cât mai precis. Dacă tradiția, nu era menționată încă prin canoanele ce aveau să vină mai târziu, ea era existentă. Căci tradiția ortodoxă, n'a putut fi decât tradiția apostolică venită pe calea orală și care n'a fost în contradicție cu Sfânta Scriptură. Apărând dela început ca o tradiție completivă și explicativă, ea a fost respectată de exegeții ortodoci. Ceeace sinoadele ecumenice aveau să așeze în canoane în materie de doctrină, prin consensul întregii Biserici și deci și a părinților și învățătorilor bisericești, era practicat de Biserică în explicarea Sf. Scripturi.

În privința aceasta, ieromonahul Adrian, discipolul lui Ioan Chrisostom, în cunoscuta sa lucrare, stăruiește asupra ideii că pentru o bună interpretare (ἐρμηνείαν οἰκείως), exegetul trebuie să nu se îndepărteze de sensul celor de mai înainte, prin adunarea cuvintelor.¹⁾ Căci parcurgerea înțelesului adevărat al Sfintelor Scripturi, ne face după cum spune Adrian, să străbatem o cale tot așa de anevoioasă și de primejdioasă ca și a navigatorului primejduit de vânturile și furtunile de pe mare. Navigatorul care este pregătit, cunoscându-și meșteșugul de a conduce nava, merge prin mijlocul mării, iar când vede că este în primejdia rătăcirii ori a primejdiilor,

1. Τούτων δὲ ὅπως ἔχόντων, προσήκει προηγουμένως ταῖς τῶν ῥήσεων ὑποθέσει τὴν διάνοιαν ἐφιστᾶν τοὺς μαθητεύοντας, εἰθ' οὕτως αὐτοῖς τὴν κατὰ λέξιν ἐρμηνείαν οἰκείως ταύτην προσάγειν ὥς ἂν διανοίας μὴ προὑπαρχούσης, ἢ διὰ τῶν λόγων πλάττουν σύστασις».

Adriani Isagoge in S. Scripturis. Migne. Patr. gr. tom. XCIII. Col. 1309 B.

ancorează la port. Asemenea este și cu explicarea învățăturii Sfintei Scripturi. (οὕτως ἄρα καὶ ἐπὶ τῶν τῆν διδασκαλίας ἐξηγήσεως). ¹⁾

A. In ascultarea Bisericii ecumenice. — Prima lucrare de seamă a interpretului, este de a intra în școala biblică, pentru a fi îndrumat în interpretarea Sfintei Scripturi. Pentru acei ce s'au hotărât să învețe pe alții, trebuie să fie discipoli ai acelor ce învață (καθιστᾶν τοῖς παιδευομένοις), întrucât are absolută nevoie de a adăoga un ajutor la înțelegerea lor. ²⁾ Adrian care știa cât de mult dădorea marelui său magistru, îi sfătuia pe toți să nu cadă în greșeala de a rămâne nepregătiți și a nu-și lua un dascăl serios, căci altfel naufragiul ereziei, vine ca și naufragiul navigatorului.

În chipul acesta vedem dela prima cunoștință a școalei antiohiene, că pe frontispiciul ei stă scrisă disciplina în interpretarea Sfintei Scripturi. Pentru oricine se cuvine să fie pe deplin ascultător (γενναίως ἔχουσιν καθόλου τῆς ἀκολουθίας). Munca acelor ce merg repede (τὰς ἵπτασθαι) și nu-și propun să vină pe calea cea bună (ἄλλα μὴ δι' ὁδοῦ βαίνειν προθέμενοις), va fi deșartă și inutilă. ³⁾

B. Măsură în interpretare. — Acel μετρίως, cu care istoricul Eusebiu caracterizează metoda de interpretare a Sfintei Scripturi din partea lui Doroteu, adică interpretarea Sfintei Scripturi «cu măsură», se observă ca o tradiție specifică a majorității reprezentanților școalei antiohiene. Prodigioasa activitate a marelui părinte bisericesc, Ioan Chrisostom, se remarcă tocmai prin această

1) Ibid. col. 1309. C.

2) «τὸν αὐτὸν ἂν τις καὶ ἐπὶ τῶν παιδεύειν ἐπαγγελλομένων δρίσαιο, προηγουμένως μὲν τὴν τῶν πραγμάτων αὐτοῦς ὑπόθεσιν, γνωρίμην χρῆναι καθιστᾶν τοῖς παιδευομένοις εἰς ἣν ἀναγκαίως ἔχειν τὴν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἐπιδοῦναι ῥοπήν».

Ibid. Col. 1309 D.

3) *Adriani Isagoge in SS. Scripturis*. Migne. Patr. gr. tom. XCVIII. col. 1311 A.

măsură și disciplină în interpretarea Sfintei Scripturi, în toate operele. De aceia dogmatistii când vor să argumenteze susținerea unei dogme cu argumente patristice, se referă cu toată încrederea la comentariile sale biblice.

Erezia este după Ioan Chrisostom, tocmai abuzul de cuvintele Sfintei Scripturi și de ideia pe care o cuprind. ¹⁾ Adică erezia își are originea în greșita înțelegere a cuvintelor Sf. Scripturi, prin îndepărtarea de adevăratul înțeles, pe care-l îmbracă cuvântul. La același rezultat duce și necunoașterea Sfintei Scripturi (τῶν Γραφῶν ἄγνοια), fiind una din cauzele ereziei (τοῦτο καὶ αἰρέσεις ἔτεκε). ²⁾ Moderațiunea Antiohienilor, a înlăturat însă ambele extreme primejdioase.

C. Lectura Sfintei Scripturi și explicarea Bisericii. — Să cunoști Sfânta Scriptură, să o citești, să-i asculți explicarea. Dar toată explicarea, adică interpretarea Sfintei Scripturi, să fie în legătură cu Biserica, cu ierarhia bisericească și cu amvonul ei, căci Biserica păstrează dreptările de lumină, după tradiția ecumenică. Oricât zel ar avea creștinul în cetirea Sfintei Scripturi acasă la el, să nu uite a asculta tălmăcirea textului Sfintei Scripturi, de la amvonul predicatorului.

Astfel cu prilejul omiliei XI la Evangelia după Ioan, (435) Ioan Chrisostom, interpretând versetul de la Ioan «Și Cuvântul trup s'a făcut și a locuit printre noi» ³⁾, stăruiește asupra lecturii Sfintei Scripturi de către creștini și în același timp asupra legăturii pe care trebuie să o mențină cu explicarea Bisericii. Fie într-o zi pe săptămână, fie Duminica dimineața, fiecare creștin luând în mână pericopa Evangheliilor, să citească pasagiul ce se va explica la Biserică. Citindu-o, să-o examineze cu

1) *Sf. Ioan Chrisostom*. Omilia asupra cuvintelor: «Căci trebuie să fie între noi și eresuri, ca să iasă la lumină cei lămurii». (I Corinteni, XI, 19).

2) Ibid. De Lazaro. Concio III. Migne, Patr. gr. tom. XLVIII. col. 995.

3) Ioan I, 14.

băgare de seamă, să observe ceea ce nu poate fi înțeles așa ușor, aparente contradicții ale formei, nu ale lucrurilor și după aceea să meargă la instruirea Bisericii. Predicatorul va vedea lucrul său micșorat, întrucât auditorul va avea de la început o idee asupra subiectului de interpretat. Altfel, prelungirea chiar la infinit a interpretării, n'ar putea avea roadele înțelegerii, ca atunci când creștinul vine cu lectura făcută.¹⁾

Cuprinsul acestui apel pe care Ioan Chrisostom îl făcea creștinilor cărora le predica această omilie, ne înfățișează în chip clar principiul școalei biblice antiohiene, în ceea ce privește popularizarea interpretării biblice și totuși menținerea legăturii neîntrerupte cu amvonul talmăcitor al ierarhiei bisericești. Desigur, atât cetirea Sfintei Scripturi de către creștini pe la casele lor, cât și interpretarea ei de către predicatori la Biserică, își aveau temeiul lor.

Creștinii citeau Sf. Scriptură la casele lor, înainte de a veni la Biserică, nu pentru a o înțelege singuri și independenți. Ci numai pentru a avea o idee asupra cuprinsului Evangheliei, pentru că la Biserică în fața amvonului să fie preocupați numai de partea interpretării, nu și de cuprinsul pericopei biblice. Toate aparentele

1) Sf. Ioan Chrisostom. Homil. XI Ioan. Migne. Patr. gr. tom. LIX. col. 77. «Τί ποτ'οὖν ἐστὶν ὅπερ αἰτοῦμαι ὑμᾶς; Κατὰ μίαν Σαββάτων, ἢ καὶ κατὰ Σάββατων, τὴν μέλλουσαν ἐν ὑμῖν ἀναγασθῆσεται τῶν Εὐαγγελίων, περικοπὴν, ταύτην πρὸ τούτων τῶν ὑμερῶν μετὰ χειρὸς λαμβάνων ἕκαστος οἰκοὶ καθήμενός ἀναγινωσκέτω συνεχῶς, καὶ πολλάκις περισκοπέτω μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐγκείμενά, καὶ βασανίζέτω ταῦτα καλῶς καὶ τί μὲν σαφές, τί δὲ ἄδηλον, σημειώσθω.... Ἡμεῖς μὲν γάρ οὐ πολλοῦ δεησόμεθα πόνου πρὸς τὸ σαφῆ ποιῆσαι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, τῆς διανοίας ὑμῖν ἤδη προοικειωτέως τῇ τῶν ῥηματων γνώσει ὑμεῖς δὲ ὀξύτεροι καὶ διωρατικώτεροι τούτῳ τῷ τρόπῳ γενήσεσθε, οὐ πρὸς τὴν ἀκρόασιν μόνον. οὐδὲ πρὸς τὴν μαθήσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ διδάξαι ἑτέρους...

contradicțiunii ale termenilor, observate de mai înainte, vor fi urmărite în Biserică numai asupra explicării lor.

D. Interpretarea Sfintei Scripturi și predania. — Sfânta Traditiune, ce nu se poate găsi în textul scris, căci ea este venită pe calea predaniei, era respectată cu acest pri-lej și de exegeți, punând în lumină cuprinsul biblic și relevând doctrina și morala creștină. Această operațiune, fără să ne mai dea alte detalii, presupune că toți participanții dela cult și dela explicarea Sf. Scripturi, aveau cunoștință de pericopa biblică ce urma să fie explicată, citind-o din vreme. Deasemenea reiese faptul, că la tot creștinul erea îngăduit să deschidă Sf. Scriptură și să urmărească comentariul pe care predicatorul îl făcea din amvon.

În chipul acesta ni se deschide conturul unei adevărate școale biblice, nu numai pentru acei ce se pregăteau să intre în cler, ci pentru toți creștinii. Popularizarea Sfintei Scripturi nu prezintă nici o primejdie, când cetitorul este format pentru aceasta și ține legătura în mod regulat cu Biserica. În felul acesta vedem pus în practică, principiul enunțat la început, de a se evita atât necunoașterea Sfintei Scripturi, cât și cunoașterea ei greșită. Și cu aceasta se găsisese metoda cea mai bună, de a se stăvili înmulțirea aderenților la diferiteerezii.

Spiritul tradiției apostolice, inoculase întreaga Biserică a școalei antiohiene. Cuvintele Sf. Apostol Pavel, erau adesea repetate de Ioan Chrisostom. Versetul prototipic al Sf. Apostol Pavel îl găsim în prima epistolă către Corinteni: «*Vă laud. fraților, că de toate ale mele vă aduceți aminte și țineți cele ce v'am predat, așa cum vi le-am încredințat*». ¹⁾ Această învățătură predanită este relevată de Ioan Chrisostom în omiliile sale, ca παράδοσις ἄγραφος τῶν ἀποστόλων, τῶν πατέρων, adică predania nescrisă a apostolilor și părinților. Chrisostom înlătură dela început aplicarea individuală a

1) I. Corinteni, XI, 12.

Sfintei Scripturi. Astfel creștinilor le recomandă să meargă la cei pregătiți pentru aceasta, la cei ce sunt însărcinați cu tălmăcirea Sf. Scripturi, la învățător (τὸν διδάσκαλος), care este mai înțelept (τὸν σοφώτερον) pentru această lucrare.¹⁾

La care dascăl, la care înțelept, îi îndemna marele părinte bisericesc? La membrii ierarhiei bisericești, pregătiți pentru aceasta și îndatorați la aceasta, atât la amvon, cât și la celelalte împrejurări pastorale. Aceștia erau deja cunoscuți prin însăși tradiția apostolică, întrucât *«Episcopul sau presbiterul care nu poartă grije de cler sau de popor și neînvățându-l dreapta credință, să se afurisească»*.²⁾

Înțelepciunea în explicarea Sfintei Scripturi, amintită de Ioan Chrisostom, este înțelepciunea pe care a înțeles-o și Pavel în prima epistolă către Corinteni³⁾ ale carei versete le folosește chiar omilia amintită. Înțelepciunea care vine de la Dumnezeu, nu înțelepciunea care vine de la oameni: *«Și învățătura și propoveduirea nu stăteau în vorbirile înduplecătoare ale înțelepciunii, ci într-o dovadă dată de Duhul și de putere, pentru ca credința voastră să fie întemeiată nu pe înțelepciunea omenească, ci pe puterea lui Dumnezeu»*.

În chipul acesta ne explicăm faptul că sinoadele ecumenice au ținut seamă de tălmăcirile marilor dascăli și părinți bisericești și totuși au rămas în tradiție apostolică.⁴⁾ Tocmai pentru faptul că ei nu învățau și explicau

altceva, decât cuvântul Sfintei Scripturi scris, complectat cu cele primite din tradiție apostolică. Iată de ce școala biblică antiohiană, și sub acest raport ne rămâne o școală exemplară. Ea apreciază tradiția alături de cuvântul scris și dă în exegeza biblică antiohiană, adevărul revelat în toată curățirea lui.

1) Sf. Ioan Crisostom. De Lazaro. Concio III. Migne. Patr. gr. tom. XLVIII, col. 995. «Λάβε μετὰ χεῖρας τὸ βιβλίον καὶ μὴ δυνηθῆς τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀναγνώσεως εὐρεῖν τὸ λεγόμενον, βάδισον πρὸς τὸν σοφώτερον, ἔλθε πρὸς τὸν διδάσκαλον, ἀνακοίνωσαι περὶ τῶν εἰρημένων, πολλὴν ἐπιδείξει τὴν σπουδὴν.» Ibid.

2) Canonul 58 al Sf. Apostoli.

3) I Corinteni II, 4—5.

4) Macarie. op. cit. Importanța învățăturii Sf. Părinți și Dascăli ai Bisericii. p. 494—500.

III. Exegeza biblică antiohiană

I. Noțiunea sensului. — A. Sensul. — B. Sensul și inspirația. — C. Sensul și stilul Sfintei Scripturi. — II. Interpretarea Sfintei Scripturi. — A. Sensul literal și sensul alegoric. — III. Sensul literal. — A. Figurile de stil. — B. Tropii. — IV. Sensul tipic. — V. Contextul. — VI. Erorile Antiohienilor.

A. Sensul. — Scopul esențial al interpretării textului Sfintei Scripturi este aflarea sensului, adică a înțelesului, a ideii care este cuprinsă în text. Sensul este însuși gândul sau ideea care este îmbrăcată în haina cuvintelor așternute în scris.¹⁾ Sensul Sfintei Scripturi este ideea pe care Sfântul Duh ca autor primar, a vroit să o mijlocească prin persoana inspirată ca scriitor. Chiar cuvântul sens îl găsim în originalul grec ἡ Ἰδέα, care înseamnă nu numai formă și frumusețe, ci chiar sens, idee.

Exegeza biblică însăși, este explicarea sensului primar și imediat al scriitorului sfânt, adică interpretarea Scripturii pentru a înțelege exact ceea ce a vroit să scrie și a înțelege autorul sfânt, în așa fel încât această înțelegere

1) «Consuetudo iam tenuit, ut mente concepta sensum vocaremus. Quintil. Instit. Orat 8, 5, 1, citat de dr. Gottfried Hoberg, *Katechismus der Biblischen Hermeneutik*. I Kap. Der Sinn der Heiligen Schrift. s. 6.

să-l transforme pe cetitor în aceeași atmosferă a scriitorului, identificându-se cu el.¹⁾ Voia lui Dumnezeu, după cum spunea Sf. Ioan Chrisostom, nu este în a ne mărgini să ascultăm cuvintele Sfintei Scripturi, ci ceea ce voește El, este mai mult să-i pătrundem sensul. Sfintele Scripturi sunt o comoară ascunsă. A asculta Sfânta Scriptură fără reflexiune, fără o adâncă meditare, este a ne conduce după literă, este a cădea în primejdia multor erori, chiar asupra lui Dumnezeu.³⁾

Capitolul acesta al aflării sensului, ne interesează cu cu atât mai mult, cu cât prin desvoltarea lui, putem să ne facem o idee mai clară asupra realei contribuții, pe care școala biblică antiohiană a adus-o pe terenul interpretării Sfintei Scripturi.

B. Sensul și inspirația. — Aflarea sensului Sfintei Scripturi, stă în strânsă legătură cu concepția, pe care școala antiohiană o are asupra inspirației cărților Sfintei Scripturi. Pentru acei ce au văzut existența inspirației Sfintei Scripturi, în mod absolut până la literă, aflarea sensului a pornit dela început pe teren greșit. În această eroare au putut cădea Tertulian, Irineu și chiar și Origen. Sf. Iustin Martirul, afirmă că Sf. Duh s'a folosit de oameni ca de niște lire și harpe, scriind după dictare.³⁾ Ba

1) Diacon dr. H. Roventza. Profesor la Facultatea de Teologie din București. *Curs de enciclopedie și ermineutică*. 1930—1931.

2) Sf. Ioan Chrisostom. Homil XV. Evang. Ioan. *Migne. Patr. gr.* tom. LIX. col. 97.

«Διὰ τοῦτο καὶ θησαυρὸν κεκρυμμένον αὐτὰς εἶναι φησι, πρὸς τὴν ζήτησιν ἡμᾶς διεγείρων. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται, ἵνα μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε προσβάλλωμεν τοῖς τῶν Γραφῶν ῥήμασιν, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας πολλῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἀνεξετάστως τις ἐπακούσειε τῶν λεγομένων ἐν αὐταῖς, καὶ δέξαιτο πάντα οὕτως ὡς εἴρηται κατὰ τὸ γράμμα, πολλὰ τὰ ἄτοπα ὑποπτεύσει περὶ τοῦ θεοῦ»....

3) Ἐπίσταντε γὰρ τοιαῦτα ἔφην, ἐν παραβολαῖς καὶ ὁμειώσεσι πολλάκοις λαλοῦν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Justinus Mart. Dialog. cum Tryphone, Jud. 77. *Migne. Patr. gr.* tom. VI, col. 657.

chiar și mai târziu unii teologi romano-catolici și protestantismul mai vechi, au susținut inspirațiunea verbală, adică dictarea expresiunilor și a cuvintelor de către Dumnezeu. Astfel au fost teologii romano-catolici, Salmeron, Bannez, Maldonat, Bellarmin, Melchior Canus ș. a.¹⁾

Acei ce au admis inspirația Cărilor Sfinte în chip deosebit, după importanța cuprinsului lor, cum a făcut Teodor de Mopsuestia din școala antiohiană, au ajuns la rezultate greșite în aflarea sensului Sfintei Scripturi. În asemenea împrejurări, Teodor de Mopsuestia ajunge să-și vadă concepția sa condamnată de Biserică, încă de când era în viață.

Ioan Chrisostom ca și marii Capadocieni, a admis inspirația Sfintelor Cărți în întregime, adică nu clasată după cuprinsul lor, fără a extinde iarăși ca ceilalți inspirația până la expresiuni, cuvinte și litere. Inspirațiunea a fost înțeleasă mai mult ca o înrăurire a Sf. Duh, de a păzi pe sfinții scriitori de rătăcire. Astfel susține Sf. Ioan Chrisostom într'una din omiliile sale la epistola către Corinteni, tălmăcind versetul «*Despre cele spirituale, fraților, nu vroesc ca să nu știți*».²⁾

Cu acest prilej, marele nostru învățător și părinte bisericesc, prin cele spirituale înțelege acele lucruri înalte care sunt opera Sf. Duh, în afară de munca studioasă a omului ce nu poate face minuni. Deoparte stă opera divină, iar de altă parte stă lucrul profetului, care le spune pe toate (φησὶν ἅπαντα), cu mintea întreagă (μετὰ διανοίας νηφούσης), în stare de sănătate (σωφρονοῦσης καταστάσεως), și știind cele ce spune (καὶ εἰδὼς ἃ φθέγγεται).³⁾

1) «Est Scriptura instinctu Spiritus Sancti scripta, dictantis non tantum sensum, sed etiam verba...» Suarez, De fide disp. V, Sect. 3, 4, n 3, citat de Prof. dr. V. Tarnawschi, op. cit. *Determinarea mai precisă a noțiunii de «inspirațiune»*. p. 8.

2) I Corinteni, XII. 1.

3) Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐ θέλω ὑμᾶς ἄγνοεῖν, ἀδελφοί.

Sfinții scriitori n'au fost deci simple organe de transmiterea cuvântului dictat, ci colaboratori. «*Inspiratus a Deo, sed tamen homo*», este formula sintetică pe care a dat-o fericitul Augustin, acestei importante chestiuni biblice. Dumnezeu rămâne marele inspirator al ideii divine, însă și scriitorul sfânt își are contribuția sa în ceea ce privește limba timpului său, pentru a se face înțeles de cetitori, în felul expresiilor, influența locului, a timpului și a mediului în care sunt scrise.

Acest adevăr este de mare importanță pentru exegetul care are în față marea colecție a sfințelor cărți din Biblie, ce sunt scrise de autori diferiți, cu o cultură deosebită, în timpuri deosebite. Căci cultura deosebită a scriitorului, temperamentul deosebit, timpul variat al celor șasezece veacuri, în care s'a așternut în scris cuvântul lui Dumnezeu, limba deosebită, sunt atâtea elemente, ce ies din domeniul inspirației divine și de care totuși exegetul trebuie să țină seama în aflarea sensului biblic.

Deci exegetului îi revine misiunea de a afla adevăratul sens al Sfintei Scripturi, ținând seama nu numai de cunoașterea cuprinsului scrierilor, ci și de cetitorii timpului către care s'a adresat cartea, de motivele și scopul scrierii, de timpul și locul unde s'au scris, pe lângă persoana care a scris și gradul de cultură pe care îl avea. În felul acesta ne explicăm, pentru ce exegetul nu

(I. Corinteni XII. 1.) πνευματικὰ τὰ σημεῖα καλῶν, ὅτι ταῦτα ἔργα τοῦ πνεύματος μόνον, οὐδὲν ἀνθρωπίνης ἐπιστροφῆς σπουδῆς εἰς τὸ τοιαῦτα θαυματουργεῖν...

Τοῦτο γὰρ μάντεως ἴδιον, τὸ ἐξεστηκέναι τὸ ἀνάγκην ὑπομένειν, τὸ ὠθεῖσθαι, τὸ ἔλκεσθαι, τὸ σύρεσθαι, ὥσπερ μαινόμενον. Ὁ δὲ προφήτης οὐχ οὕτως ἀλλὰ μετὰ διανοίας νηφούσης καὶ σωφρονούσης καταστάσεως, καὶ εἰδὼς ὅτι φθénéγεται, φησὶν ἅπαντα. Ὡστε καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως κἀντεῦθεν γινώριζε τὸν μάντιν καὶ τὸν προφήτην. Sf. Ioan Chrisostom. Homil. XXIX. Epist. Corint. XII. 1. De spiritualibus autem fratres nolo vos ignorare. Migne Patr. gr. tom. LXI. col. 241. citat și de Prof. Dr. V. Tarnawski. op. cit. p. 9.

poate să pornească la operațiunea exegezei biblice însăși, fără acest bagaj de cunoștințe temeinice. Deaceia «Introducerea în Sfintele Cărți ale Testamentului Vechi, ca și ale Noului Testament», cu tot ce depinde de acestea, sunt indispensabile exegetului.

Așa ne explicăm, motivul pentru care Ioan Chrisostom socotește mediul (μέσον), locul (τόπους), timpurile (καιροὺς), cauzele (αἰτίας) și persoanele (πρόσωπα), ca factori esențiali de care exegetul trebuie să țină seama la interpretarea Sfintei Scripturi.¹⁾ Discipolul sfântului Ioan Chrisostom, Ieromonahul Adrian, dedică un capitol special în cunoscuta sa lucrare de isagogie, sensului sau ideii, care se îmbracă în cuvinte, în textul Sfintei Scripturi.²⁾ Spre exemplu, ideia unei stări sufletești (Ἀπὸ κινήσεως ψυχικῶν)³⁾ exprimată prin profetul Isaia: «I-am călcat astfel în mânia mea și i-am zdrobit în urgia mea». (Isaia LXIII. 3); «Doamne nu mă pedepsi cu mânia ta și nu mă muștra cu urgia ta». (Psalmi VI 1). Ideia unei acțiuni fizice, corporale (Ἀπὸ κινήσεων σωματικῶν):⁴⁾ «Sculase-va Dumnezeu și dușmanii lui vor fi risipiți» (Psalmi LXVIII, 1); «Ridică-te Doamne Dumnezeul meu, în porunca pe care o ai poruncit». (Psalmi VII). Despre pasiunile sufletești (Ἀπὸ παθῶν ψυχικῶν):⁵⁾ «Mă căesc zice Dumnezeu, că am făcut pe om». (Geneza VI, 6); «Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu» (Geneza XXII, 12); «Nu întristați pe Duhul cel Sfânt». (Efeseni IV, 30). Ideia pasiunilor trupesti (Ἀπὸ παθῶν σωματικῶν):⁶⁾ «Nu va dormi și nici doarme cel ce păzește pe Israel». (Psalmi).

C. Sensul și stilul Sfintei Scripturi. — Raportul în care se

1) Sf. Ioan Chrisostom. In locum prophetae Ieremiae. (X. 23). Migne Patr. gr. tom. LVI. col. 158.

2) Ἀρχὴ τῶν ἐπὶ τῆς διανοίας. Adriani Isagoge in Ss. Scripturis. Migne Patr. gr. tom. XCVIII, col. 1273 A.

3) Ibid. col. 1275 A.

4) Ibid. col. 1276 A.

5) Ibid. col. 1276 A.

6) Ibid. col. 1276 B.

afără sensul biblic față de expresiunea textului Sfintei Scripturi, este remarcat în chip deosebit de *Isidor de Peluziu*, cunoscutul exeget al școlii antiohien și discipol al Sf. Ioan Chrisostom. Într-o epistolă a sa către Petru Monahul, primele sale cuvinte despre scrierile Sfintei Scripturi, sunt că stilul sau expresiunea celor scrise, este un stil comun, obicinuit și altor scrieri (λέξις πεζή), dar sensul este sublim, cu adevărat ceresc (ἡ ἔννοια δὲ οὐρανομήκης).¹⁾

Adică în textul Sfintelor Cărți, nu trebuie să vedem partea divină în stil, în expresiuni, în cuvinte, care sunt omenești, comune altor scrieri, ci în ideie, în sensul care este ceresc, fiind venit de la Dumnezeu pe calea inspirației. Căci în adevăr fraza (ἡ φράσις), stilul ori forma în care se exprimă cineva, pot fi frumoase, strălucitoare (λαμπρά), dar tot terestre (χαμαιπετής) rămân.²⁾ Căci dacă cineva vrea în adevăr să urmărească sensul, sau ideea care este cuprinsă în text, se vede silit să deosebească superioritatea sensului față de frază.³⁾

Această elocință a stilului, este numai un simplu organ mijlocitor prin care se exprimă acea înțelepciune supracosmică, așa precum și corpul este pentru suflet, neschimbându-se astfel nimic din ideea originală, ci cercetându-se acea idee cerească.⁴⁾ În chipul acesta,

1) «Τῆς Οείας σοφίας ἡ μὲν λέξις πεζή, ἡ ἔννοια δὲ οὐρανομήκης». *Isidor Pelusiot. Epist. CCLXXXI. Petro Monacho. Migne. Patr. gr. tom. LXXVIII, col. 1500.*

2) «...τῆς δὲ ἔξωθεν λαμπρᾶ μὲν ἡ φράσις, χαμαιπετής δὲ ἡ πράξις». *Ibid. col. 1500.*

3) «Εἰ δὲ τις δυνήσεται τῆς μὲν ἔχειν τὴν ἔννοιαν, τῆς δὲ τὴν φράσιν, σοφώτατος ἂν δίκαιος κριθεῖ». *Ibid. col. 1500.*

4) «...δύναται γὰρ ὄργανον εἶναι τῆς ὑπερκοσμίου σοφίας ἡ εὐγλωττία, εἰ καθάπερ σῶμα ψυχῇ ὑποκόιτο... μηδὲν μὲν οὐκοῦν καινοτομοῦσα νεώτερον ἐρμηνεύουσα δὲ τὰ οὐρανομήκη ἐκείνης νοήματα. *Ibid. col. 1501.*

Isidor Peluziotul instruind pe Petre Monahul pe cale epistolară, ne descopere și nouă concepția antiohiană asupra raportului în care trebuie să privim stilul Sf. Scripturi, cu ideea divină pe care o îmbracă.

Textul Sfintei Scripturi cu stilul său, ne sunt în adevăr prețioase, după cum îngrijim de trup care adăpostește sufletul în acțiunea lui. În textul Sfintei Scripturi aflăm ideea divină venită pe calea inspirației și ferită de sfîșitul scriitor de inovațiuni. Fără text cu stilul său, nu putem găsi ideea inspirată, iar concluzia este că textul cu stilul, aparțin sfîșitorilor scriitori, dar ideea aparține divinității.

II. Interpretarea antiohiană.

Sensul literal și sensul alegoric. — Când se vorbește de școala biblică antiohiană, chiar dela auzirea numelui ei, ne ducem cu gândul la interpretarea gramaticală-istorică a Sfintei Scripturi, deosebită de alegorismul școlii alexandrine. Imediat memoria ne readuce în față și din reprezentanții acestei școale, ce au căzut victimă unui extremism opus celui alexandrin, ca un Teodor de Mopsuestia, ori un Nestorie. Teodor de Mopsuestia detașându-se de tradiția sănătoasă a celorlalți în cece privește interpretarea Sfintei Scripturi, mergea cu interpretarea literală până și la cartea Cântării Cântărilor din Vechiul Testament, căzând cu vremea în dualismul ipostatic la dogma christologică. De aceea este supranumit și părintele nestorianismului. Prin urmare dela prima amintire de partea negativă a acestei școale, istoria dogmelor ne face atenți, de a fi prudenți și în cece privește directivele pe care vrem să le împrumutăm dela antiohieni.

Exceptând însă aceste victime ale zelului de a combate monofizitismul, restul acțiunii acestei școale rămâne în toată strălucirea. Interpretarea literală bine în-

trebuințată de Ioan Chrisostom, atrage privirile întregii Biserici, asupra roadelor binefăcătoare pe care le-a putut aduce interpretarea istorico-gramaticală sau literală. Ceva mai mult, școala antiohiană apreciază sensul literal, nu pentru simplul motiv de a se deosebi de alegorismul alexandrin, căci tot ea admite și sensul tipic alegoric, unde este cazul real. Școala antiohiană nu pleacă dela idei de opoziție pentru altă școală, nici dela o influență a filosofiei timpului, ori alte influențe exterioare, ci dela convingerea de necesitatea unei exegeze biblice cu caracter științific.

Astfel școala antiohiană are meritul de a afirma că exegetul trebuie să caute a cerceta în primul rând sensul literal-istoric-gramatical în Sfânta Scriptură¹⁾, și numai după aceea să interpreteze textul alegoric, acolo unde sensul alegoric, există.²⁾ De aceea școala biblică antiohiană este recunoscută și de posteritate ca înrăuritoare asupra principiilor exegetice ale marilor Capadocieni, Vasile cel Mare și Grigorie de Nazians.³⁾ Principiul superior al acestei școale biblice, este remarcat și de teologii occidentali ca «via media», ca drumul cel mai sănătos între cele

1) «Dies leistete unsere Schule, im dem sie von dem richtigen Grundprincipe ausging, dass der eigentliche grammatische und historische Wortsinn überall beizubehalten ist, wo nicht genügende Gründe eine (figürliche) Auffassung fordern». Ph. Hergenröther. op. cit. *Die Bedeutung der antiochischen Schule für die Exegese*. p. 72.

«Un seul sens littéral est à rechercher dans chaque page de l'Ecriture». F. Cayré, *Précis de Patrologie*. Tom. I. *L'école d'Antioche*. p. 289.

2) «Sie hat aber auch dem mystischen Sinne und der Prophezie im Literalsinn richtige Anerkennung verschafft, indem sie Beides unterschied und den Missbrauch der Alexandriner mit der Allegorie beschränkte». Ph. Hergenröther op. cit. p. 72.

«Enfin, il est le fondement du sens historique, lorsque celui-ci exist, F. Cayré op. cit. p. 289.

3) «...die Antiochener erheben auf Basilius und Gregor von Nazians einwirken.... H. Weiss op. cit. *Historischer Ueberblick*.

două extremități, prima caracterizată ca iudaistă și antropomorfistă de mai înainte, — și cea de a doua elenistă, a Gnosticilor și Origeniștilor de odinioară.¹⁾ Această nouă metodă de interpretare, este denumită metodă sintetică, prin acest compromis între cele două feluri de interpretări, alegorică și literală,²⁾ rămânând astfel în cinstea exegezei ortodoxe și în aprecierea bisericilor occidentale.

Isidor de Peluziu, într-una din scrierile sale trimisă către episcopul Leonte, îi vorbește de cea mai bună regulă de a interpreta Sfânta Scriptură. El scria că este prudent (νουνεχῶς), ca cele spuse să le înțelegem ca după cunoștință, după istorie (καθ'ἱστορίαν) (sensul literal), iar pe cele interpretate ce ne spun viitorul, să le primim ca după meditare, contemplare (κατὰ θεωρίαν) (sens alegoric).³⁾ Cu acest prilej dă îndemnul său de a nu se întâmpla invers, adică de a trata în sens alegoric, cele ce sunt probate ca istorice și nici să se înțeleagă literal, cele ce sunt alegorice, ci fiecărui text din cele două (ἀλλ'ἀμφοτέροισ) să i-se aplice sensul cel propriu, potrivit cu textul (πρόσφορον καὶ κατὰληλον νοῦν).⁴⁾

1) «Die Antiochener vermittelten zwischen den Gegensätzen einer grobsinnlich buchstäblichen und willkürlich allegorischen Auslegung der heiligen Schriften, zwischen den Extremen der Judaisten und Anthropomorphiten einerseits und der Hellenisten, Gnostiker und Origensten anderseits, und brachen einer gesunden biblisch-exegetischen Richtung Bahn, welche für alle kommenden Zeiten einflussreich, wenn auch nicht immerfort herrschend blieb».

Dr. Heinrich Kihn. op. cit. *Die Exegetenschule von Antiochia und Theodor von Mopsuestia*. Tendenz ihrer Werke. p. 29.

2) Diacon Dr. H. Roventza. op. cit. p. 189.

3) ἄλλα νουνεχῶς καὶ καθ'ἱστορίαν εἰρημένα νοῶμεν, καὶ τὰ κατὰ θεωρίαν προφητευθέντα ἐκλαμβάνωμεν, Isidor Pelus. *Epist. CCIII*. Leontio Episcopo. Migne Patr. gr. tom. LXXVIII, col. 1290—1292.

4) «μηδὲ τὰ σαφῶς ἱστορηθέντα εἰς θεωρίαν ἐκβιαζόμενοι, μήτε τὰ λαμπρῶς θεωρηθῆναι ὀφείλοντα εἰς ἱστορίαν καταβι-

Acesta este marele merit al școalei antiohiene, de a acorda textului luat pentru interpretare, sensul cel potrivit cu textul însuși. Înălăturându-se arbitrariul, o eră nouă începe în domeniul exegezei biblice. Și Isidor nu este singurul reprezentant al școalei antiohiene, care susținea asemenea principii. Diodor, episcop cu scaunul în Tars, predecesorul lui Isidor de Peluziu, era de mult sprijinitorul celor două sensuri și totuși distingându-le (Τίς διαφορά θεωρίας καὶ ἀλληγορίας) unul de altul, pentru a le folosi la locul respectiv.¹⁾

Cunoscând concepția practică a Antiohienilor asupra interpretării Sf. Scripturi și deci asupra sensului biblic, trecem mai departe în a examina mai de aproape fiecare sens și cadrul său de aplicare.

III. Sensul literal.

Sensul literal, — *sensus litteralis*, se mai numește și sens gramatical, *sensus grammaticus* și sens istoric, *sensus historicus*. (κατὰ τὸ γράμμα, κατὰ τὸν ὄψιν, βαζοντες, ἀλλ' ἀμφοτέροις πρόσφορον καὶ κατὰλληλον νοῦν ἐφαρμαζοντες».

Ibid. col. 1292.

1) Praecipuus Diodori labor fuit, que plerosque sacrae Scripturae libros interpretando, atque ipse praeivit Joanni Chrysostomo atque Theodoro Mopsuesteno, ita ut sensum litteralem et historiam potius, quam ex recepto apud plerosque alios illis temporibus more allegorias sectaretur, ψιλῶ τῷ γράμματι τῶν θεῶν προσέχων Γραφῶν, τὰς θεωρίας αὐτῶν ἐκτροπόμενος, ut est apud Socratem VI, 3, sive ut Sozomenus VIII 2, περὶ τὸ ζητῶν τῶν λόγων τὰς ἐξηγήσεις ποιήσας, τὰς δὲ θεωρίας ἀποφεύγων. Speciatim memorantur ejus ἐρμηνεῖαι Pentateuchum. Suid in Διόδωρος ex Theodoro lectore... In Proverbia, cui addidit dissertationem De differentia theoriae atque allegoriae, sive sensus mystici ab allegorico atque morali. Τίς διαφορά θεωρίας καὶ ἀλληγορίας.

Diodorus Tarsensis Episcopus. Notitia. Migne Patr. gr. tom XXXIII col 1550.

κατὰ τὸ ζητῶν, κατὰ τὴν ἱστορίαν).¹⁾ Alții stabilesc denumirea lui, asociind acești trei termeni și denumindu-l de sens literal-istorico-gramatical.

Prin sens literal, se înțelege că ideia sau sensul, se află în însăși însemnarea cuvântului și nu în alte simboale. Plecând dela această apreciere a sensului literal, unii au abuzat aplicându-l peste tot, iar alții l-au întrebuițat fără să fie exclusivității alegoriei. Sensul literal se desprinde după cum am spus, din însuși versetul biblic, se înțelege pentru exegetul care are cunoștință de istorie biblică, teologie biblică, filologie biblică, geografie, arheologie, etc.

Contrariu vederilor acestei școale, Origen privea cu ochi răi pe interpreții sensului literal, numindu-i sclavii literii,²⁾

Exegetul Isidor de Peluziu discipolul Sf. Ioan Chrisostom, menționează într-una din epistolele sale, că însăși gramatica spune că în cuvintele cele scrise se găsește cunoștința (Γραμματικὴν γὰρ λέγει, τὴν ἐν γράμμασι σοφίαν)³⁾ Aceste cuvinte scrise, despre care vorbește Isidor în epistola sa, sunt referitoare la Sf. Scriptură, când vorbește despre Daniel și cei trei tineri.⁴⁾

Acest sens literal sau gramatical, se subdivide la rândul său în sens literal propriu și sens literal impropriu. Propriu când este lipsit de figuri și impropriu sau metaforic, când la însemnarea cuvântului în sine, se mai adaogă și intențiunea celui care scrie. Cum afirma și Ioan Chrisostom, cu prilejul explicării psal-

1) Dr. Gottfried Hoberg. op. cit. Der Wortsinn. 66.

2) Le litteralistes sont οἱ σωματικοὶ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ὀλίγοι διαφέροντες αὐτῶν Ἑβραῖοι, Matth. XI, 12. Origène. Eugène de Faye. Paris 1923. *Les commentaires*. p. 75.

3) Isidor Pelus. Lib. III. Epist. CXXXIX. *Nilo. De Sapientia Daniel et trium puerorum*. Migne. Patr. gr. tom. LXXVIII. col. 836.

4) «ὅτι δὲ ταυθ' οὕτως ἔχει μάρτους ἀξιόχρεως ἡ Γραφή. λέγουσα: Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς σύνεσιν καὶ φρόνησιν ἐν πάσῃ γραμματικῇ καὶ σοφίᾳ»... *Ibid.* col. 836.

milor, sunt lucruri care trebuiesc primite așa cum se prezintă și altele altfel.¹⁾ Cum este spre exemplu, versetul din Isaia XI, 6: «Lupii și oile vor paște împreună»... Aci nu trebuie să se înțeleagă lupi și oi, lei și leoparzi..., ci prin acest verset se caracterizează moravurile oamenilor asemenea dobitoacelor.²⁾ Sensul literal de data aceasta trece în cadrul tropic sau impropriu, deși forma este pentru înțelegere literală.

În ceace privește importanța sensului literal și primejdia alegorizării, ca și a extinderii sensului tipic peste tot textul biblic, Teodor de Mopsuestia, ne oferă cu prilejul interpretării textului cap. XXVI din Matei, o justificată apreciere a sensului literal: «El n'a spus: acesta este simbolul trupului meu, și nici acesta este simbolul sângelui meu, ci acesta este corpul meu și sângele meu», învățându-ne pe noi că trebuie să înțelegem nu natura a ceace este adus înaintea noastră, ci că ceace este acolo s'a transformat în corp și sânge prin acțiunea grației».³⁾ Aici este destul de îndreptățit Teodor să aplice sensul literal, cu tot extremismul său literalist. Căci ce ar fi fost dacă textul biblic al instituirii Sfintei Euharistii, ar fi fost interpretat alegoric? Ar fi fost o interpretare bună? Ar fi fost denaturarea ideii Mântuitorului, când a rostit aceste cuvinte și a tradiției apostolice expli-

1) ...τὰ δὲ κατὰ διπλὴν ἐκδοχὴν, τὰ τε αἰσθητὰ νοοῦντες, καὶ τὰ νοητὰ ἐκδεχόμενοι. Sf. Ioan Chrisostom. *Expositio in Psalm. XLVI*. Migne. Patr. gr. tom. LV. col. 209.

2) Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται. Οὐ γὰρ δὴ λύκοι καὶ ἄρνες ἐκληψόμεθα, οὐδὲ ἄχρηα, καὶ βοῦν, καὶ ταῦρον... ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη διὰ τῆς τῶν ἀλόγων εἰκότος χαρακτηρίζομεν. Ibid. col. 209.

3) Theodori Mopsuesteni. *In Evangelium Matthei Commentarii fragmente*. Cap. XXVI. Vers. 26: «Οὐκ εἶπε. Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα τοῦ σώματός μου, καὶ τοῦτο τοῦ αἱματός μου, ἀλλὰ, Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου, διδάσκων ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὁρᾶν τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ διὰ τῆς γενομένης εὐχαριστίας εἰς σάρκα καὶ αἷμα μεταβάλλεσθαι. Migne Patr. gr. tom. LXVI. col. 713.

cative, asupra acestor cuvinte. Adică tocmai ceace practică protestantismul cu sectele în general.

Ieromonahul Adrian în cunoscuta sa lucrare de Isagogie, divide sensul Sfintei Scripturi, în sens istoric și profetic. (προφητικὸν καὶ ιστορικὸν).¹⁾ De aceea trebuiesc cunoscute idiomurile limbii în textul ebraic, în ceace privește sensul ori gândirea (διανοία), stilul ori expresiunea ideii prin text, cuvânt cu cuvânt (ἐπὶ τῆς λέξεως) și compozițiunea ori legătura ideilor ca sinteză (ἐπὶ τῆς συνθέσεως). Parabola (τὰς παραβολὰς) se întrebuiștează pentru ca în chip metaforic (μεταφορικῶς) să producă o însemnare mai mare (τὴν ἐμφασιν).²⁾ Deci chiar pentru sensul literal este o necesitate a textului, de a întrebuișta anumite figuri de stil și de cuvinte, pentru ca prin această formă tropică sau metaforică, să ilustreze mai bine ideea.

Astfel sensul literal, având coloritul acesta tropic ori metaforic, rămâne tot sens literal, dar cu această nuanță tropică. Deaceea este supranumit sens literal tropic, fără iarăși ca prin aceasta să se confunde cu sensul alegoric, adică cu sensul tipic. Deci sensul literal rămâne ceace este recunoscut până în vremea noastră, cu cele două nuanțe, de sens literal propriu și sens literal impropriu.

Pentru claritatea interpretării însă (ἐρμηνείας σαφηνείαν), este necesară și cunoașterea particularităților textului Sfintei Scripturi, cu discernământul figurilor (τὴν τε τῶν σχημάτων διάγνωσιν) și distincția tropilor (τὴν τῶν τρόπων διάκρισιν).³⁾

C. Figurile de stil. Pentru nuanțarea sensului literal tropic, s'au folosit de către sfinții scriitori, după cum observă ieromonahul Adrian, figurile de stil, despre care ne vorbește într'un capitol special al lucrării sale.⁴⁾ Figurile de stil sunt tocmai extinderea tropilor de la

1) Adrian. op. cit. Migne. Patr. gr. tom. XCVIII. col. 1273 A.

2) Ibid. col. 1285. B.

3) Ibid. col. 1309 D.

4) Τὰ ἐπὶ τῆς λέξεως οὕτως. Ibid. col. 1284.

cuprinsul unui singur cuvânt, la o parte mai mare din text.

Parabola (ἡ παραβολή), care însemnează asemănare, comparație (Συμψήφισις) este prelungirea tropului (τρόπος) care este o figură de cuvânt, la un grup de texte din Sf. Scriptură. Ca fragment de parabolă cu silaba ὡς (τὴν ὡς συλλαβὴν) extragem un exemplu: «*Și noi am văzut slava sa, slava întocmai ca slava singurului născut din Tatăl*» (Ioan I) în loc de a celui adevărat.¹⁾ Teodoret al Cirului, un alt reprezentant al școalei anti-ohiene, remarcă faptul că parabola a fost întrebuințată în Sfânta Scriptură, care pe lângă altele face ca textul Sfintei Scripturi să fie uneori obscur interpretului. De aceea declară că pe lângă toate celelalte cunoștințe, exegetul trebuie să ceară și ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciune, ca prin darul Sfântului Duh să poată pătrunde cu înțelegerea la cele necunoscute.²⁾ Acesta era de altfel spiritul de credință al tuturor marilor ierarhi ai Bisericii, care în soboarele ecumenice, au implorat ajutorul Sf. Duh în interpretarea Sfintei Scripturi, pentru ca în dogmele ce se dădeau, să fie curat adevărul revelat de Dumnezeu pe calea inspirației.

Parabola fără ὡς (Τὰς παραβολὰς ἄνευ τοῦ ὡς), de asemenea se întrebuințează de multe ori.

Asemănarea (ἡ ὁμοιότης) se întrebuințează de multe

1) «Ἐθεασάμετα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ πατρὸς». ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς. Ibid. col. 1288 C.

2) Beati Theodoretī episcopi Cyrensis in loco difficilia Scripturae Sacrae questiones schetae. Migne Patr. gr. tom. LXXX. col. 76.

Ἀὐτὸς γὰρ καὶ τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις, καὶ παρὰ βολικῶς τὴν διδασκαλίαν προσέφερε. Καὶ τῶν αἰνιγματωδῶς εἰρημένων ἐπιποιεῖτο τὴν ἐρμηνείαν. Παρ' αὐτοῦ τοίνυν τῆς νοερᾶς ἀκτίνος ἀντιβολήσας τυχεῖν, τῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀδύτων κατατολμῆσαι πειράσομαι...

ori, precum: «*Asemănamă-voi cu cei ce se coboară în lac*». ¹⁾

Repetițiunea sau tautologia (ἡ ταυτολογία), ori cum îi mai spune ermeneutica modernă, emfaza, cu întrebuințarea anumitor repetări de cuvinte, pentru a fi mai solemnă, mai emfatică, iarăși se găsește în textul Sfintei Scripturi, precum: «*Căci iată eu întru fără de legi m'am născut și întru păcate m'a făcut maica mea*». (Psalmi) ²⁾.

Triplificațiunea (Τριχῶς)³⁾ extensiunea (ἡ ἐπιτασις)⁴⁾ pleonasmul (ἡ περισσεύς),⁵⁾ inversiunea (τὸ Ὑπερβατόν) și transpunerea (ἡ Ὑπερθεσις ⁶⁾) sunt figuri de stil obicinuie, pe care Adrian le distinge mai ales în textul Vechiului Testament.

B. Alegoria. — Alegoria este întâlnită la Antiohieni nu numai ca simplu trop, referindu-se deci numai la cuvintele izolate, ci la o extindere mai mare de text. Sf. Ioan Chrisostom, recunoștea existența alegoriei în textul Sf. Scripturi, socotind pe exeget obligat de a interpreta alegoriile, acolo unde se află. Astfel la interpretarea unui capitol din Vechiul Testament,⁷⁾ spune că atunci când găsim locuri alegorice, se cuvine să fie interpretate, fiind obligați de a urma însuși sensul Sfintei Scripturi și deci și pe cel al alegoriei (οὕτω τῷ τῆς ἀλληγορίας). ⁸⁾

1) Adrian. op. cit. Migne Patr. gr. tom. XCVIII col. 1288. C.

Τὴν ὁμοιότητα λέγει πολλάκις ἀντὶ τοῦ πράγματος ὡς τὸ, «Καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον».

2) Τῇ ταυτολογίᾳ κέχρηται πανταχοῦ ὡς τὸ: «Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Ibid. col. 1300 C.

3) Ibid. col. 1300 D.

4) Ibid. col. 1301 A.

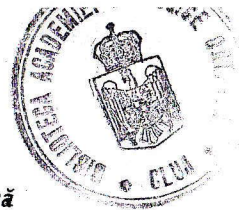
5) Ibid. col. 1301 A.

6) Ibid. col. 1300 D.

7) Ieremia. cap. V.

8) Sf. Ioan Chrisostom. In Isaiam. Cap. V. Migne. Patr. gr. tom. LVI. col. 60.

Τὸ πότε καὶ τίνα ἀλληγορεῖν χρὴ τῶν Γραφῶν. Καὶ ὡς οὐκ

Interpretarea alegoriei este obligatorie, socotind chiar lege (οὐτός ὁ νόμος) interpretarea ei acolo unde este cazul, pentru ca nu cumva dintre acei ce iubesc alegoria, să rătăcească (πλανᾶσθαι) și să o poarte peste tot.¹⁾ Acest principiu clar și motivat enunțat de Sf. Ioan Chrysostom, ne scutește de a mai aduce alte dovezi, despre chipul cum priveau antiohienii alegoria. Nu o înlăturau unde exista și o interpretau în consecință, dar nu abuzau cu extinderea ei ca alexandrinii, pentru a ajunge la alegorism.

C. Tropii. — Tropii ocupă un loc important în lucrarea ermineutică a ieromonahului Adrian.²⁾ Metafora, parabola, comparațiunea, sinecdoca, exemplul, metonimia, antifraza, perifraza, recapitularea, abuzul, prosopeia, vorbirea figurată, alegoria, iperbola, muștrarea, ironia, sarcasmul, enigma, amenințarea, afirmarea, reticența, pareneza sau corecțiunea, sunt atâtea figuri de cuvinte, tropi, în Vechiul și Noul Testament, care trebuiesc apreciate la interpretarea Sfintei Scripturi.

Metafora (ἡ μεταφορά) este atunci când transpune unele cuvinte în locul altora, ținând seama fie de acțiunea lor, fie de natura lor, — care este către noi și către Dumnezeu,³⁾ precum: «Domnul mă paște» și «A paște

ἔσμεν κύριοι τῶν νόμων τούτων αὐτοί, ἀλλὰ δεῖ αὐτῇ τῇ διανοίᾳ τῆς Γραφῆς ἐπομεμούς, οὕτω τῷ τῆς ἀλληγορίας κερῆσθαι τὸν πῶ. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν....

1) Sf. Ioan Chrysostom. In Isaiam. Cap. V. Migne. Patr. gr. tom. LVI. col. 60.

«Καὶ πανταχοῦ τῆς Γραφῆς οὗτος ὁ νόμος, ἐπειδὴν ἀλληγορεῖ, λέγειν καὶ ἀλληγορίας τὴν ἐρμηνείαν, ὥστε μὴ ἀπλῶς, μηδὲ ὥς ἔτυχε τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν τῶν ἀλληγορεῖν βουλομένων πλανᾶσθαι καὶ πανταχοῦ φέρεσθαι».

2) «εἰσὶ καὶ τρόποι αὐτῆς γενικῶτατοι οὗτοι». Adrian. op. cit. col. 1301 C.

3) «Κατὰ μὲν μεταφορὰν, ὅταν τὰ ἑτέροις ἢ κατὰ πρᾶξιν ἢ κατὰ φύσιν ἐνόντα εἰς ἕτερα μεταφέρῃ» οἷον εἰς ἡμᾶς τε καὶ τὸν θεόν· ὥς τὸ, «Κύριός ποιμαίνει μέν» καὶ, «Ποιμαίνειν Ἰακώβ...» Ibid. col. 1301 D.

pe Iacob servul său» și «să nu-i pască pe ei mai mult păstoria», «Veniți după mine și vă voi face pre voi pescari de oameni. Căci prin mreajă și acoperemânt adesea vorbește de puterea dreptății lui Dumnezeu». ¹⁾

Parabola ²⁾, precum: «Vegheat-am și făcutu-m'am ca pasărea» și «Ca oaie»... ³⁾

Comparațiunea (ἡ Σήγκρισις), ⁴⁾ prin care cele ce sunt de față le compară cu cele vechi, din cele ce sunt asemenea. Spre exemplu: grația botezului, cu Marea roșie; iar primirea sfintelor mistere cu marea și cu apa pietrii. «Toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească și toți au băut aceeași băutură duhovnicească, pentru că beau dintr-o stâncă duhovnicească ce venea după ei și stâncă era Hristos». ⁵⁾

Sinecdoca, (ἡ Συνεκδοχή), ⁶⁾ este tropul prin care se înțeleg mai multe lucruri în același timp. Când din parte, arată totul, precum: «A convertit sufletul meu», ca să spună m'a convertit pe mine. «Și încă mai mult turma mea se odihnește în speranță», în loc de eu mă odihnesc... «Din pântecul meu mai înainte de luceafăr te-am născut», în loc de înainte de întreaga creațiune». ⁷⁾

Exemplul, (τὸ Ὑπόδειγμα), ⁸⁾ când cele făcute, sunt oarecum asemenea cu cele ce se explică, precum: «Boul își cunoaște stăpânul» (Isaia I, 3), «Cocostârcul își cu-

1) Psalm XXII, 3, 1; LXXVII, 71; Ezechiel XXXIV. 8—10, XXXIV 5; Matei IV, 19; Ezechiel XII, 13, Psalmi XVIII, 9.

2) Κατὰ δὲ παραβολὴν ὥς τὸ, Ἠγρύπνησα, καὶ γενόμεν ὡς στρουθίον, καὶ ὡς πρόβατον» Ibid. col. 1304 A.

3) Psalm CL, 8; Isaia LIII, 7.

4) Κατὰ σύγκρισιν, οἷον τὰ παρόντα τοῖς παλαιοῖς ἐκ τῶν ὁμοίων ἐθέλει εἰκάζειν τὴ τοῦ βαπτίσματος χάριν, τη' Εὐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Ibid. col. 1304 B.

5) I Corinteni, X, 3.

6) Κατὰ συνεκδοχὴν, ὅταν ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον δηλοῖ ὡς τὸ. «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν»..... Ibid. col. 1304 B.

7) Psalm. XXI, 3; XV, 9; CIX, 3.

8) Ibid. col. 1304 B.

noaște vremea pe ceruri» (Ieremia VIII 7), «Un oarecare om era stăpân al casei» Matei XXI, 33) «Unui om bogat... rodise fărina mult...» (Luca XII, 16).

Metonimia, ἡ μετωνυμία,¹⁾ cu schimbarea de cuvinte, când în locul celor ce sunt locuite cele ce locuesc le schimbă numele și de la cele ce cuprind, cele cuprinse, precum: «Și paharul tău este plin pentru mine, mai mult ca cel mai bun». «Bociți-vă corăbii ale Tirului». (Isaia XXIII, 1). «Vei bea paharul sorei tale» (Ezechiel XXIII, 32). În locul celor ce sunt locuite, cele ce locuesc, precum: «Chemase-va cerul de sus» (Psalmi). «Ierusalime, Ierusalime, care ai ucis pe profeți» (Matei XXIII, 37).

Antifraza, ἡ Ἀντίφρασις,²⁾ contradicția sau preterițiunea, este atunci când se explică contrariul cu contrariul, adică: «Dacă nu te va binecuvânta în față» pentru a blestema. «Va binecuvânta pe Dumnezeu și pe Rege», în loc de l-a insultat și l-a vorbit de rău. «Că a fost preamărit regele» și «Binecuvântat să fie omul acela» (Iov. I, 11; II 5; III Regi XXI, 10; Ieremia XX, 16);

Perifraza, ἡ Περιφρασις,³⁾ circonlocuțiunea, adică prin puține cuvinte exprimate, pot fi înțelese mai multe lucruri, precum: «Și iată pe cei de alt neam, și Tirul și poporul Etiopienilor, care au fost acolo», (Psalmi LXXXVII, 4);

Recapitulația ἡ Ανακεφαλαίωσις,⁴⁾ perorația sau

1) Κατὰ μετωνυμίαν' ὅταν ἡ ἀπὸ τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα, ἢ ἀπὸ τῶν οἰκούντων τὰ οἰκούμενα μετονομάζει καὶ ἀπὸ μὲν τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα, ὥς τὸ, «Καὶ τὸ πότῃριον σου μεθύσκον με ὥσει κράτιστον»...

Ibid. col. 1304 C.

2) Κατὰ ἀντίφρασιν ὅταν δι' ἐναντίου τὸ ἐναντίον δηλοῖ-οῖον, «Εἰ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογῇσει» ἀντὶ τοῦ, βλασφημῆσει... Ibid. col. 1304 D.

3) Κατὰ περίφρασιν, ὅταν τοῖς δι' ὀλίγων ἐκφωνεῖσθαι δυναμένοις τὴν διὰ πλείονων φράσιν περιτίθῃσιν. Ibid. col. 1304 D.

4) Κατὰ ἀνακεφαλαίωσιν εἰτ' οὖν ἐπανάληψιν, ὅταν τὰ διὰ

repetiția, adică reluarea dela început atunci când prin mai multe sunt istorisite în chip deosebit, din cauza anumitor dificultăți și nepotriviri de a expune cele necesare prin puține. Spre exemplu Moisi a zis: «Aceasta este cartea facerii a cerului și a pământului». Dease-menea și în cărțile Regilor și în Apostol (Gen. II, 4).

Abuzul ἡ Ἀπόχρησις,¹⁾ este atunci când numele unora se întrebuiștează și la altele, prin abuz, precum: «Păzește-mă pe mine Doamne, ca pupila ochiului»; «In tine peste dușmanii noștrii, vom umbla cu cornul»; «Cel, ce strângi apele cele mai de sus ale aceluia»; După cum aurora se întinde peste munți, poporul mult și puternic». (Ioel II, 12).

Prosopeia ἡ Προσωποποιία,²⁾ se utilizează atunci când este vorba despre ceva neînsuflețit și câte odată de cele impersonale, presupunându-se ca persoană și socotindu-se ca grăitor. Despre cele neînsuflețite precum: «Ridicați porțile vecinice» și «Cerurile spun». Pentru cele impersonale, precum: «Dreptatea și pacea sunt iubite»; «A chemat Dumnezeu pe cel drept în foc. (Amos VII 4); «A spus înțelepciunea; domnul mă stăpânește». (Prov. VIII 12, 22, 30).

Vorbirea figurată (ὁ Σχηματισμὸς),³⁾ degvizată sau fictivă, atunci când explicarea figurează în locul faptelor, precum: «S'a așezat rugina de-a dreapta ta»; «Fluviile

πλείονων ποικίλως εἰσηγηθέντα, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς τῶν παρεκβάσεων ἀνωμαλίας δυσχέρειαν ἐν ὀλίγοις αὐθις διεξέρχεται. Ibid. col. 1305 A.

1) Κατὰ ἀπόχρησιν, ὅταν τῇ ἐτέρων προσηγορίᾳ καὶ ἐν ἐτέροις κατάχρηται (οἶον) ὥς τὸ, «Φύλαξόν με, κύριε... Ibid. col. 1305 A.

2) Κατὰ προσωποποιίαν ὅταν τισὶ τῶν ἀψύχων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνυποστάτων, πρόσωπά τε καὶ λόγους ὑποτίθεται. Ibid. 1305 B.

3) Κατὰ σχηματισμὸν ὅταν τα αὐτὰ σχηματοποιῇ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ὑφήγησιν ὥς τὸ, «Παρέστη ἡ βασιλίςσα ἐκ δεξιῶν σου... Ibid. col. 1305 C.

vor bate cu putere în mână de acelaș»; «Țățele tale s'au rotunjit și părul ți-a crescut, dar erai tot goală, goală de tot» (Ezechiel XVI, 7); îțe prin catachreză (καταχρηστικῶς), munți după figură, părul fertilitatea pământului, pregătind din lucruri vorbirea figurată; precum și prin ipoteză: «Și s'a așezat Satan față în față cu Dumnezeu» (Iov. I, 6).

Alegoria (ἡ Ἀλληγορία,¹⁾ este acel trop în care cuvântul nu-și are însemnarea proprie a textului, ci figurată sau alegorică. «Va fi ca pomul plantat» și Apostolul citează pe Agar prin alegorie. (Psalmi I, 3; Galateni IV, 24).

Iperbola (ἡ Ὑπερβολή,²⁾ adică exagerarea atunci când multe sunt mult mai mărite prin puterea expunerii decât ceace sunt, fie cu cele ce prisosesc, fie cu cele ce sunt posibile, după cum: «Au urcat până la ceruri»; «Așa dar va înfrânge Dumnezeu capetele dușmanilor săi»; «Spăla-voi în fiecare noapte patul meu»; «Munții au săltat ca berbecii», (Psalmi) și «Copacii câmpului vor bate din ramuri»; (Isaia LV, 12). «Mai ușor este cămila», (Matei XIX, 24). «Căci neamurile au venit peste pământul meu și dinții aceloră sunt tari ca ai leului»; (Ioel I, 6); «Să nu știe stânga ta ce face dreapta ta», (Matei VI, 3); «Dacă ochiul tău cel drept (te face să cazi în păcate) scandalizează, scoate-l». (Matei V, 29); «Dacă veți tăcea, pietrele vor striga», (Luca XIX, 40); «Nici o iotă și nici o cirtă»... (Matei V, 18); «Cerul și pământul vor trece».

Mustrarea ἡ Ἐπιτιωθασμός,³⁾ când vorbește despre

1) Κατὰ ἀλληγορίαν,... «Ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸν πεφουτευμένον. καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν Ἀγαρ ἀλληγορεῖ. Ibid. col. 1305 C.

2) Κατ'ὑπερβολὴν, ὅταν εἰς πολλὰ μεῖζονι κέχρηται τῷ τῆς ὑφηγήσεως μεγέθει παρὰ τὰ γινόμενα ἢ προσόντα, ἢ ἐνδεχόμενα ὡς τὸ, Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν... Ibid. col. 1305 D.

3) Κατ'ἐπιτιωθασμόν, ὅταν ἐπὶ ταῖς τῶν ἐχθρῶν αἰσ-

dezonoarea dușmanilor: «Bine, bine, au văzut ochii noștri»; «la chitara înconjoară (cetatea), cântă bine. Căci corăbiile încă n'au venit din Tir. Cetate frumoasă, iubitoare»...; «De Domnul nu se poate ascunde»; «Profește-ne nouă, Hristoase, cine este cel ce te-a lovit pe tine». (Psalmi XXXIV, 21; Isaia XXIII, 10—16; Naum III, 4; Sofon. III, 3; Matei XXVI, 68).

Ironia, ἡ Εἰρωνεία,¹⁾ când ridiculizează ușurătatea prin laude, precum: «Aduceți-i lui pe sfinții aceluia» (Psalmi); «Vița frunzoasă, Ierusalimul» (Osie X, 1); «Unde este culcușul leilor și puiul leoaicei? (Naum II, 11);...

Sarcasmul ὁ Σαρκασμός,²⁾ când vrea să laude prea mult ușurătatea, precum: «Eu sunt vierme și nu om» (Psalmi); «Din nou persecuți, rege? (Regi).

Enigma, τὸ αἰνίγμα³⁾ când istorisirea se înfățișează în chip discordant, precum: «Argintul tău s'a prefăcut în sgură, iar negustorii tăi au amestecat vinul cu apă» (Isaia I, 22); «Spune tuturor pasărilor și tuturor animalelor» (Ezechiel XXXIX, 17); «Puneți mâna pe secere, căci recolta este coaptă» (Ioel III, 13); «Iată securea este așezată la rădăcina copacilor» (Luca III, 9).

Amenințarea, ἡ Ἀπειλή,⁴⁾ când amenință din partea

χύναις λέγει, «Σὺγε, εὖγε, εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν»... Ibid. col. 1308.

1) Κατὰ εἰρωνείαν, ὅταν τὴν εὐτέλειαν δι'ἐπαίνων σκώπτῃ ὡς τὸ, «Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς δούλους αὐτοῦ»....

Ibid. Col. 1308 B.

2) Κατὰ σαρκασμόν, ὅταν δια τῆς ἄγαν εὐτελείας ἐπαινεῖν ἐθέλοι ὡς τὸ, «Ἐγὼ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος»...

Ibid. col. 1308 B.

3) Κατὰ αἰνίγμα, ὅταν ἀσυμφώνως ὑποτίθεται τὸ διήγημα οἶον, «Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι».... Ibid. col. 1308. C.

4) Κατὰ ἀπειλήν ὅταν ἀπειλῇ διὰ τοῦ Θεοῦ ὡς τὸ, «Ἐάν μὴ ἐπιστραφῇτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλῶσει».

Ibid. col. 1308 C.

lui Dumnezeu, precum: *Dacă nu erați convertiți, ar fi strălucit sabia aceluia*» (Psalmi VII, 12); «*Faceți roade vrednice de pocăință*» (Matei III, 8); și «*Acolo va fi plânsul și scârșnirea dinților*» (Matei XXII, 13).

Explicarea (afirmarea) η Ἀπόφασις,¹⁾ când stabilește cauza celor bune.

Reticența, η Ἀποσιώπησις,²⁾ reînoirea, renașterea, când făgăduiește refacerea înaintea lui Dumnezeu, precum: «*Și va fi Ierusalimul sfânt și străinii nu vor mai trece prin el*» (Ioel III, 17); «*Dacă nu se va naște cineva din apă și din Duh*», (Ioan III, 5).

Pareneza η Παραίνεσις,³⁾ când toate deopotrivă ale celei mai inspirate Scripturi, fie prin cuvinte, fie prin fapte, ajung în mod natural către acelaș loc.

Toate aceste figuri de cuvinte, rânduite de Adrian într-o frumoasă ordine logică, așa cum le-am luat și noi din lucrarea sa, sunt de o reală necesitate pentru cunoștințele exegetului întru învățătura explicărilor biblice (τῆς διδασκαλίας ἐξηγήσεων)⁴⁾. Căci dacă exegetul nu ține seama de ele, nu poate să facă interpretarea clar și poate fi amenințat să schimbe chiar sensul textului ales pentru interpretare.

De aceia, ieromonahul Adrian după toate cele arătate, se socotește îndatorat să ofere discipolilor săi o concluzie tot logică pentru cele spuse. Și anume că se

1) Κατὰ ἀπόφασιν, ὅταν αὐτοτελῇ τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐπαγωγὴν ὀρίζεται...

Ibid. col. 1308 C.

2) Κατὰ ἀποσιώπησιν, ὅταν ἀνακαίνισιν δηλοῖ πρὸς τοῦ θεοῦ ὥς τὸ, «Καὶ ἔσται Ἱερουσαλὴμ ἁγία»...

Ibid. 1308 D.

3) Κατὰ παραίνεσιν, ὅταν πάντα ὁμοῦ τὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, εἴτε διὰ λόγων, εἴτε διὰ πραγμάτων, εἰς ταύτην συντελεῖν ἔοικεν εἰκότως.

Ibid col. 1308 D.

4) Ibid 1309 C.

cade din partea acelor ce instruesc, să aplice în special ideia (τὴν διάνοιαν) în principiu; astfel ca prin acesta, să conducă vorbirea la interpretare (ἐρμεινείαν) cât mai clar, ca să nu schimbe sensul (διανοίας μὴ προὑπαρχούσης) din cauza celor de mai înainte, ori din cauza adunării vorbelor.¹⁾

Acelaș principiu îl afirmă mai târziu și fericitul Augustin, când vorbește despre necesitatea cunoașterii tropilor.²⁾

IV. Sensul tipic.

Cu toată atențiunea pe care Antiohienii o dau sensului literal, căruia îi dau întâietate, nu exclud acolo unde se află, nici sensul tipic, ori cum este denumit sensul spiritual, mistic sau alegoric. Apusenii l-au denumit și sens al lucrurilor, sens intermediar, mijlocit mediat, spiritualis, typicus.³⁾

Chiar în cărțile Noului Testament și în special în epistolele apostolice, găsim amintite persoane din Testamentul Vechi, ca tipuri pentru cele ce aveau să fie în

1) Τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων, προσήκει προηγουμένως ταῖς τῶν ῥήσεων ὑποθέσει τὴν διάνοιαν ἐφιστάν τοὺς μαθητεύοντας, εἰδ'οῦτως αὐτοῖς τὴν κατὰ λέξιν ἐρμηνείαν οἰκείως ταύτην προσάγειν ὥς ἂν, διανοίας μὴ προὑπαρχούσης, ἢ διὰ τῶν λόγων πλάζοιτο σύστασις.

Ibid. Col. 1309 B.

2) Istorum autem troporum non solum exempla, sicut omnium, sed quorundam etiam nomina in divinis Libris leguntur sicut *allegoria, aenigma, parabola*. Quamvis pene omnes ii tropi, qui tropi, qui liberali dicuntur — arte cognosci, etiam in eorum reperiantur loquelis, qui nullos gramaticos audierunt, et o quo vulgus utitur sermone contenti sunt. Quis enim non dicit, Sic floreas? qui tropis *metaphora* vocatur.

Augustin. *De doctrina christiana*. Migne Patr. lat. tom. XXXIV. Cap. XXIX. col. 8-a. Troporum cognitio necessaria.

3) Dr. Gottfried Hoberg, op. cit. *der Sachsinn*, (mittelbar Sinn), p. 9.

Noul Testament. Sfântul Apostol Pavel în epistola sa către Romani—, socotește pe Adam «ca o icoană preînchipuitoare a celui ce avea sc vină — τύπος τοῦ μέλλοντος.¹⁾ Căci după cum prin greșeala unui singur om, toți au fost loviți cu moartea păcatului, asemenea prin darul unui singur om Iisus Christos, s'a dat viață din belșug tuturor.

Sensul tipic în chipul acesta, abundă în omiliile Antiohienilor și în special în omiliile Sf. Ioan Chrisostom. Fără a se da mai multe sensuri aceluiași verset biblic, prin sensul tipic se apreciază faptul istoric expus în Vechiul Testament, dându-i-se interpretarea literală și se arată în același timp și semnificația spirituală, pentru legătura pe care o are cu Noul Testament.

Insuși cuvântul ὁ Τύπος, întrebuițat de sfinții Apostoli, în limba greacă își are semnificația ca figură alegorică, de tip, model, caracter, figură originală după care s'a făcut, sau este să se facă ceva. Tipul este o realitate istorică, care își are corespondentul său de τὸ Ἀντίτυπον, adică reprezentarea unui model, copie, exemplar, în Noul Testament. Tipul își are deci un substrat istoric și o realizare ulterioară. Tipul se sprijinește pe istorie, ca și scrisul pe scrisoare (σημεῖον), ca și imaginea pe tablou (εἰκὼν), ca și tabloul în lucru după model (τύπος).²⁾ De aci urmează că sensul tipic, nu este al doilea sens literal, ci se deosebește de acestea prin faptul că este un sens al lucrurilor, care stă în cuvintele realităților descrise.

Sf. Ioan Chrisostom în omilia sa rostită asupra acordului celor două alianțe, când explica versetul din I Corinteni X 1 și combate ideile lui Marcion, Manes și Paul de Samosata, apreciază însemnătatea tipică a persoanelor și evenimentelor Vechiului Testament pentru Noul Testament. Astfel trecerea Ebreilor prin Marea

1) Romani, V, 14.

2) Dr. Heinrich Kihn, op. cit. Literar und typische-mystischer-Sinn Beschaffenheit der Typen, p. 132.

roșie, este luată de Sf. Ioan Chrisostom, ca tipul botezului nostru creștin. Aici este scăldătoarea (baia botezului), acolo era marea. La noi, toți coboară în apele botezului și acolo toți au intrat în Marea roșie. Iată punctele de apropiere. Sunt desigur și nuanțe care le disting. Poporul ebreu trece Marea pentru a eși din Egipt, creștinul prin botez iese din idolatrie. Acolo a fost Faraon care a pierit, aici este demonul care este aruncat. Egipteanul a fost acoperit de valurile mării și aici în creștin, vechiul om (păgânul) este nimicit.¹⁾

Raportul între tip și antitip, există tocmai în faptul acestei analogii, dintre figură și realitate. Figura nu poate să fie în opoziție cu lucrul; căci altfel n'ar mai reprezenta-o. Nici asemănare complectă nu poate avea, căci altfel ar fi realitatea însăși. Însăși mana din pustie, este chipul Sf. Euharistiei, care avea să fie în Noul Testament.²⁾ Distincția între tip și antitip, este ca și între figură și realitate.³⁾

1) «οὕτω μοι καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς λογίζου, καὶ μὴ με πασαν ἀπαιτήσης τῆς ἀληθείας τὴν ἀκριβειαν ἐπὶ τοῦ τύπου, καὶ δυνησόμεθα σε διδάξαι, πῶς εἶχε τινα συγγένειαν ἡ παλαιὰ πρὸς τὴν καίνην, καὶ ἡ διάβασις ἐκείνη πρὸς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Κάκει ὕδωρ, κἀνταῦθα ὕδωρ. κολυμβήθρα ἐνταῦθα, καὶ ἐκεῖ πέλαγος. πάντες ἐνταῦθα εἰς τὰ ὕδατα ἐμβαίνουσι, κἀκεῖ πάντες. κατὰ τοῦτο ἡ συγγένεια. Λοιπὸν βούλει μάθεῖν τῶν χρωμάτων τὴν ἀλήθειαν; Ἐκεῖ μὲν Αἰγύπτου διὰ τῆς ταλάσσης ἀπηλλάττοντο, ἐνταῦθα δὲ εἰδωλολατρίας»...

Sf. Ioan Chrisostom La cuvintele Sf. Pavel: «Fraților, eu vreau să nu știți că părinții noștri toți au fost sub nor, toți au trecut prin mare». (I Corinteni X, 11). Migne. Patr. gr. tom. LI col. 247.

2) «τὸν τύπον τῶν μυστηρίων, τὸν διὰ τοῦ μάννα καὶ τῆς πέτρας προδιέγραφεν ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ εἰπὼν, ὅτι Πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον»... Sf. Ioan Chrisostom. In dictum Pauli, Nolo vos ignorare... Migne. Patr. gr. tom. LI. col. 250.

3) Καὶ ἰδε συγγένειαν τύπον τύπου πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ἀληθείας ὑπεροχὴν πρὸς τύπον. Οὕτε γὰρ ἀπηλλοτριῶσθαι πάντι χρὴ τὸν τύπον τῆς ἀληθείας, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη τύπος»... Ibid. col. 248.

Un exemplu și mai reușit de sens tipic, îl aflăm la **la același învățător și părinte bisericesc**, cu prilejul uneia din explicările psalmilor. Sunt locuri care trebuie interpretate în două chipuri (κατὰ διπλήν) și anume înțelegându-le și real (αἰσθητὰ νοῦντες), așa precum se prezintă istorisirea, — și spiritul în legătură cu cele ce închipuiesc pentru viitor (καὶ τὰ νοητὰ ἐκδεχόμενοι). Jertfia lui Isaac de către părintele său Avraam (Geneza XXII), trebuie înțeleasă ca un eveniment istoric din Vechiul Testament (sens literal). Dar trebuie luată și ca tip al jertfei Fiului lui Dumnezeu pe cruce.¹⁾ Jertfa lui Isaac este deci tipul, iar jertfa Domnului pe cruce antitipul.

Aceste tipuri sunt de ordine didactică, necesitând explicări spirituale, pentru sensul literal, care rămâne apreciat și în forma aceasta a sensului tipic. Cărțile didactice, cum sunt Proverbele, Ecclesiastul și Iov, nu pot fi interpretate în *sens tipic*, întrucât cuprind *învățăture morale*. Astfel pe lângă sensul literal propriu zis, tot Antiohienii au pus bază și sensului tipic, neconfundându-l cu cel alegoric, cum au făcut Alexandrinii. Origen susținea că Vechiul Testament, nu poate deveni o carte creștină decât dacă este alegorizat dela un capăt până la altul.²⁾ Fără să rămână extrema opusă acestei erori, — școala antiohiană apreciază după cum am spus și alegoria, acolo unde se află.

V. Contextul.

Contextul a fost iarăși apreciat de exegeza școalei antiohiene. A interpreta un verset, fără să ținem seama de restul textului din care face parte, este a ne lăsa singuri streini de însuși firul ideii, ori al adevărului

1) ...«ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ. ὅτι γὰρ υἱὸς ἀνηνέχθη, ἴσμεν, πλὴν καὶ ἕτερόν τι ἐγκειρωμένον τῷ νοήματι ἐκλέγομεν διὰ τοῦ υἱοῦ, τὸν σταυρόν.»

Ibid. *Expositio in Psalm XLVI*. Migne. Patr. gr. tom. IV col. 209.

2) Eugène de Faye op. cit. p. 111.

sens, pe care trebuie să-l aflăm. În această eroare voită, se complac în special ereticii. În căutarea lor după texte, care să le justifice erorile, rămân numai la câte un mic fragment, fără să caute a face legătura cu restul. Este aceeași greșeală cu a botanistului, care spre a-și instrui elevii asupra unui pom, în loc să-i ducă într-o grădină să vadă pomul întreg cum se înfățișează, le arată numai câte o rămurică uscată și aceia lipsită de frunze.

Ereticii de când au apărut ei, au uzat de aceste trucuri scripturistice, prezentând versete izolate, cu scop tendențios. Astfel când vor să justifice «*sola fide*», luată dela protestanți, iau numai fragmente din texte asupra credinței.¹⁾ Spre exemplu fragmentul pe care-l dau din Romani: «*Unde este dar pricina de laudă? S'a dus, Prin ce fel de lege? A faptelor? Nu; ci prin legea credinței. Penlucă noi credem că omul este socotit neprihănit prin credință, fără faptele Legii*». ²⁾ La cetirea acestor versete izolate, s'ar părea că Sf. apostol Pavel a așternut în scris ideia, că faptele creștinești n'au nici o valoare în mântuirea creștinului, ci numai credința. Dar când citim cu atențiune întreaga epistolă, vedem că Sf. Apostol Pavel, prin cele scrise vrea să convingă pe creștini că trebuie să se ferească de obligațiunile ritului mozaic și mai ales de circumcidere, despre care vorbește în celelalte capitole: ³⁾ «*Dumnezeu este unul singur și El va socoti neprihăniți, prin credință, pe cei tăiați împrejur și tot prin credință și pe cei netăiați împrejur*». Prin urmare dispensarea creștinului de faptele Legii, nu însemnează dispensarea de faptele creștinești, ci de ceremoniile impuse de Legea dată prin Moise, — înlocuindu-se circumciderea iudaică (fizică) cu circumciderea spirituală.

Acest lucru l-au avut în vedere Antiohienii. când au recomandat și creștinilor de a se feri de lectura frag-

1) Romani III, 27—28; Galateni II, 16; Efeseni II, 9.

2) Romani III, 27—28.

3) Romani II, 25—29; Romani III, 30.

mentară a Sfintei Scripturi, întrucât pot cădea în erori. Intr'una din omiliile rostite la Antiohia, asupra cuvintelor de salutare către Aquila și Priscila din epistola către Romani,¹⁾ Sf. Ioan Chrisostom atrage atențiunea creștinilor asupra faptului primejdios, că ei nu citească Sf. Scriptură, dela un capăt la altul. Combate pe acei ce aleg din cuprinsul cărților, ceace cred că este mai clar, iar restul îl lasă la o parte.²⁾ Căci în felul acesta se nasc ereziile. (τοῦτο καὶ τὰς αἱρέσεις εἰσήγαγε). Nu se citește decât un loc din Sf. Scriptură, iar de rest nu se ține seama, ca și cum acesta nu ar fi de nici un folos.

Ca un adevărat medic, Sf. Ioan Chrisostom, puneă degetul pe cel mai primejdios loc al rănilor ereziilor timpului, ce se iveau la acei ce erau superficiali în cercetarea Sf. Scripturi. Prin acest temeinic principiu exegetic al Bisericii ortodoxe, marele învățător și părinte antiohian, combătea ca un adevărat vizionar mulțimea sectelor ce aveau să apară și mai târziu, cu mult mai numeroase. Căci ce poate fi mai bizar, decât să vezi atâtea dispute teologice pe explicarea aceluiași verset biblic, pornite tocmai din această metodă greșită, de a lua cunoștință de adevărul revelat.

Semidoctismul biblic, este tot așa de primejdios în materie de doctrină, ca și semidoctismul științific în orice ramură, ce cere competență. Deci aprecierea contextului biblic din partea școalei biblice antiohiene, rămâne cunoscută și respectată de întreaga teologie biblică ortodoxă. În chipul acesta, Ortodoxia a putut

1) Romani 16. 3.

2) Τοῦτο γάρ ἐστι, τοῦτο, ὃ πολλῆς θραυμίας ἡμᾶς ἐνέπληξε τὸ μὴ πάσας ἐπιέναι τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἂν νομίζομεν εἶναι σαφέστερα, ταῦτα τα ἐκλεγόμενους, τῶν ἄλλων μηδὲνα ποιεῖσθαι λόγον. Τοῦτο καὶ τὰς αἱρέσεις εἰσήγαγε, τὰ μὴ βούλεσθαι ἅπαν ἐπιέναι τὸ σῶμα, τὸ νομίζειν εἶναι τι περιττὸν καὶ πάρεργον.

Sf. Ioan Chrisostom. La cuvintele: «Spuneți sănătate Priscilei și lui Aquila» Romani XVI, 3, Migne. Patr. gr. tom. LI. col. 187.

să-și apere în chip argumentat edificiul dogmelor, care pe lângă cele predaniste, au ca prim izvor de viață, Sf. Scriptură.

VI. Erorile Antiohienilor.

Fără să ne gândim a enumăra și cu atât mai mult a analiza erorile exegeților școalei biblice antiohiene, socotim o datorie, ca alături de elogiul datorat marilor dascăli ai ortodoxiei, să menționăm faptul că zelul unora din reprezentanții ei, i-a făcut să cadă victima extremei, către care au tins. Dascălii dreptcredincioși, prin jertfele pe care le-au adus Bisericii ortodoxe în urma muncii lor desfășurate pe acest teren, au putut deschide calea pentru viitor către grupul marilor Capadocieni, în mijlocul cărora Biserica cinstește și pe Ioan Chrisostom, deși este recunoscut ca antiohian.

Din acei ce au căzut în erori, cel ce s'a reliefat mai mult în această direcție, a fost Teodor de Mopsuestia. Biserica i-a condamnat exegeza sa biblică, întrucât rupsesse legătura cu tradiția. Ceace este mai interesant, este faptul că Teodor admitea autoritatea Părinților și și a Sinoadelor, dar n'a respectat-o tocmai în practică exegetică.¹⁾

Aceasta primejdie a exegezei biblice, detașată de tradiția ortodoxă, bate și în vremea noastră la ușa acelor ce n'au pătruns încă sensul și necesitatea tradiției ortodoxe. Căci nu este de ajuns să pui firmă ortodoxă la o acțiune bisericească, ci trebuie să pui și acel duh ortodox, de care iarăși trebuie să fi pătruns nu numai prin definiție, ci și din acea convingere, pentru a-l aplica în chip spontan, în orice împrejurări.

În comentariile sale biblice, Teodor este apreciat ca

1) L. Pirot. *L'oeuvre exegetique de Théodore de Mopsuest.* Rome 1913. citat de F. Cayré. *Précis de Patrologie. L'exégète de Théodore de Mopsuest.* p. 466.

raționalist, ¹⁾ depășind și elementele strict necesare ale acestui cadru de a lucra, pentru a ajunge la păreri subiective și deci la erori în exegeză și de aci inclusiv în domeniul dogmelor. Astfel sensul literal sau istoric gramatical, este aplicat de Teodor peste tot, chiar când era cazul de vorbirea figurată în Sf. Scriptură. ²⁾

A. Superioritate metodei chrisostomice față de lucrarea lui Teodor de Mopsuestia. Este interesantă caracterizarea pe care profesorul de Teologie de la Universitatea din Würzburg, Dr. Heinrich Kihn o face în lucrarea sa amintită «Teodor de Mopsuestia ca exeget», lui Teodor și Ioan Chrisostom, ca două prototipuri deosebite ale aceleiași școale biblice, pe care o reprezentau. ³⁾ Cu tot mediul asemănător, cu toată unitatea metodei școalei lui Diodor la care se pregătiseră în interpretarea Sf. Scripturi, îi deosebea mult temperamentul. Teodor este recunoscut ca un învățat, Ioan Chrisostom este recunoscut ca un teolog. ⁴⁾ Caracterul lui Teodor, se deosebea de al lui Ioan Chrisostom. Teodor nu avea finețea spiritului și în special substratul credinței ca Ioan Chrisostom. Teodor de altfel era preocupat și de alte laturi ale științei, pentru care motiv i-se, dăduse și numele de Polyhistor. Pe când Teodor era predominant mai mult de partea științifică, Chrisostom făcea legătura și cu partea practică. Chrisostom sprijinindu-se pe terenul istoric-gramatical, l-a pus în directă legătură cu sensul, cu ideea autorului, dând prilejul unei bogate cugetări creștine în marea sa operă exegetică și omiletică.

1) Dr. H. Kihn. op. cit. *Theodors Rationalismus*. p. 129.

2) Theodor bringt in allen Erklärungen biblischen Texte den Satz zur praktischen Geltung, dass sich der historisch-gammatische oder Literalsinn überall in der heiligen Schrift finde sei er durch die eigentliche oder tropische figurliche Rede ausgedrückt.

3) Dr. H. Kihn. op. cit. *Theodor und Johannes Chrisostomus*. p. 45 — 47.

4) Neander. *Der hl. Johannes Chrisostomus*. 3 Auflage Berlin. 1848; citat de H. Kihn. op. cit. Ibid. op. cit. *Literal und typischer Schriftsinn*. p. 45.

Sensul bogat, sau consequent, (acomodat), a avut mare însemnătate în comentariile Sf. Ioan Chrisostom. Pe când Teodor a aruncat ideile dogmatice, Ioan Chrisostom prin puterea spiritului său, a reușit să dea viață metodei lui Diodor. De aceea pe când Teodor înclina cu ideile sale către nestorianism și pelagianism, Chrisostom aduce reale contribuții doctrinei, învățaturii morale, ermineuticii și exegezei în general, asemănându-se cu Capadocienii, Vasilie cel Mare și Grigorie de Nazians. ¹⁾

Astfel erorile lui Teodor de Mopsuestia, pot fi un rău exemplu de primejdia la care poate ajunge exegetul, care bazându-se numai pe cunoștințele sale științifice și dispensându-se de elementele predaniei apostolice, poate cădea alături, adică dincolo de înțelegerea luminoasă a adevărilor revelate de Dumnezeu în Sf. Scriptură. Operile și doctrina lui Teodor, au angajat controverse ce au ținut peste un veac, pentru ca în sinodul de la 553, să fie anatematizat ca eretic, iar învățăturile sale christologice și operele sale biblice, să fie condamnate. Așa se explică textul canonului prim al sinodului al șaselea ecumenic (sinodul al cinci-șaselea), în care se spune că în acest sinod, se aprobau și cele hotărâte de cei o sută cincizeci de părinți adunați pe vremea lui Iustinian, când s'au anatematizat și lepădat Teodor de Mopsuestia, învățătorul lui Nestorie, ca și Origen, Didim și Evgarie. ²⁾

1) Dr. H. Kihn. op. cit. p. 46.

2) *Canonul I. Sinodul trulan....* «Tot așa recunoaștem ca fiind inspirate de Duhul Sfânt și drept credincioasele glasuri, ale celor o sută cincizeci de Părinți de Dumnezeu purtători întruniți în această cetate împărătească pe timpul lui Iustinian fostul nostru împărat de ple memorie și pe urmașii noștri îi învățăm. Dâșii au anatematizat sinodicește și au lepădat pe *Teodor de Mopsuestia*, învățătorul lui *Nestorie*, și pe *Origen* și pe *Evgarie*, care au plăsmuit basme elinești și care cu nălucirile minții și cu fantezii.... Dr. N. Milaș. op. cit. vol. I, partea II, p. 303.

Cu aceasta am ajuns să vedem tristul sfârșit al celor două extreme metodice de interpretarea Sfintei Scripturi, când răsare noul orizont de lumină al ortodoxiei apostolice, ce nu va mai putea apune niciodată. Noua epocă de lumină în domeniul exegetic, nu putea rămâne izolată de trecut, ci își are rădăcinile înfipte în acest ogor de muncă prosperă, al școalei antiohiene.

IV. Urmările școalei biblice din Antiohia în domeniul exegetic.

I. *Combaterea ereziilor timpului.* — B. *Izvorul principiilor ermeticii ortodoxe.* — II. *Inrâurirea exegetică a marilor Capadocieni.* — III. *Orientarea ecumenică ortodoxă în exegeză.* — IV. *Ecoul în Biserica romano-catolică.*

I. Combaterea ereziilor timpului.

Opera cea mare și binefăcătoare a școalei biblice antiohiene, înrăurește exegeza biblică, nu numai pentru câteva veacuri, cât are pe marii ei reprezentanți, ci își extinde binefacerile în acest domeniu, până în zilele noastre. Și aceasta nu numai în sânul Ortodoxismului, ci și al Romano-Catolicismului și în admirația chiar a Protestantismului.

În primul rând, școala din Antiohia, a dat dreptarii exegetice, care aplicate au menținut spiritul Bisericii ortodoxe, mai pre sus de toate ereziile temporare. Vechile erezii gnostice și nestoriene, ereziile medievale ale protestanților, ca și ereziile moderne ale sectanților, fie raționaliști, fie mistici, s'au prăbușit ca niște valuri de ape trecătoare, în fața zidului puternic ce a străjuit curățenia învățăturii descoperite de Dumnezeu, prin inspirarea Sfintelor Cărți. De aceea pentru noi ortodocșii din lumea creștinătății răsăritene, este o mândrie că

Biserica ortodoxă a Antiohiei a fost aleasă de Dumnezeu, să descopere printr-o experiență destul de primejduită, principiile luminoase ale unei exegeze biblice feminine.

Dacă aceasta am afirma-o numai noi ortodoxii veacului al douăzecelea, aceasta ar putea constitui desigur o apreciere supusă subiectivismului confesional. Ori de aceasta ne apără lucrările științifice, care pledează pentru afirmațiile noastre, din partea lui Kihn, Weiss, Hergenröther, Reuss, etc.

A. **Principiile ermineuticii ortodoxe.** Școala exegetică antiohiană a devenit după cum mărturisește Kihn, școala model pentru toate veacurile.¹⁾ Cele mai frumoase cercetări pe câmpul exegetic, până în veacul al șasesprezecelea, s'au văzut nevoite să recunoască fie direct, fie indirect, influența metodei istorico-gramaticale a școalei antiohiene.²⁾ Până acolo merg apusenii cu aprecierea școalei antiohiene, că socotesc decadența școalei antiohiene, sfârșitul progresului realizat în domeniul exegezei biblice.³⁾

În adevăr, prin exegeza antiohiană, grație cunoscutei principii ale unei ermineutici sănătoase, s'a putut înlătura falșul raționalism al sectelor. După cum Judeo-Creștinismul veacului al doilea, este combătut cu succes de școala alexandrină, în frunte cu Origen, asemenea Gnosticismul și Marcionismul au putut fi învinse de adevărul relevat de școala antiohiană. Gnosticismul care vroia să transforme Creștinismul într-o filosofie religioasă ajungând uneori până la un platonism degenerat

1) «So ist die antiochienische Exegetenschule in dieser Disciplin thatsächlich eine Musterschule für alle Jahrhunderte geworden. Dr. H. Kihn. op. cit. *Historischer Einfluss auf die Exegese*.

2) Die schönstn Versuche auf exegetischen Felde bis zum sechszehnten Jahrhundert lassen sich direkt oder indirekt auf den anregenden und erhebenden Einfluss der historisch-grammatischen Methoden der Antiochener zurückführen». Ibid. op. cit. p. 31.

3) «Mit der Verfalle der antiochienischen Schule endet die selbständige Forschung auf dem Gebiete der Exegese. Ibid. op. cit. p. 30

și un neopitagoreism superstițios până la magie, găsește dușmanul ireductibil, în exegeza istorico gramaticală a școalei antiohiene. Căci ce era Gnosticismul, decât un efort al gândirii filosofice, de a transforma Creștinismul într-o simplă filosofie religioasă, un efort al gândirii religioase de a da sfintelor mistere — explicarea filosofică, mai profundă decât cea a credinței. Chiar dacă această gnoză care se substituie credinței, pentru a deveni în veacul al treilea o gnoză ortodoxă, ce se încerca să dea misterelor o explicare filosofică, conform credinței.¹⁾

Este interesant că prin metoda științifică a școalei antiohiene, se înlătură aparența științei, întregul sistem urzit cu eoni și sizighii, cu pliroma cu tot. Acelaș eveniment s'a întâmplat și cu Marcionismul, deși acesta era opus intelectualismului gnostic. Exegeza antiohiană restabilește liniștea în mijlocul Marcioniților, care deși nu ereau preocupați de speculațiile gnostice, totuși mergeau până a acuza pe cei doisprezece Apostoli, de teologie iudaizantă, preferând pe Sf. Apostol Pavel, singurul care după ei a putut scăpa de judaizarea Evangheliei.

Însuș Nestorianismul, a cărui paternitate este atribuită de Sf. Ciril, lui Teodor de Mopsuestia și care combătând Monofizitismul apolinarist, ajunge la dualismul ipostatic al Mântuitorului, este condamnat de acei ce adoptaseră spiritul exegetic al școalei antiohiene. Toate elementele de seamă, de care am văzut că făceau uz Antiohienii în exegeza biblică pe baza științifică, au fost utilizate mai târziu și de urmașii lor. Astfel este recunoscut că toate disciplinele istorico-gramaticale folosite de exegeza antiohiană, au avut ca rezultat cristalizarea principiilor bune experimentate, în mănunchiul unei ermineutici ortodoxe. Fără să se fi publicat o lucrare specială, care în cuprinsul ei să sintetizeze toate

1) F. Cayré. op. cit. tome I. Le gnosticisme. p. 97.

principiile ermineuticii antiohiene, ansamblul operilor publicate în această direcție și nu aplicarea acelor principii — au avut ca rezultat o nouă directivă, deosebită de cele precedente și care a fost cea mai sănătoasă.

II. Inrăurirea exegetică a marilor Capadocieni.

Aprecierile Capadocienilor, care știm că au continuat în chip strălucit legătura dintre veacurile ortodoxiei primejduite de erezii și exegeza ortodoxă de mai târziu, — pentru practica exegezei antiohiene, ne confirmă mai mult afirmațiile făcute asupra însemnatelor urmări ale școalei antiohiene. De altfel toți învățătorii bisericești ai veacului al treilea și al patrulea creștin, au fost sub influența aceasta hotărâtoare a Antiohienilor. Capadocienii, între care sunt așezați sub acest raport al influenței antiohiene, în special Sf. Vasilie cel Mare și Sf. Grigorie de Nazians, au ținut seama în exegeza lor de cunoștințele reale istorice, de notițele arheologice, geografice, etnografice etc.¹⁾ Acélaș lucru îl afirmă și exegeții apuseni Weiss și Kihn²⁾ și însăși operile marilor Capadocieni.

Sf. Vasilie cel Mare este cel dintâi dintre Capadocieni, care apreciază însemnătatea sensului literal, propriu și impropriu, că și sensul adequat sau conse-

1) «Es ist umbereitbar, dass die hervoragender Antiochener alle übrigen Kirchenlehrer des dritten und vierten Jahrhunderts, also auch den h. Basilius und die beiden Grigore, an umfangreichen, zu gründliche Exegese der h. Schrift nottwendigen oder doch nützlichen Realkenntnissen bei weitem übertreffen. Nach enier so ausgebreiteten Kenntniss der Geschichte wie sie Polychronius besessen, nach so eingehenden chronologischen, geographischen, archäologisschen, ethnographischen Notizen, wie sie bei jenen sehr häufig begegnen»... H. Weiss. op. cit. *Real und Sprachkenntnisse*. p. 26 — 27.

2) «Basilius der Grosse, Gregor von Nazianz und von Nyssa und selbst die späteren Alexandriner, wie Didymus der Blinde, standen unter dem wohlthätigen Einfluss ihrer exegetischen Methode». Dr. Heinrich Kihn. op. cit. *Historischer Einfluss auf die Exegese*. p. 29 — 30.

quent, întrebuințat atât de mult de Sf. Ioan Chrisostom în moralismul omiliilor sale, fără ca prin aceasta să se atingă unitatea sensului. Sf. Vasile repetă cuvintele Sf. apostol Pavel, din epistola către Romani (cap. I. 16) «că nu se rușinează de Evanghelie», ci pe toate le primește așa precum sunt scrise: apa, planta, peștele, animalul etc. Pe toate le primește, așa precum sunt scrise.¹⁾ Cu acest prilej combate pe acei ce interpretează în chip cu totul deosebit cuvintele din textul Sfintei Scripturi, acomodând interpretările după propriul lor scop (πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν τὰς ἐξηγήσεις ποιούμενοι), utilizând mai mult imaginația (καθ' ὕπνον φαντασίας).²⁾ De altfel Sf. Vasile apreciind sensul literal, asemenea Sf. Ioan Chrisostom, nu exclude interpretarea alegorică, pentru pătrunderea mai adâncă a înțeleșului. Imbină în chip fericit sensul literal cu cel spiritual, pentru a ne da cea mai bună interpretare. Căci după cum vedem pe Sf. Vasile, într'un comentariu la Isaia, stăruiește asupra științei și doctrinei, extinzându-se și asupra moralei aplicate. Această idee o ilustrează cu versete biblice din cărțile Proverbelor³⁾

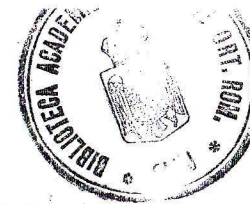
1) Εγὼ δὲ, χορτον ἀκούσας, χορτον νοῶ, καὶ φυτὸν, καὶ ἰχθὺν, καὶ Θηρίον, καὶ κτῆνος, πάντα, ὡς εἶρηται, οὕτως ἐκδέχμαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον.»

Sf. Vasilie Omilia IX. De terrestribus. Migne. Patr. gr. tom. XXIX. col. 188.

2) Ibid. Omil. XI. tom. XXIX. col. 188.

«Ἄς οἱ μὴ καταδεχόμενοι τὰς κοινὰς τῶν γεγραμμένων ἐννοίας τὸ ὕδωρ οὐχ ὕδωρ λέγουσιν ἀλλὰ τινα ἄλλην φύσιν, καὶ φυτὸν καὶ ἰχθὺν πρὸς τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν ἐρμηνεύουσι, καὶ ἐρπετῶν γεύεσιν καὶ θηρίων ἐπὶ τὰς οἰκείας ὑπονοίας παρατρέψαντες ἐξηγοῦντα, ὥσπερ οἱ ὄνειροκρίται τῶν φανέντων ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν τὰς ἐξηγήσεις ποιοῦμενοι.

3) Proverbe XVI, 25.

și Ecclesiastului ¹⁾ lui Solomon, pentru prinderea înțele-
sului unei pilde, ori al unui cuvânt adânc, înțelesul cu-
vintelor înțelepților și al cuvintelor lor cu tâlc. ²⁾

Cuvintele în pilde cu tâlc, ori cu înțeles adânc, sunt
apreciate de Sf. Vasile în interpretarea lor, întrucât sen-
sul lor merge dincolo de literă, la spiritul lor. Principiul
acesta al metodei sintetice în interpretarea Sfintei Scrip-
turi, este pus în aceeași lumină și de Sf. Grigorie de
Nazians, când afirmă că interpretarea Sfintei Scripturi,
trebuie să meargă pe calea de mijloc. Și anume între
cele două curente, între acei ce apreciază numai sensul
pur literal (propriu) (παχυτέρων) și acei ce interpre-
tează numai spiritual și anagogic textele biblice. (Θεω-
ρητικῶν τε καὶ ἀνηγγμένων). Căci prima interpretare dacă
ar rămâne la literă, s'ar asemana interpretării iudaice
destul de inferioară, iară cea din urmă ar deveni ceva
visător și himeric. ³⁾

Unitatea sensului Sfintei Scripturi, rămâne însă neal-

1) Ecclesiast XVII, 16.

2) «Οὐκ ἐπὶ τὴν γνῶσιν δὲ μόνον φθάνει αὐτὴ τῇ
ταραχῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰς πράξεις..... Διὸ καὶ ὁ Σολό-
μων ὡς ὁμοίωμα ταῦτα ἀλλήλοις συναριθμεῖ, λέγων.
Νοῆσαι τε παραβολὰς καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε
σοφῶν καὶ αἰνίγματα νοῆσαι δικαιοσύνην ἀληθῆ καὶ
κρίμα κατεθύνειν.

Sf. Vasile. *Coment. in Isaiam* Cap. V. Migne. Patr. gr. tom.
XXX. col. 408.

3) Sf. Grigorie de Nazians. *Oratio XLV. In sanctum Pascha*. Migne.
Patr. gr. tom. XXXVI. col. 637.

Ὡμως δὲ μέσῃν χωροῦντες ἡμεῖς τῶν τε πάντῃ παχυ-
τέρων τὴν διάνοιαν, καὶ τῶν ἁγαν Θεωρητικῶν τε καὶ
ἀνηγγμένων, ἵνα μὴτε παντεσῶς ἀργοὶ καὶ ἀκίνητοι μέ-
νωμεν, μὴτε περιεργότεροι τοῦ δέοντος ὦμεν, καὶ τῶν
προκειμένων ἐκπτώτοι καὶ ἀλλότριτοι (τὸ μὲν γὰρ Ἰου-
δαϊκὸν πᾶς καὶ ταπεινὸν, τὸ δὲ ὀνειροκριτικὸν, καὶ
ὁμοίως ἀμφοτέρω καὶ ἀγνωσμένα).

Citat în traducere și de H. Weiss. op. cit. *Der Sinn der h. Schrift*
p. 72.

terată, ori câte locuri alegorice s'ar găsi în firul sensului
literal. Ori în cât de multe și variate chipuri s'ar expune
înțelesul Sfintei Scripturi, sensul rămâne unul și același,
păstrând calea dreaptă, nu insinuantă cum precizează Sf.
Vasile cel Mare. Căci după cuvintele profetului, re-
petate de marele ierarh cu acest prilej: «*Căile Domnului
sunt drepte și cei drepți umblă pe ele, dar cei răzvră-
tiți cad pe ele*». (Osie XIV, 9). ¹⁾ Așa ne explicăm, de ce
criticii exegezei patristice, îi apropie pe Capadocieni,
mai mult de Antiohieni.

III. Orientarea ecumenică ortodoxă în exegeză.

Acești părinți ai exegezei biblice, în chip firesc devin
și părinții bisericești din soboarele ecumenice, unde prin
puterea harului divin s'a putut cristaliza doctrina orto-
doxă, contribuind astfel la unitatea spirituală a întregii
ortodoxii. Căci printr'o unitate a sensului textului biblic,
printr'un principiu unitar în interpretarea Sfintei Scrip-
turi în materie de doctrină, au putut birui toate ereziile
timpului. Mai târziu, exegeza antiohiană se extinde în
întreaga Biserică creștină de sub stăpânirea bizantină.
Astfel după cum în cultul ortodox, predomină liturgia
Sf. Ioan Hrisostom, asemenea și exegeza omiliilor sale,
predomină în exegeza veacurilor creștine ulterioare.
Teofilact și Ecumeniu sunt acei ce au creat din
același material oferit de Chrisostom. ²⁾

1) «Καὶ τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτροπῶς ῥηθείας
Γραφᾶς μονομερῶς ἐκλαμβάνοντες πίπτουσιν, ὁδηγεῖσ-
θαι καλῶς οὐκ ἀνεχόμενοι....

Sf. Vasile. *Adversus Eunomium*. Lib. V. Migne. Patr. gr. tom.
XXIX. col. 752 B.

2) Wie in Bezug auf die Liturgie Chrisostomus durch die von
ihm vorgenommenen Abänderungen fortan massgebend blieb in der
griechischen Kirche: so kann dies auch von seiner Exegese gesagt
werden. Ph. Hergenröther. op. cit. *Einfluss der antiochischen
Schule auf die Byzantiner durch Chrysostomus*. p. 65.

Evul mediu însuși, dorește să mai aibe asemenea școale biblice, în felul școalei biblice antiohiene, dar nu le mai poate avea. Acelaș lucru l-a mărturisit și occidentul medieval, al celorlalte confesiuni, după cum mărturisesc și teologii occidentali.¹⁾ Pavăza spirituală cea mai puternică a ortodoxiei, față de invazia misionară a ereziilor protestante, ce au început să abunde din a doua jumătate a veacului al XVI înaintea, era tocmai această disciplină a exegezei biblice, pe care Ortodoxismul a păstrat-o și pe mai departe în practica exegezei biblice. Aceasta în special prin opera monumentală a marelui învățător și părinte bisericesc, Ioan Chrisostom, ale cărui învățături au făcut să radieze pretutindeni spiritul tălmăcirii ortodoxe a Sfintei Scripturi. «Mărgăritarele», «Impărțire de grâu a Sfântului Ioan Gură de aur», «Puțul Sfântului Ioan Gură de aur», sunt cunoscutele traduceri în românește ale frumoaselor tălmăciri ale Sfintei Scripturi, alcătuite de cel mai strălucit dascăl al școalei antiohiene, Sfântul Ioan Chrisostom. Ele au fost sorbite cu putere de sufletul ortodox al neamului nostru, din traduceri reeditate după cerere. Cu acest prilej este de remarcat interesul pe care l-au acordat ierarhii Bisericii noastre, acestui spirit al exegezei antiohiene. După prima apariție în românește a Bibliei de la București din anul 1688, sub arhipăstoria Mitropolitului Teodosie Veștemeanul, la trei ani sub aceeași rodnică păstorie, apar și Mărgăritarele lui Chrisostom.²⁾ Era lumina pe care o cerea sufletul neamului nostru ortodox de când a luat naștere pe aceste meleaguri, adică tălmăcirea tot de către ierarhii ortodoci, a Bibliei, pe care acum o aveau în românește. Logofeții Radu și Șerban Greceanu, vestiții învățați ai timpului, cari alături de Stolnicul Cantacuzino și Episcopul Mitro-

1) Dr. Heinrich Kihn, op. cit. p. 30. Reuss. *Die Geschichte des hl. Schriften des neuen Testaments*. 5 Aufl. Braunschweig. 1874. II s. 268. Ph. Hergenröthcr. op. cit. s. 73.

2) Biblioteca Academiei române. Bibl. rom. veche. «Mărgăritarele adică cuvinte de multe feluri». No. 91. I. Bănu, N. Hodoș. p. 313.

fan colaboraseră la traducerea Bibliei, în predoslovieia traducerii Mărgăritarelor; explicau poporului, pentru ce autorul lor, purta numele de «Gură de aur».¹⁾ Numai puțină meditare la asocierea acestor însemnate evenimente, ne poate lămuri mai bine directivele pe care le-au trasat ierarhii ortodoci pentru exegeza biblică la Români, sub directă influență a școalei biblice antiohiene.

În chipul acesta ne explicăm, de ce canoanele Bisericii ortodoxe în ceea ce privește doctrina, rămân permanente ca o necesitate imperativă, întrucât izvorul curat al învățaturii revelate din Sf. Scriptură, a fost împărțit sufletelor prin cea mai curată și obiectivă interpretare.

Acest spirit obiectiv și în acelaș timp științific al școalei biblice antiohiene din veacurile primare, se afirmă deci ca o reală necesitate și pentru vremea noastră. Pregătirea temeinică a creștinului, nu numai cu elemente apologetice, ci chiar cu cuprinsul Sfintei Scripturi, pentru a-l face conștient de temeiul revelat al dogmelor pe care le mărturisește, este o necesitate vitală a zilelor noastre. Deasemenea apărarea sigură de ereziile ce abundă cu pseudo-temeiuri biblice, nu se poate face decât tot printr'o popularizare și explicare a Sfintei Scripturi. Acei ce încep să împrumute alte principii de încreștinarea în spirit ortodox a maselor, neglijează din necunoștință, tocmai ceea ce am avut noi ortodocii mai superior, față de toate confesiunile și sectele creștine,—acele școale exegetice biblice ortodoxe, care complectau stagiul de catechumenat. Astfel încercând a desveli cenușa pe care veacurile în chip firesc au aruncat-o peste lumina sacră a focarelor ortodoxiei noastre, cum

1) «Gură și rost de aur» îi zicem împreună cu toată lumea acestui Ioan, nu doară că fălcile, gingiile, dinții, măselele și ca acestea care fac gura de aur i-au fost, sau au putut fi, ci numai căci cuvintele și graiurile lui mai scumpe și mai folositoare erau și încă sunt la cei ce ascultă, decât aurul, mărgăritarul și alte prea scumpe pietre. I. Bănu—N. Hodoș, op. cit. vol. I. p. 319.

este școala biblică antiohiană, socotim că ne împlinim o datorie de a lăsa să se reverse asupra acțiunii noastre din prezent, sugerările pe care ni le dă cu atâta înțelepciune o școală biblică, ce a avut atâta izbândă și ecou în întreaga lume creștină.

În acești zori de lumină constructivă, trebuie să privim ecoul școalei biblice antiohiene de acum șasesprezece veacuri, pentru ziua de mâine în Biserica noastră ortodoxă-română. După cum nu poate fi cultură fără școală, iar școală fără dascăl și fără carte, asemenea nu poate să fie o pregătire temeinică a maselor creștine, fără o școală creștină ortodoxă și aceasta fără ierarhie învățătoare și fără cea mai scumpă carte pe care s'o pună la îndemâna tuturor și să o explice, *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*. Către spiritul acestei vechi și ortodoxe școale biblice și totuși actuală în ortodoxism, ne cheamă și ne îndeamnă la lucru, școala biblică antiohiană, pe foji acei ce am primit misiunea de a împărtăși tuturor «Adevărul, calea și viața», descoperite și nouă de Domnul.

Concluzia

I. Răspândirea Sf. Scripturi. — II. Ierarhii Bisericii, dascăli ai școalei biblice antiohiene. — III. Exegeza biblică antiohiană, exegeză științifică. — IV. Sensul literal. — V. Sensul tipic (alegoric). — VI. Interpretarea sintetică. — VII. Ermineutica biblică antiohiană. — VIII. Marii Capadocieni. — IX. Biserica ortodoxă ecumenică. — X. Superioritatea Ortodoxismului față de celelalte confesiuni creștine.

I. Răspândirea Sf. Scripturi în mijlocul poporului, pentru a fi cetită și înțeleasă așa cum o explică Biserica, a fost una din preocupările prime ale școalei antiohiene. A veni lângă amvonul Bisericii să asculte creștinul predica, fără cetirea de mai înainte a pericopelor biblice ce se vor explica, era socotit de către dascălii antiohieni un timp, cel puțin pe jumătate pierdut. Cetirea din Sf. Scriptură, într-o zi din săptămână, era socotită o datorie pentru credincioși, de către dascălii ierarhi. Ereziile vecine comunităților ortodoxe, imputându-le cu atât mai mult cunoașterea și aprofundarea temeinică a învățăturilor Sfintei Scripturi, din partea creștinilor ortodoksi. Căci una din cauzele ereziei era socotită necunoașterea Sf. Scripturi, ori cunoașterea ei greșită.

II. Ierarhii Bisericii dascăli ai școalei biblice antiohiene. La datoria creștinului ortodox de a ceti Sf. Scrip-

tură și a urmări după cuprinsul ei explicarea din amvonul Bisericii, — răspundeau și ierarhii Bisericii, cu toată râvna lor de a tâlmăci Cuvântul lui Dumnezeu, cu timp și fără timp. Această râvnă deosebită a ierarhilor Bisericii din jurul Antiohiei, a creiat după cum am văzut, școala biblică antiohiană. Aici nu mai găsim truda unor creștini mireni, ca dascăli ai Sfintei Scripturi, cum găsim pe Clement Alexandrinul și pe Origen, care de multe ori nu avea zile bune cu ierarhul local. Din contră, găsim o falangă de ierarhi ai Bisericii, care își puneau în practica episcopală, ideile și cunoștințele căpătate în timpul uceniciei creștine, la luminile acestei școli biblice. Astfel Diodor episcopul Tarsului, Sf. Ioan Chrisostom patriarh la Constantinopole, Adrian monahul, Isidor de Peluziu, ambii discipoli ai Sf. Ioan Chrisostom, Teodoret episcopul Cirului, sunt personalități ierarhice de seamă ale școalei antiohiene și cari tocmai prin acțiunea comună în aceeași direcțiune biblică dau viață acestei școale exegetice biblice.

III. *Exegeza biblică antiohiană*, pornind de la o necesitate viu simțită în cuprinsul Bisericii, atacată mai ales de dușmanii interiori ai ereziei, a fost o exegeză plină de viață și ale cărei elemente științifice au rămas apreciate până astăzi. Numai așa ne putem explica cum exegeza antiohiană, a putut contrapune curentul cel sănătos alegorismului alexandrin ca și falșului spiritualism al sectelor și ereziilor raționaliste. Cunoașterea textului în original a Sfintelor Cărți, arheologia biblică, istoria biblică, teologia biblică, sunt discipline biblice, de care exegetul nu se poate dispensa. Sensul Sfintei Scripturi este în funcție de un studiu mai temeinic și nu de raționalismul arbitrar al exegetului. În afară de baza științifică, exegeza antiohiană se caracterizează prin acordul pe care-l ține cu consensul Bisericii ecumenice. În doctrina ortodoxă. Tradiția completivă și explicativă apostolică, au clarificat mai mult adevărurile revelate prin Cuvântul scris.

IV. *Sensul literal* (istorico gramatical) al Sfintei Scrip-

turi, alcătuește una din notele distincte ale exegezei antiohiene. Stabilindu-se care este raportul între inspirația divină și text și dintre text și sens, școala antiohiană a apreciat în chip deosebit ~~sepsul~~ sensul literal, care ține seamă de toate ~~împrejurările timpului~~ în care s'au scris Sfintele Cărți, de scopul scrierii și de pregătirea scriitorului. Sinergismul ortodox al grației și al primitivului, se manifestă și aici din partea inspirației divine cu sfințitul scriitor al cărților sfinte. Elasticitatea alegorismului alexandrin, ca și a raționalizărilor sectare, izvorau tocmai din tendința de a armoniza cuvântul Sfintei Scripturi, cu diferitele idei filosofice contemporane. Ori prin mijlocul sensului istorico-gramatical, s'a dat stabilitatea adevărului revelat pe calea inspirației divine, dându-se teren de cercetare și examinare textului în care este învăluit sensul. Adevărul divin, fiind unul și același pentru toate veacurile, rămâne fixat în doctrină prin consensul Bisericii ecumenice, singura care după principiul christocratic al Ortodoxiei, a putut fi luminată de Sf. Duh la interpretarea Sf. Scripturi. Cuvintele figurate din text adică tropii, nu denaturează adevărul revelat, ci-l ilustrează mai mult, iar în sensul literal alcătuiesc o parte specifică a sensului literal, ca impropriu sau tropic. Deci primul sens care trebuie căutat în interpretarea Sfintei Scripturi, este sensul literal, sau istorico-gramatical.

V. *Sensul tipic*, sau mistic, este recunoscut de exegeza antiohiană, ca existent în cuprinsul textului Sf. Scripturi, și ca făcând parte din însuș planul providenței divine. Insuș Vechiul Testament, în mare parte este cuprinzător al atâtor tipuri, care aveau să-și aibă partea corespunzătoare în Noul Testament. De aceea exegeza antiohiană, prin marii ei exegeți, nu numai că recunoaște existența sensului tipic, ci chiar impune interpretarea în acest chip a textului în care se află.

VI. *Interpretarea sintetică*, adică utilizarea exegetică a celor două sensuri, literal (istorico gramatical) și tipic (mistic), după textul ce ni se înfățișează, este interpre-

X tarea caracteristică a școalei antiohiene, care depășește prin superioritatea ei toate celelalte încercări. Cu aceasta, școala antiohiană își afirmă metoda obiectivă și științifică cu care lucrează. Căci dacă ar fi fost ca această școală să se nască și să trăiască numai din combaterea alegorismului alexandrian, ar fi rămas și ea numai la literalismul judaic, ori ar fi durat numai cât ar fi trăit și contra obiectul ei, școala alexandrină. — Impărtășirea metodei și principiilor școalei antiohiene în interpretarea Sfintei Scripturi de către ceilalți ierarhi ai Bisericii ortodoxe, ne afirmă tocmai temeinicia acestei interpretări sintetice.

VII. *Ermineutica biblică antiohiană*, apare în chip spontan, ca un corolar al neîntrecutei exegeze a școalei antiohiene. Căci dacă ermineutica se ocupă cu partea teoretică și exegeza cu partea practică, apoi principiile ermineutice antiohiene isvorăsc tocmai din practica exegezei antiohiene. Ieromonahul Adrian, am văzut că ne-a dat în isagogia sa, materialul unei întregi ermineuteci ortodoxe. Pe ce bază a alcătuit el asemenea teorii biblice? Tocmai din experiența uceniciei pe care o făcuse lângă neîntrecutul său maestru, Sf. Ioan Chrisostom, așa cum ne spune istoria exegei antiohiene. Așa ne explicăm de ce la rândul ei, ermineutica biblică a școalei antiohiene, stă la temelia ermineuticii ortodoxe, ca și a tratatelor de ermineutică ale confesiunii romano-catolice.

VIII. *Marilor Capadocieni*, am văzut că împărtășesc vederile școalei biblice antiohiene. Interpretarea sintetică a Sfintei Scripturi, știm că la Capadocieni a strălucit mai mult, utilizând atât scursul literal, cât și sensul tipic. Am putea spune că școala biblică antiohiană, cu întregul ei laboratoriu exegetic, constituie o etapă chiar cu unele jefte, către treapta exegezei Marilor Capadocieni, în rândul cărora Biserica ortodoxă a încadrat și pe Sfântul Ioan Chrisostom, dascălul și părintele bisericesc de frunte al Antiohienilor. Toate aprecierile exegezei biblice a Marilor Capadocieni, se resfrâng indirect deci și asupra școalei biblice antiohiene.

IX. *Biserica ortodoxă ecumenică*, apreciază opera școalei biblice antiohiene, prin adoptarea metodei sintetice în interpretarea Sfintei Scripturi. În soboarele ecumenice, când a fost cazul de fixarea doctrinei creștine prin dogme, s'a făcut apel la chipul cum au explicat părinții noștri bisericești Sfânta Scriptură: „...«să învețe în cuvintele dreptei credințe, culegând ideile și judecățile adevărului din dimnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse deja sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți. Și dacă s'ar întâmpla vreo controversă în privința celor scrise, aceasta să nu se interpreteze altfel, decât precum au expus luminători și învățătorii Bisericii în scrierile lor»... (Canonul 19, Sinodul VI ecumenic). Ori din acești părinți bisericești, fac parte și Sf. Ioan Chrisostom și Sf. Vasile cel Mare și ceilalți Capadocieni. Chiar apusenii recunosc, că paralel cu Liturgia Sf. Ioan Gură de aur, se răspândea și metoda de a interpreta Sf. Scriptură a aceluiași ierarh, prin mulțimea lucrărilor sale biblice practice pe care le lăsase. Biserica creștină primară, cu cea din evul mediu și cu cea contemporană este una, tocmai prin acest duh ortodox de a culege și înțelege adevărul revelat din Sfânta Scriptură, orientat după exegeza marilor noștri învățători și părinți bisericești.

X. *Superioritatea Ortodoxismului față de celelalte confesiuni creștine*, este un adevăr relevat de teologii apuseni, prin însuși faptul că recunosc superioritatea exegezei biblice a școalei antiohiene, față de toate celelalte centre biblice din răsărit și din apus. Exegeza biblică antiohiană a radiat dreptele tălmăciri ale învățăturilor Sfintei Scripturi, peste întreaga coroană de suflete creștine, ce pornește din tulpina creștinismului primar. În exegeza antiohiană s'a reflectat în chip curat și cu metodă aleasă, alături de cuvântul divin scris și cuvântul divin oral, pe care tradiția apostolică l-a transmis pentru complectare și explicare. Strălucirea spirituală a învățăturii biblice a acestei școale, n'a putut fi întunecată și nici uitată, de strălucirea temporară a Romei

papiştase, ori de avântul reacţionar fajă de cea din urmă, al protestantismului apusean.

Astfel Antiohia rămâne metropola vestită, nu numai a unei patriarhii ortodoxe, dar mai ales centrul creştin unde Sf. Apostol Pavel a învăţat poporul un an întreg, unde învăţătura apostolică devenită patristică, este împărtăşită de întreaga Biserică ortodoxă şi către care iarăşi se îndreaptă privirile fraţilor întru ortodoxie de altă dată. Desigur când şcoala biblică antiohiană va retrăi cu aceeaşi putere în toate centrele ortodoxiei noastre, privirile nostalgice ale fraţilor din depărtări, se vor transforma în convingeri ortodoxe.

Bibliografia

1. Bardenhewer Otto. — Professor der Theologie an der Universität München. *Geschichte der altkirchlichen Literatur*. III Band. Das vierte Jahrhundert mit Anschluss der Schriftsteller syrischer Zunge. Freiburg 1912.
2. Cayré. F. — Professeur de Patrologie. *Précis de Patrologie*. Histoire et doctrine des Pères et docteurs de l'église. Tome I. Livre I et II. Paris. 1927.
3. Dennefeld. L. — Professeur à l'Université de Strasbourg. *Histoire des livres de l'Ancien Testament*. Paris 1929.
4. Enăceanu Gh. Arhimandrit. *Raporturile sfinţilor trei ierarhi cu filosofia antică şi modernă sau raporturile Creştinismului cu filosofia*. Bucureşti. 1871.
5. Eugène de Faye. — *Origène*. Sa vie, son oeuvre, sa pensée. Paris. 1923.
6. Gheorghiu Vasile Dr. — Arhipresbiter-mitrofor. Profesor titular al studiului biblic şi al exegezei T. N. la Facultatea de Teologie din Cernăuţi. *Introducerea în Sfintele Cărţi ale Testamentului Nou*. Cernăuţi. 1929.
7. Hergenröther Ph. — Religions und Geschichtslehrer an der kgl. Studienanstalt zu Würzburg. *Die antiochienische Schule und ihre Bedeutung auf exegetischem Gebiete*. Würzburg. 1866.
8. Hoberg Gottfried Dr. — Professor der Universität Freiburg. *Katechismus der biblischen Hermeneutik*. Freiburg im Breisgau. 1922.
9. E. Jacquier. — *Le Nouveau Testament dans L'église chrétienne*. Paris. 1911.
10. Kihn Heinrich. Dr. — Professor der Theologie an der k. Universität Würzburg. *Theodor von Mopsuestia und Junilius Africanus als Exegeten*. Freiburg im Breisgau. 1880.
11. Lemonnier R. P. — Professeur au Collège théologique du Saulchoir. *Théologie du Nouveau Testament*. Paris. 1928.

12. Migne J. P. — *Patrologiae cursus completus*.

Patrologiae graecae. Diodor der Tars tom. XXXIII.
Teodor de Mopsuestia tom. LXVI.
Ioan Chrisostom tom. XLVII—LXIV.
Adrian Monahul tom. XCVIII.
Isidor de Peluz. tom. XCVIII.
Teodoret al Cirului tom. LXXX—LXXXIV.

Patrolog. latin. Augustin tom. XXXIV.

13. Macarie. — *Introducere în Teologia ortodoxă*. Traducere de Arhim. Gherasim Timuș. București 1882.

14. Mihălcescu I. — *Compendiu de teologie simbolică*. București, 1902.

15. Milaș Nicodim Dr. — *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Traducere făcută de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici. vol. I. Partea I și II. Arad. 1931.

16. Popescu-Mălăești I. Econ. — Profesor titular al Studiului biblic și al exegezei Vechiului Testament. *Ermineutica biblică*. (Curs). Facultatea de Teologie din București. 1928.

Teologia biblică. (Curs). Facultatea de Teologie din București. 1930—1931.

17. Roventă H. Diacon. — Profesor agregat la Studiul biblic și exegeza Noului Testament. *Enciclopedie și ermineutica biblică*. (Curs). Facultatea de Teologie din București. 1930—1931.

18. Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament.

19. Schade Ludwig. Dr. Theol. — Religionslehrer an der Mädchenmittelschule zu Aachen. *Die Inspirationslehre des heiligen Hieronymus*. Eine biblisch-geschichtliche studie. Freiburg im Breisgau 1910.

20. Tarnawski Vasile Dr. — Arhipresbiter Mitrofor. Profesor titular la Facultatea de Teologie din Cernăuți. *Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Vechiu*. Cernăuți. 1928.

21. Tricot A. — Professeur à l'Institut Catholique de Paris. *Saint Paul, apôtre de gentils*. Paris. 1927.

22. Weiss H. — Lic. Privatdocent der Theologie am Königl. Lyceum Horianum zu Braunsberg. *Die grossen Kappadocier Basilius, Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa als Exegeten*. Ein Beitrag zur Geschichte der Exegese. Braunsberg. 1872.

CUPRINSUL

Introducere.

I. Exegeza biblică impune aprofundarea disciplinelor ei. — II. Sectele de astăzi readuc pe teren vechile principii eretice. — III. Interpretarea deosebită a aceluiaș verset biblic dovedește arbitriul rațiunii. — IV. Importanța tradiției explicative. — V. Necesitatea cunoașterii școalelor biblice patristice. Școala exegetică din Antiohia. Pag. 5—14

I. Geneza școalei biblice din Antiohia.

I. Antiohia ca centru de seamă al creștinătății răsăritene. — A. Antiohia păgână. — B. Antiohia încreștinată. — C. Antiohia reședința Patriarhiei ortodoxe.

II. Antiohia ca școală creștină în răsărit. — A. Școala iudaică. — B. Școala catehetică creștină. — C. Școala biblică. — D. Reprezentanții de seamă ai școalei biblice. — E. Biblia și exegeza, ca preocupări de seamă ale acestei școale. Pag. 15—30

II. Cunoștințele utilizate de exegeza antiohiană.

I. Cuprinsul Sfintei Scripturi. — A. Ezeziile provin din necunoașterea Sfintei Scripturi de credincioși. — B. Ezeziile și cunoașterea greșită a Sfintei Scripturi. — II. Cunoștințele necesare unei exegeze științifice. — A. Cunoașterea textului Sfintei Scripturi. — B. Arheologia biblică. — C. Istoria biblică. — D. Istoria Creștinismului. — IV. Principiile exegezei ortodoxe. — A. În ascultarea Bisericii ecumenice. — B. Măsură în interpretare. — C. Lectura credincioșilor și explicarea Bisericii. — D. Interpretarea Sfintei Scripturi și predania. Pag. 31—48

III. Exegeza biblică antiohiană.

I. Noțiunea sensului. — A. Sensul. — B. Sensul și inspirația. — C. Sensul și stilul Sfintei Scripturi. — II. Interpretarea Sfintei Scripturi. — A. Sensul literal și sensul alegoric. — III. Sensul literal. — A. Figurile de stil. — B. Tropii. — IV. Sensul tipic. — V. Contextul. — VI. Erorile Antiohienilor. Pag. 49—80

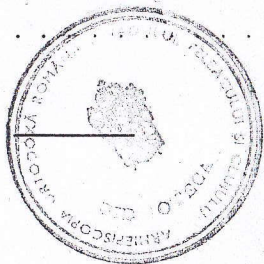
IV. Urmările școalei biblice din Antiohia în domeniul exegetic.

I. Combaterea ereziilor timpului. — B. Izvorul principiilor ermeneuticii ortodoxe. — II. Înfrățirea exegetică a marilor Capadocieni. — III. Orientarea ecumenică ortodoxă în exegeză. — IV. Ecoul în Biserica romano-catolică. Pag. 81—90

Concluzia.

I. Răspândirea Sf. Scripturi. — II. Ierarhii Bisericii, dascăli a școalei biblice antiohiene. — III. Exegeza biblică antiohiană, exegeză științifică. — IV. Sensul literal. — V. Sensul tipic (alegoric). — VI. Interpretarea sintetică. — VII. Ermineutica biblică antiohiană. — VIII. Marii Capadocieni. — IX. Biserica ortodoxă ecumenică. — X. Superioritatea Ortodoxismului față de celelalte confesiuni creștine. Pag. 91—96

Bibliografia. Pag. 97—98

De acelaș autor :

1. Școala catehetică patristică. Oradea. 1928
2. Voroava lui Simeon Tesaloniceanul. Oradea. 1929.
3. Omilia exegetică biblică. Oradea. 1929.
4. Lucrarea creștină socială în parohie. (conferință). București. 1930.
5. Școala exegetică biblică din Antiohia. București 1931.

Adresa: Preotul Dr. M. Bulacu
Docent universitar
Str. Sf. Elefterie No. 15
București (VI).